

ВІДДІЛ ОСВІТИ ДЗЕРЖИНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

ОРІЄНТИР

МІСЬКИЙ МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ

Інформаційно-методичний вісник

№ 7 (006)
ЛЮТИЙ 2015

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ

Національно-патріотичне виховання є складовою загального виховного процесу підростаючого покоління. Ідеалом виховання виступає різнобічно та гармонійно розвинений національно свідомий, високоосвічений, життєво компетентний громадянин, здатний до саморозвитку та самовдосконалення.

Сучасний етап розвитку України особливо потребує здійснення системних заходів, спрямованих на національно-патріотичне виховання молоді, зокрема з огляду на потребу підготовки потенційних кандидатів для прийняття на державну, військову службу.

Без любові до Батьківщини, готовності примножувати її багатства, оберігати честь і славу, а за необхідності — віддати життя за її свободу і незалежність, людина не може бути громадянином.

Давні мудреці говорили: «Оглядаючись в минуле - зніми капелюха, заглядаючи в майбутнє - засукай рукава».

Складовою системи національного виховання є військово-патріотичне, що передбачає вироблення високого ідеалу служіння народові, готовності до трудового та героїчного подвигу в ім'я процвітання Української держави.

Матеріали, розміщені у віснику, можуть бути корисними керівникам навчальних закладів, класним керівникам, вихователям, керівникам гуртків, батькам.

Якщо буде світло в душі, буде краса в людині
Якщо є краса в людині, буде гармонія в домі
Якщо є гармонія в домі, буде порядок у нації,
Якщо є порядок у нації, буде мир у світі.

Скрипниченко Н.А.,
завідувач ММК

*Хто не знає
свого минулого,
той не вартий
свого
майбутнього.*

*Хто не шанує
видатних
людей свого
народу, той
сам не гідний
пошани.*

М. Рильський

*Патріотизм –
серцевина
людини, основа її
активної позиції
В.О.Сухомлинський*

Нормативно-правова база з питань патріотичного виховання

- Указ Президента України від 13.11.2014 № 872 "Про День Гідності та Свободи";
- Указ Президента України від 13.11.2014 № 871 "Про День Соборності України";
- Указ Президента України від 14.10.2014 № 806 "Про День захисника України";
- Указ Президента України від 24.09.2014 № 744 "Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності";
- Стратегія державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні, затверджена Указом Президента України від 24 березня 2012 року № 212;
- Концепція допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді, схвалена Указом Президента України від 25 жовтня 2002 року № 948;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 28.01.2009 № 41 "Про затвердження Державної цільової соціальної програми "Молодь України" на 2009-2015 роки";
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.09.2009 № 1494 "Про затвердження Плану заходів щодо підвищення рівня патріотичного виховання учнівської та студентської молоді шляхом проведення на постійній основі тематичних екскурсій з відвідуванням об'єктів культурної спадщини";
- Доручення Кабінету Міністрів України від 05.05.2009 № 22966/1/1-09 та План організації виконання положень Указу Президента України від 27.04.2009 № 272 "Про проведення Всеукраїнської молодіжної акції «Пам'ятати. Відродити. Зберегти»;
- Концепція національно-патріотичного виховання молоді, затверджена наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства освіти і науки України, Міністерства оборони України, Міністерства культури і туризму України від 27.10.2009 № 3754/981/538/49;
- Наказ Міністерства № 1085 від 30.09.2014 «Про проведення у 2014/2015 навчальному році Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл»;
- Наказ Міністерства освіти і науки України від 27.10.14 № 1232 "Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді";
- Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.11 № 1243 "Про Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України";
- Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.09.00 № 439 "Про затвердження Рекомендацій щодо порядку використання державної символіки в навчальних закладах України";
- Наказ Міністерства № 1232 від 27.10.2014 "Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді"
- Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 27.07.12 № 1/9-530 "Щодо виховання сучасного громадянина в полікультурному середовищі засобами позакласної роботи".
- Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 09.08.12 № 1/9-557 "Про методичні рекомендації з громадянської освіти та виховання у навчальних закладах у 2012/2013 навчальному році";
- Лист Міністерства освіти і науки України від 25.07.14 № 1/9-376 "Методичні рекомендації з питань організації виховної роботи у навчальних закладах у 2014/2015 навчальному році";
- Лист Міністерства освіти і науки України від 13.08.14 № 1/9-412 "Про проведення Уроків мужності";
- Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-614 від 27.11.14 "Про методичні рекомендації з патріотичного виховання"

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ З УРАХУВАННЯМ СУЧАСНИХ ВИМОГ

Однією з найпотужніших духовних сил кожної людини, суспільства в цілому є патріотизм, який споконвіку плекає кожна нація. Ефективність у формуванні патріотичної свідомості досягається не використанням поодиноких цінностей, а системою їх поєднання.

Стрижнем системи виховання в українській школі стає національна ідея, яка відіграє роль консолідуючого фактора в становленні молодого покоління, формування у нього активної громадянської позиції, відповідальності за себе, народ, країну.

Патріотичне виховання - процес цілеспрямованого, систематичного, організованого та планомірного впливу на свідомість, поведінку молоді щодо формування почуття любові до Батьківщини засобами виховання високих громадянських, моральних, психологічних, професійних, фізичних якостей, необхідних для реалізації інтелектуального та творчого потенціалу особистості в інтересах всебічного розвитку суспільства, забезпечення безумовної готовності до захисту Вітчизни.

Патріотичне виховання включає у себе соціальні, цільові, функціональні, організаційні та інші аспекти, охоплює своїм впливом усі покоління, пронизує усі сторони життя: соціальну, економічну, політичну, духовну, правову, педагогічну, спирається на освіту, культуру, історію, державу, право.

Метою патріотичного виховання є становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано будувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу; забезпечувати її національну безпеку; знати свої права та обов'язки, цивілізовано відстоювати їх; сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві.

Саме тому зусилля педагогів сучасної школи повинні бути спрямовані на утвердження в Україні патріотизму, посилення моральної складової в загальній системі формування у молоді національної гідності, готовності до виконання громадянських та конституційних обов'язків, особистісних рис громадянина Української держави, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, набуття соціального досвіду, фізичної досконалості, художньо-естетичної, інтелектуальної, правової, трудової, екологічної культури.

Розвиток сучасної системи шкільної освіти передбачає її переорієнтацію від авторитаризму в навчанні, вихованні школярів до гуманних суб'єкт-суб'єктних взаємин, доброзичливого, толерантного ставлення до дітей, впровадження принципів демократизації та гуманізації, застосування особистісно-розвивальної методології, відповідних інноваційних методик. Патріотичне виховання належить до пріоритетних напрямів національної системи виховання та передбачає формування патріотичних почуттів, любові до свого народу, глибокого розуміння громадянського обов'язку, готовності відстоювати державні інтереси Батьківщини. До засобів патріотичного виховання належать рідна мова, вітчизняна історія, українська література, рідна природа, українська культурно-духовна спадщина тощо. Важливим завданням виховання в українській школі є також подолання в учнів недовіри й підозрілості у ставленні до інших народів і націй, сприяння толерантності міжнародних відносин в умовах багатонаціональної держави.

Завдання патріотичного виховання:

- забезпечення сприятливих умов для самореалізації особистості в Україні відповідно до її інтересів та можливостей;
- виховання правової культури, поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки - Герба, Прапора, Гімну України та історичних святинь;
- сприяння набуттю молоддю соціального досвіду, успадкування духовних та культурних надбань українського народу;
- формування мовної культури, оволодіння та вживання української мови як духовного коду нації;
- формування духовних цінностей українського патріота: почуття патріотизму, національної свідомості, любові до українського народу, його історії, Української Держави, рідної землі, родини, гордості за минуле і сучасне на прикладах героїчної історії українського народу та кращих зразків культурної спадщини;
- відновлення та вшанування національної пам'яті;
- утвердження в свідомості громадян об'єктивної оцінки ролі українського війська в українській історії, спадкоємності розвитку Збройних Сил у відстоюванні ідеалів свободи та державності України;
- формування психологічної та фізичної готовності молоді до виконання громадянського та конституційного обов'язку щодо відстоювання національних інтересів та незалежності держави;
- забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, людей похилого віку, турбота про молодших та людей з особливими потребами;
- консолідація діяльності органів державного управління та місцевого самоврядування, навчальних закладів, громадських організацій щодо національно-патріотичного виховання;
- сприяння діяльності установ, навчальних закладів, організацій, клубів та осередків громадської активності, спрямованих на патріотичне виховання молоді;
- підтримання кращих рис української нації – працелюбності, прагнення до свободи, любові до природи та мистецтва, поваги до батьків та родини;
- створення умов для розвитку громадянської активності, професіоналізму, високої мотивації до праці як основи конкурентоспроможності громадянина, держави;– сприяння розвитку фізичного, психічного, духовного здоров'я, задоволення естетичних та культурних потреб особистості;
- виховання здатності протидіяти проявам аморальності, правопорушень, бездуховності, антигромадської діяльності;
- створення умов для посилення патріотичної спрямованості телерадіомовлення та інших засобів масової інформації під час висвітлення подій та явищ суспільного життя;
- реалізація індивідуального підходу до особистості та виховання.

Патріотичне виховання молоді здійснюється за такими напрямками:

- **державний** - базується на забезпеченні державною системи героїко-патріотичного виховання;
- **соціальний** - ґрунтується на вивченні норм моралі, їх дотриманні, орієнтований на усвідомлення пріоритету загальнолюдських цінностей та інтересів, виховання шанобливого ставлення до культури, історії, мови, звичаїв, традицій українського народу;
- **військовий** - передбачає вивчення військової історії України, основних зразків техніки, озброєння Збройних Сил України, набуття початкових навичок користування ними, підвищення фізичної загартованості в інтересах підготовки до захисту Вітчизни;
- **психолого-педагогічний** - ґрунтується на вивченні психологічних особливостей молоді, урахуванні їх у процесі підготовки юнаків до військової служби, проведенні методичної роботи з узагальнення та поширення передового досвіду героїко-патріотичного виховання, вдосконаленні форм і напрямів цієї діяльності;
- **правовий** - передбачає формування глибоких правових знань, розвиток високої правової культури.

У процесі організації патріотичного виховання рекомендується дотримуватись принципів:

- **національної спрямованості**, який передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, свого народу, шанобливе ставлення до його культури;
- **гуманізації виховного процесу** - вихователь зосереджує увагу на дитині як вищій цінності, враховує її вікові та індивідуальні особливості й можливості, не форсує її розвиток, спонукає до самостійності, задовольняє базові потреби дитини, виробляє індивідуальну програму її розвитку, стимулює свідоме ставлення до своєї поведінки, діяльності, патріотичних цінностей;
- **самоактивності й саморегуляції** - сприяє розвитку у вихованця суб'єктних характеристик; формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень;
- **культуровідповідності** - передбачає єдність патріотичного виховання з історією та культурою народу, його мовою, народними традиціями та звичаями, які забезпечують духовну єдність, наступність і спадкоємність поколінь;
- **полікультурності** – інтегрованість української культури у європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов:
 - формування у дітей та учнівської молоді відкритості, толерантного ставлення до культури, мистецтва, вірування інших народів;
 - здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської;
 - соціальної відповідності - обумовлює необхідність узгодженості змісту, методів патріотичного виховання в реальній соціальній ситуації, в якій організовується виховний процес.

Результатом патріотичного виховання має бути сформованість почуття патріотизму, яке означає прояв особистістю любові до свого народу, поваги до українських традицій, відчуття своєї належності до України, усвідомлення спільності власної долі з долею Батьківщини, досконале володіння українською мовою.

У молодшому шкільному віці важливо формувати здатність дитини пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого угруповання; як учня, жителя міста чи села; виховувати у неї любов до рідного дому, школи, вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій.

У підлітковому віці виховується духовно осмислений, рефлексивний патріотизм, який поєднує любов до свого народу, нації, Батьківщини з почуттям поваги до інших народів, своїх та чужих прав та свобод.

У старшому шкільному віці пріоритетними рисами ціннісного ставлення до Батьківщини є відповідальність і дієвість. Старшокласники не лише ідентифікують себе з українським народом, але й прагнуть жити в Україні, пов'язати з нею свою долю, служити Вітчизні на шляху її становлення як суверенної, незалежної, демократичної, правової, соціальної держави; поважати Конституцію України, виконувати норми законів; бережно ставитися до етно-етичної культури народу України; володіти рідною та державною мовою; визнавати пріоритети прав людини, поважати свободу, демократію, справедливість.

Ефективність патріотичного виховання в позакласній діяльності значною мірою залежить від спрямованості виховного процесу, методів та форм його організації.

Серед методів і форм патріотичного виховання пріоритетна роль належить активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини і сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості.

До таких методів належать: соціально-проектна діяльність, ситуаційно-рольові ігри, соціодрама, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, «мозкові атаки», метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером, ігри-драматизації, створення проблемних ситуацій, ситуацій успіху, аналіз конфліктів, моделей, стилів поведінки, прийняття рішень, демократичний діалог, педагогічне керівництво лідером і культивування його авторитету, використання засобів масової комунікації, методики колективних творчих справ, традицій, символіки, ритуалів, засобів народної педагогіки.

Основними *формами* патріотичного виховання школярів є:

- **інформаційно-масові:** дискусії, диспути, конференції, інтелектуальні аукціони, ринги, вікторини, вечори, подорожі до джерел рідної культури, історії держави і права, створення книг, альманахів тощо;
- **діяльнісно-практичні:** творчі групи та осередки, екскурсії, свята, ігри-драматизації, огляди-конкурси;
- **інтегративні:** шкільні клуби, фестивалі, асамблеї, гуртки;
- **індивідуальні:** доручення, творчі завдання, звіти, індивідуальна робота;
- **наочні:** шкільні музеї та музейні кімнати, галереї, виставки дитячої творчості, книжкові виставки, тематичні стенди, експозиції про подвиги героїв.

Ефективною формою патріотичного виховання є читацькі конференції. Засобом пропагування наукової, художньої, публіцистичної літератури учням прищеплюється інтерес до книги, формуються літературно-естетичні смаки. Такі конференції проводяться на матеріалі творчості одного або кількох авторів творів, поєднаних однією тематикою, з окремої літературної проблеми. Старшокласники виступають з доповідями, повідомленнями, в яких аналізують особливості творчості, жанру, стилю, проблематики автора.

Важливе місце у патріотичному вихованні займає участь учнів у масових заходах патріотичного змісту. Найбільш поширені масові заходи щодо патріотичного виховання учнів – це відзначення державних та релігійних свят, знаменних подій у житті школи, міста (селища), проведення читацьких конференцій, тематичних вечорів, вечорів запитань та відповідей, тижнів з різних навчальних предметів, зустрічей з видатними людьми, конкурсів, олімпіад, фестивалів, виставок, участь школярів в організації загальнодержавних свят – Дня Незалежності, Дня знань, Дня захисника Вітчизни, Свята Перемоги, вшанування воїнів - захисників Вітчизни.

Показниками ефективності масових форм позакласної роботи у патріотичному вихованні учнівської молоді є активність учасників, емоційний вплив виховних заходів. Складовими частинами виховного позакласного процесу є безпосередній мовний контакт із учнями, пробудження у них глибоких емоційних переживань, що впливають на почуття, сприяють розумінню сутності патріотизму, поглибленню патріотичних почуттів; коригування переживань, які формують патріотичні почуття, перетворюють їх у стійкі переконання; вмиле використання позитивних прикладів, залучення учнів до різноманітних форм дискусійної роботи, яка сприяє поглибленому усвідомленню цих понять.

Збагачення учнів патріотичними почуттями здійснюється під час засвоєння ними історичного матеріалу про героїчне минуле нашого народу, його прагнення до зміцнення могутності рідної країни, про його мужність у боротьбі з іноземними загарбниками.

Для надання виховній роботі емоційного характеру варто використовувати яскравий фактичний матеріал, позитивні приклади патріотизму відомих історичних діячів, письменників, героїв національно-визвольних війн. Зустрічі з такими героями: ветеранами війни, праці, громадськими діячами, героями-захисниками України, мають ще більший вплив на патріотичні почуття учнів. У ході зустрічей відбувається оцінювання історичних явищ на основі принципів історичної достовірності, науковості, гуманізму, доброчинності, а також з позицій забезпечення взаємозв'язку між поколіннями. Завдання педагога акцентувати увагу на питаннях про внесок нашої країни у світовий розвиток науки, культури, різних галузей виробництва. Під час таких зустрічей учні знайомляться зі своїми сучасниками, які стали взірцем патріотичного служіння Вітчизні. Патріотичні подвиги нелітературних героїв дають можливість учням реально пережити почуття прихильності до своєї землі, Батьківщини. Зустрічі з творчими людьми рідного краю закликають до творчості.

Під час проведення виховних заходів з учнями доцільно використовувати навчальні дебати, що є важливим засобом розвитку в учнів критичного мислення та навичок аргументованого висловлювання.

Ознайомлення та вивчення під час екскурсій вітчизняних пам'яток світової культури формує в учнів гордість за національні реліквії, розуміння загальнолюдських цінностей. Для розвитку соціальної активності, поглиблення патріотичних почуттів, відповідальності за власну долю та долю однолітків, відстоювання їхніх прав важливим є заохочення школярів до діяльності в учнівському самоврядуванні, громадських молодіжних об'єднаннях, що сприяє поглибленню знань учнів з історії та культури народу, його традицій, формуванню патріотичних поглядів, переконань та почуттів, відповідної поведінки.

Крім названих можна застосовувати також традиційні методи: бесіди, диспути, лекції, семінари, різні форми роботи з книгою, періодичною пресою, самостійне рецензування тощо. А саме:

- бесіди – «Моя рідна Україна», «Наша вітчизна Україна», «Державна символіка Батьківщини», «Що таке воля», «Рід, родина, рідня», «Патріотизм – нагальна потреба України»;
- огляди періодичної преси – «За текстами газет», «Цікаві хвилинки», «Пульс планети»;
- огляд телепередач - «Горизонт» тощо.

З метою організації патріотичного виховання учнівської молоді в загальноосвітніх навчальних закладів рекомендуємо:

- **проводити:**

- ✓ лекції, бесіди («Я – громадянин-патріот незалежної держави України», «Пам'яті вдячні нащадки», «Моя рідна Україна», «Знати і поважати Герб своєї Вітчизни, Прапор, Гімн», «Наша вітчизна - Україна», «Державна символіка Батьківщини», «Твої права та обов'язки», «Патріотизм-нагальна потреба України», «Моя земля – земля моїх предків», «Україно, матінко моя», «Символи України», «І синє небо, і жовте колосся», «Народні символи» тощо);
- ✓ семінари, «круглі столи», конференції («У пам'яті світ врятований», «Утверджувати ідеали культури миру – служити миру», «Люблю я свій народ – ціную його звичаї»);
- ✓ уроки пам'яті («Їх славні імена в літописі Великої Вітчизняної», «Зростаємо громадянами-патріотами землі, що Україною зветься», «Наша вулиця носить ім'я героя війни», «Бойові нагороди воїнів, полководців, які визволяли Україну від нацистів»);

- **організовувати:**

- ✓ екскурсії до музеїв;
- ✓ зустрічі з ветеранами війни, праці та військової служби;
- ✓ походи місцями бойової слави;
- ✓ пошукову роботу; участь у роботі клубів та гуртків патріотичного спрямування; акції з метою упорядкування меморіальних комплексів, пам'ятників, братських могил, інших поховань захисників Вітчизни; години спілкування («Я – громадянин і патріот держави», «Я – українець!», «Можна все на світі вибрати сину, вибрати не можна тільки Батьківщину!»);

- **залучати** дитячі й молодіжні громадські організації до соціального становлення дітей і молоді, розвитку духовності та зміцнення моральних засад, виховання любові й поваги до історії свого народу;

- **налагодити** співпрацю з органами виконавчої влади, громадськими організаціями, закладами культури, освіти щодо героїко-патріотичного виховання учнівської молоді, пропаганди кращих здобутків українського суспільства, виховання почуття гордості громадян за свою Батьківщину;

- **сприяти** створенню військово-патріотичних об'єднань, клубів та гуртків за інтересами, молодіжних та дитячих центрів творчості, фізкультурно-спортивних та туристських клубів, підтримку їх роботи;

- **активізувати** діяльність історичних клубів у школах, ліцеях, де учні матимуть можливість глибше ознайомитись зі сторінками нашої історії, відчувати самотність та неповторність культури представників усіх націй.

Форми роботи з учнями

- які виховують **любов до української мови**: «Свято рідної мови», «Шевченківське слово», «Літературні вечорниці», «Тиждень української мови», конкурс на кращий мовний плакат, конкурс декламаторів, конкурс на кращу розповідь української народної казки, вечір українських загадок, прислів'їв, приказок, повір'їв, легенд, народних прикмет; зустрічі з письменниками, поетами; філологічні мікроекспедиції, мовні екскурсії «За сторінками преси», «Мова телебачення», «Цікаві реклами, вивіски тощо», «Як ми говоримо»;
- пов'язані з **вивченням історії рідного краю і народу**: історичне краєзнавство: відвідування місць історичних подій, вивчення літератури, збирання документів та матеріальних пам'яток, замальовування чи фотографування історично цінних об'єктів, виготовлення схем, макетів, щомісячного історичного календаря, влаштування виставок, заочна подорож «Україно ти моя прекрасна», складання історії свого роду, участь в роботі шкільних гуртків, етнографічного та фольклорного ансамблів, оформлення кімнат народознавства, святкування Дня Конституції, Дня незалежності України;
- **військово-патріотичного виховання**: патріотичні клуби, участь у Пласті, «Котигорошко», фестивалі патріотичної пісні; святкування Дня перемоги, Дня збройних сил України, Дня призовника, захисника Вітчизни, дня пам'яті Героїв Крут; змагання з військово-прикладних видів спорту, літні військово-спортивні табори, участь у військово-спортивних іграх «Патріот», «Смуга десантника», участь у фізкультурно-оздоровчому патріотичному комплексі «Козацький гарт»; інтелектуальні вікторини «Пишаємося подвигами предків», уроки пам'яті, уроки мужності «Їх славні імена в літописі Великої Вітчизняної», «Зростаємо громадянами-патріотами землі, що Україною зоветься», «Наша вулиця носить ім'я героя війни», «Діти, молодь у підпіллі в роки минулої війни», «Бойові нагороди воїнів, полководців, які визволяли Україну від нацистів», «Імена фронтовиків на обеліску братської могили у моєму населеному пункті»;
- **архівно-пошукові**: екскурсії до музеїв, зустрічі з ветеранами ВВВ, родичами загиблих захисників Батьківщини, випуск плакатів, буклетів, газет за матеріалами пошукової діяльності; участь у «Вахтах пам'яті», в акціях «Громадянин», «Збережемо пам'ять про подвиг», «Ветеран живе поруч», «Школа – госпіталь», «Солдатські вдови»;
- **навчальні**: вивчення факультативних курсів та курсів за вибором «Історія української культури», «Видатні військові України», «Історія дипломатії», «Велика Вітчизняна війна як складова Другої світової війни», «Ми – громадяни», «Практичне право», «Людина і світ», «Людина і суспільство»;
- **практичні**: участь у Всеукраїнському конкурсі учнівських та студентських проєктів «Служіння заради миру», проведення семінарів, конференцій, «круглих столів» за темами «Партизанський рух в Україні у спогадах учасників, мовою документів, нових досліджень», «У пам'яті світ врятований», «Утверджувати ідеали культури миру – служити миру», «Діячі руху Опору в Україні в роки Великої Вітчизняної війни»;
- **з виховання правосвідомості**: вивчення Конституції України, клуби юних юристів, дипломатів, загони ЮДМ, шкільні штаби порядку, зустріч з депутатами, працівниками правоохоронних органів, дискусії: «Чи варто завжди дотримуватись букви закону?», «Що значить бути патріотом?», «Свобода чи вседозволеність?», теоретичні конференції «Україна – суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава», «Суть громадянського суспільства», захист рефератів «Найважливіші функції Української держави», «Проблеми та спрямованість нашої економіки», «Свобода та особиста недоторканість громадян»;
- **засобами праці**: соціально-проектна діяльність, бізнес-клуби, табори праці і відпочинку, аукціони, ярмарки, індивідуальна трудова діяльність, розширення зеленої зони біля школи, впорядкування та догляд за подвір'ям, проведення операцій «Турбота», «Біля мого будинку» та ін.

Робота з батьками

Коріння патріотизму закладається в родині, дитячому садочку, школі. Педагоги повинні бути прикладом для своїх учнів любити рідну землю, мову, культуру, традиції. Особистий приклад педагога, його погляди та практичні дії мають бути взірцем для наслідування. Якість виховного процесу напряму залежить від рівня підготовленості педагогів до кожного заходу; використання різноманітних методів і форм; знання і вміння врахування вікових й психологічних особливостей дітей; відвертості, емоційності, оптимізму та активної патріотичної позиції вчителя. Патріотичне виховання громадянина має здійснюватися кожним педагогом на кожному уроці та в позаурочний час.

Важлива роль у формуванні патріотизму належить сім'ї. Завданням навчальних закладів є залучення батьків учнів, вихованців до активної участі у навчально-виховному процесі, організації та проведенні позанавчальних виховних заходів. Батьки мають стати не тільки гостями на заходах, не тільки спостерігачами за здобутками їх дітей, вони мають безпосередньо впливати на формування молодого покоління своїм досвідом та своїм прикладом.

Зусилля педагогів мають бути спрямовані на підтримку ініціативи батьківської громади, взаємодію у розробленні та виконанні рішень щодо патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Особливу увагу слід приділити педагогізації батьків, ознайомленню їх із сучасними психолого-педагогічними знаннями.

З цією метою доцільно використовувати активні методи: тренінги, дискусії, дебати, аналіз виховних ситуацій, які сприяють усвідомленню батьками ролі сім'ї у вихованні дітей, формуванні патріотичних почуттів та готовності служити своїми знаннями, працею Україні.

Батькам учнів можна рекомендувати такі форми та методи військово-патріотичного виховання учнів у сім'ї:

- ознайомлення дітей із сімейними бойовими та трудовими традиціями;
- бесіди про героїчні подвиги українського народу;
- читання та обговорення з дітьми книг на військово-патріотичну тематику;
- спільний перегляд героїко-патріотичних фільмів, телевізійних передач;
- заохочення дітей до участі в догляді за могилами воїнів та надання допомоги інвалідам війни;
- розвиток інтересу до військової професії і служби в Збройних силах України;
- фізична підготовка та загартування дітей.

Добре налагоджена й організована взаємодія родини й школи дозволить батькам усвідомити важливість та необхідність цього напрямку виховання.

ПЛАН ЗАХОДІВ
щодо посилення національно-патріотичного виховання учнів у ЗОШ № _____

№ п/п	Зміст заходу	Відповідальні	Строки виконання
1.	Розробити та впровадити у навчальному закладі цілісну систему виховної роботи	Педагогічний колектив	постійно
1.	Активізувати впровадження нових форм і методів національно-патріотичного виховання дітей та учнівського молоді	Адміністрація школи	з вересня
2.	Внести зміни та доповнення до плану роботи школи щодо збільшення кількості та підвищення результативності тематичних заходів з національно-патріотичного виховання	Заступник з НВР	до 1 грудня
3.	Забезпечити ефективне функціонування у навчальному закладі системи учнівського самоврядування	Педагог-організатор	постійно
4.	Забезпечити постійне використання державних символів в організації життєдіяльності навчальних закладів, вихованні патріотичних почуттів учнівської молоді	Педагогічний колектив	постійно
5.	Забезпечити участь учнів у військово-патріотичній грі „Захисник України” та дитячо-юнацькій військово-патріотичній грі „Сокіл” („Джура”)	Учитель фізичної культури	щорічно
6.	Сприяти участі учнівської молоді у волонтерському русі з підтримки українських воїнів у зоні антитерористичної операції на сході України	Адміністрація школи	постійно
7.	Проводити тематичні заходи, присвячені героїчним подвигам українських воїнів у боротьбі за територіальну цілісність і незалежність України	Педагог-організатор, кл. керівники	постійно
8.	Забезпечити тісну співпрацю навчального закладу із військовим комісаріатом, військовими частинами щодо підготовки молоді до збройного захисту держави; профорієнтаційної роботи.	Адміністрація школи	постійно
9.	У музейній кімнаті створити розділ про „Революцію гідності” та антитерористичну операцію на сході України	Учитель історії	до 31 грудня
10.	Створити на сайті школи рубрику „Національно-патріотичне виховання”	Відповід. за вед. веб-сайту	до 15 листопада
11.	Забезпечити на веб-сайті постійне інформування громадськості про систему національно-патріотичного виховання в навчальному закладі.	Адміністрація школи	з 15 листопада
12.	Спрямувати методичну роботу з педагогічними працівниками на реалізацію загальнорайонної науково-методичної проблеми „Формування громадянина України: дидактичний, виховний та розвивальний аспекти”.	Заступник з НВР	впродовж 2015-2017 років
13.	При проведенні методичних заходів з педагогами приділяти постійну увагу організаційно-методичному забезпеченню національно-патріотичного виховання під час проведення навчальних занять з основ наук.	Адміністрація школи	постійно
14.	Забезпечити участь дітей та учнівської молоді в регіональних та всеукраїнських заходах з національно-патріотичного виховання.	Педагогічний колектив	постійно

КАТАЛОГ ШКІЛЬНИХ МУЗЕЇВ ТА МУЗЕЙНИХ КІМНАТ

Музей (музейна кімната)	Профіль	Основні експозиції	Керівник (ПІБ повністю)	Навчальний заклад	Інформація про навчальний заклад:
Музейна кімната «Світлиця»	Народно-знавчий 	- Українська хата - Устрій світлиці - Декоративно-ужиткове мистецтво - Український одяг - Українські рушники	Смекаленкова Тетяна Володимирівна	НВК «Школа-гімназія»	- Гарюк О.Д. м. Дзержинськ, пр. Новий. 2 (06247) 4-00-83 nvkgimnaziya@yandex.ru
Музейна краєзнавча кімната	Краєзнавчий 	- Історія рідного краю - Трагічні сторінки історії України - Мій край, моя любов – Донбас - Історія школи - Куточок народознавства	Педченко Ганна Сергіївна	ЗОШ І-ІІІ с № 2	- Сахно І. І. м. Дзержинськ, вул. Гоголя, 2 (06247) 4-00-83 zosh2-dzer@mail.ru
Музей «Захисники Вітчизни»	Історичний (широкого історичного профілю) 	- Тривожний набат Чорнобиллю - Вогняні роки Афганістану - Твої захисники, Донбас - Визвольний рух 51-ї Армії	Шматок Ірина Іванівна	НВК «Школа-лицей»	- Браженко Н.В.; м. Дзержинськ, вул. Маяковського, 29а (06247) 4-20-04 nvklicev@yandex.ru
Музей «Джерело життя»	Природничий 	- Земля – наша годувальниця - Рослини – великий дар - Рідний край - Вода – основа життя на Землі - Повітря – середовище життя	Макогон Оксана Вікторівна	ЗОШ І-ІІІ с № 7	- Положенцева І. Ю. м. Дзержинськ, с. Кірове, п/в Дружба, вул. Зарічна, 1 0506435357 zosh7-2010@yandex.ru
Музейна кімната «Світлиця»	Етно графічний 	- Український посуд - Український національний одяг - Українські вишиванки - Українська хата	Народа Наталія Іванівна	ЗОШ І-ІІІ с № 9	- Тихонова Т. О. м. Дзержинськ, вул. Дзержинського, 61 (06247) 3-36-89 dz-school-9@yandex.ru

Музей (музейна кімната)	Профіль	Основні експозиції	Керівник (ПІБ повністю)	Навчальний заклад	Інформація про навчальний заклад:
Музей трудової і бойової слави «Подвиг»	Історичний 	• Битва за Дніпро • Випускники • Земляки – герої • Учителі – учасники ВВВ • Історія школи • Історія шахти «Північна»	Баранова Наталія Федорівна	ЗОШ I-III ст № 10	• Міткалова Т. О. • м. Дзержинськ, с. Кірове, вул. Нова, 4 • 0505673034 • poiskshckola@yandex.ua
Музей «Батьківська спадщина»	Етно-графічний 	• Український побут • Вишивка • Колиска • Одяг українців • Рушники • Символіка українських козаків • Запорізька січ	Унчуленко Валентина Степанівна	ЗОШ I-III ст № 10	• Міткалова Т.О. • м. Дзержинськ, с. Кірове, вул. Нова, 4 • 0505673034 • poiskshckola@yandex.ua
Куточок бойової слави	Військово-історичний 	• Живий голос ветерана • Солдати Перемоги. • Золоті зірки Донбасу.	Собаніна Олена Василівна	ЗОШ I-II ст. № 12	• Ларькова Г. В. • м. Дзержинськ, с. Курдюмівка, вул. Філатова, 7 • 0999802775 • obshheobrazovatel_naja12@rambler.ru
Куточок народознавства	Етнографічний 	• Одяг українців • Рушники • Посуд • Знаряддя праці • Фрагменти української хати • Обереги	Собаніна Олена Василівна	ЗОШ I-II ст. № 12	• Ларькова Ганна Василівна • м. Дзержинськ, с. Курдюмівка, вул. Філатова, 7 • 0999802775 • obshheobrazovatel_naja12@rambler.ru
Музейна кімната	Краєзнавчий 	• Охорона природи. • Геохронологічна шкала Донбасу • Традиції та побут українського народу • Партизанськими стежками • Ми пам'ятаємо Ваші імена • Військові Паради переможців • Герої серед нас • Пам'ятники розповідають • Бойові ордена і медалі в твоїй родині	Шульга Зінаїда Георгіївна	ЗОШ I-III ст. №13	• Трифонова В.С. • м. Артемове, вул. Першотравнева, 11а • 0509012740 • geo13@i.ua

Музей (музейна кімната)	Профіль	Основні експозиції	Керівник (ПБ повністю)	Навчальний заклад	Інформація про навчальний заклад:
Музейна кімната	Етно графічний 	- Старовинні речі хатнього вжитку. - Бабусина скриня: одяг, взуття, рушники. - Обрядові речі	Грядунова Вікторія Вікторівна	ЗОШ І-ІІІ ст. №16	- Грядунова В.В. м. Дзержинськ, с. Новгородське, вул. Єсеніна, 2 099-028-25-41 school16dz@yandex.ua
Музей «Духовна криниця»	Етно графічний 	- Рідна батьківська хата - Куточок бойової слави «Ми пам'ятаємо всіх» - Народні ремесла - Побут 50 – 60-х рр. ХХ ст. - Вишиті рушники - Міні - музей національного одягу - Грошові одиниці - Книги – спогадів - Предмети с/г реманенту	Тертична Лариса Василівна	ЗОШ І-ІІІ ст. № 17	- Пилипенко Л.В. с. Новгородське, вул. Молодіжна, 2 (06247) 2-60-16 suziria17@ukr.net
Музей етнографії та фольклору	Красназавчий 	- С/г реманент - Одяг - Народні промисли - Музичні інструменти, сувеніри, книги - Предмети побуту - Предмети для виготовлення полотна, макети.	Панасенко Лариса Анатоліївна	НВК «школа-сад» № 1	- Ромашко Л.І. м. Дзержинськ, смт. Новгородське, вул. Советська, 1 (06247) 2 55 73 gelizne18@yandex.ua
Кімната бойової слави	Військово-історичний 	- Естафета поколінь - Особисті речі воїнів - Деталі військової зброї	Пилипенко Ніна Миколаївна	НВК «школа-сад» № 1	- Ромашко Л. І. м. Дзержинськ, смт. Новгородське, вул. Советська, 1 (06247) 2 55 73 gelizne18@yandex.ua
Зразковий музей бойової та трудової слави «Пам'ять»	Історичний (широкого історичного профілю) 	- Історія сел.Щербинівка - Земляки – учасники ВВВ - Трудові будні - Розробка вугілля - Трудові династії	Винник Тетяна Євгенівна	ЗОШ І-ІІІ ст. №20	- Черкащенко І. І. м. Дзержинськ, смт. Щербинівка, вул. Шевченка, 38 0508407323 lyuda.glushenko@yandex.ua
Народознавчий музей «Світлиця»	Етнографічний 	- Жива історія мого села - Заспівала глина - Національний одяг - Вишивала мати - Знаряддя праці - Хатні меблі	Самойленко Тетяна Миколаївна	ЗОШ І-ІІІ ст. №20	- Черкащенко І. І. м. Дзержинськ, смт. Щербинівка, вул. Шевченка, 38 0508407323 lyuda.glushenko@yandex.ua

Музей закладу освіти – центр навчально-виховної та краєзнавчої роботи

Музей при закладі освіти – один із важливих засобів удосконалення процесу комплексного виховання учнів, розширення їх кругозору, розвитку пізнавальних інтересів та здібностей. Він допомагає встановленню міжпредметних зв'язків між навчальною і позакласною роботою.

Музей не повинен бути просто зібранням матеріалів, мертвою виставкою фотографій і документів. Це жива, дійова сила. Його також не слід прирівнювати до предметних кабінетів, які є навчальними підрозділами школи, укомплектованими чітко визначеним набором посібників, технічних засобів навчання, спеціальними меблями. Тут проводяться уроки, факультативні заняття, гурткова робота з учнями.

Незаперечна роль музеїв у формуванні в учнівської молоді громадянського світогляду, усвідомлення взаємозв'язку поколінь, виховання любові до праці, рідної землі, мови, культури, моралі, вивчення та пропаганди пам'яток історії, культури і природи рідного краю, поваги до людей праці. Матеріали та пам'ятки історії, культури та природи, зібрані дітьми під час експедицій, походів, зустрічей з цікавими людьми, стають основою для створення експозицій музеїв різних профілів.

За своїм профілем музей може бути історичним, меморіальним, краєзнавчим, художнім, природничо-історичним й технічним; комплексним, тобто вести роботу з різних напрямків, і вузько профільним (наприклад, археологічним).

Найбільш поширеними профілями є:

- **краєзнавчий музей.** Краєзнавчі шкільні музеї належать до комплексних, тобто охоплюють різні напрямки. Збираючи, вивчаючи, систематизуючи і пропагуючи регіональні пам'ятки історії, природні та мистецькі колекції, краєзнавчі шкільні музеї реалізують міжпредметні зв'язки в навчально-виховному процесі. Експозиція краєзнавчого музею може складатися з таких розділів:
 - природа краю (обов'язковий розділ);
 - історія (села, школи, краю);
 - культура краю (мистецтво, література).
- **історичний музей.** Є чимало шкільних музеїв історичного профілю. Їхні фонди комплектуються історичними пам'ятками, які висвітлюють визначні сторінки історії. Серед цих музеїв розрізняють військово-історичні, історії села, історії школи.
- **музей бойової слави.** У центрі уваги шкільних музеїв бойової слави – героїчне життя, діяльність, подвиги окремих осіб, колективів, нерозривно пов'язані з історією боротьби за незалежність нашої Батьківщини. Основу фонду таких музеїв становлять історичні пам'ятки, меморіальні речі. Нерідко музеї цього профілю переростають в історичні, історико-краєзнавчі.
- **етнографічний музей.** Проголошення незалежності України, утворення суверенної держави спонукало наш народ до глибокого вивчення своєї історії, традицій, обрядів, звичаїв, мови тощо. Загальна риса експозицій музеїв цього профілю – це велика кількість побутових речей, інтер'єр української селянської хати, велике зібрання народного одягу, різноманітність вишивок. Велику роботу учні проводять у пошукових експедиціях, зустрічаються зі старожилами, записують народні пісні, легенди, вивчають побут жителів рідного краю.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО СТВОРЕННЯ МУЗЕЇВ ПРИ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Керівництво роботою музею. Музейна рада. Планування роботи.

Положенням про музей при закладі освіти передбачено, що за роботу музею відповідає керівник закладу освіти. А безпосереднє керівництво роботою музею здійснює призначений педагог. Музей працює за чітким розкладом, має реєстраційне свідоцтво, власне положення про музей, що регламентує його діяльність згідно зі Статутом закладу освіти.

Актив музею виконує пошуково-дослідницьку, фондову, експозиційну, просвітницьку роботу. Він формується поступово, постійно поповнюється новими членами. Створюючи актив, можна спиратися на гуртки, факультативи, клуби, активи класів. Актив музею має невизначену кількість членів і є самодіяльним, захопленим спільними інтересами, спільною метою колективом учнів.

Музей створюється в закладі освіти на громадських засадах. Головними умовами для його створення є систематична робота постійного активу учнів, наявність фонду оригінальних матеріалів, що відповідає профілю музею, приміщення і обладнання, де зберігатиметься і демонструватиметься зібрана музейна експозиція.

Наказ про відкриття музею видається директором закладу освіти після оформлення відповідної музейної експозиції. Профіль музею визначається колективом педагогів, учнів, студентів закладу згідно з Положенням про музей.

Вищим керівним органом музею є музейна рада, яка може складатися з учнів, педагогів закладу, представників державних музеїв, ветеранів війни і праці, представників громадськості. Рада музею обирає голову, його заступника та відповідальних за роботу груп або секторів пошукової, фондової, експозиційної, екскурсійної роботи тощо. Кількісний склад ради визначається характером і обсягом музею. На своїх засіданнях рада вирішує питання включення до фондів музею пам'яток історії, культури і природи, які надійшли в процесі комплектування; обговорює та затверджує плани роботи; заслуховує звіти про пошукову, дослідницьку, наукову роботу; організовує навчання активу, веде документацію музею (інвентарну книгу, план роботи, книгу обліку проведення екскурсій, уроків, масових заходів, акти прийому та видачі експонатів); вирішує питання, пов'язані з діяльністю музею.

Музейний актив виконує таку роботу:

- збирає потрібні матеріали на основі попереднього вивчення літератури та інших джерел за відповідною тематикою;
- комплектує фонди музею, організовуючи пошукові експедиції, налагоджуючи листування та особисті контакти з різними організаціями та особами;
- виготовляє матеріали допоміжного фонду (фото, схеми);
- вивчає зібраний матеріал, забезпечує фіксацію наукової інформації про нього, облік, юридичне та фактичне збереження;
- створює пересувні виставки, стаціонарні експозиції, дбає про їх постійне вдосконалення;
- організовує екскурсії для учнів і дорослого місцевого населення, гостей, інші освітні заходи в музеї або поза його межами з використанням експонатів;
- готує екскурсіводів, лекторів;
- допомагає вчителям у використанні музейних матеріалів під час навчального процесу;
- бере активну участь у виконанні завдань, які відповідають профілю музею.

Вся робота в музеї закладу освіти проводиться згідно з планом роботи ради музею. План повинен бути чітким і конкретним. Його рекомендується складати на рік. У залежності від профілю музею, визначається структура планування.

Бажано план складати по розділах:

- **організаційна робота** - планується вся організація роботи музею, створення активу, ради музею, розподіл обов'язків між членами ради музею, створення секторів, розподіл завдань експедиційним загонам;
- **робота з активом** - планується навчання ради, вивчення матеріалів, над якими працює музей, екскурсії активу в музеї, установи, участь активу в конференціях та інших масових заходах;
- **пошуково-дослідницька робота** - у цей розділ включаються питання вивчення документів, пошукових матеріалів, розробка текстів екскурсій, бесід, лекцій, сценаріїв, складання літописів школи, переписка, зустрічі, походи, експедиції;
- **масова робота** - у розділі планується проведення в музеї уроків, зустрічей, бесід, занять гуртків, тематичних вечорів, екскурсій, турнірів, ігор, конкурсів тощо;
- **експозиційна та пропагандистська робота** - планується створення, оновлення експозицій або окремих розділів, виставок, складання карт, схем і т.п. Висвітлення роботи музею в пресі, по радіо, телебаченню;
- **робота з фондами** - у цьому розділі планується робота з ведення документації музею (дивиться ДОДАТКИ):
 - наказ про створення музею;
 - акт обстеження музею;
 - уніфікований паспорт музею;
 - статут музею;
 - акти прийому-передачі експонатів;
 - книга обліку експонатів (інвентарна книга);
 - книги обліку екскурсій, пересувних виставок, навчальних занять, масових заходів;
 - план роботи ради музею на рік та перспективний план розвитку музею;
 - книга відгуків про музей.

Експозиція музею. Особливості збереження музейних предметів

Основна ознака музею – наявність фонду оригінальних матеріалів, пам'яток історії та культури (документи, листи, щоденники, колекції мінералів, знаряддя праці, предмети побуту, культури народу тощо). Всі експозиції повинні стати живою згадкою про героїчне минуле, історію рідного краю.

Першим етапом на шляху створення музею є комплектування його фондів, які діляться на основні та допоміжні.

Основний фонд музею складається з оригінальних пам'яток історії, природи, є першоджерелом наших знань про ті чи інші процеси, явища, події: речові пам'ятки – знаряддя праці, предмети побуту, ботанічні, геологічні матеріали: письмові пам'ятки – книги, газети, документи, твори образотворчого мистецтва і т.п.

Допоміжний фонд – складається з матеріалів, що створюються в процесі організації музею для більш повного розкриття тієї чи іншої теми, для пояснення оригінальних пам'яток. Це можуть бути карти, діаграми, макети, моделі і т.п.

Форми збору основного фонду різні: організація туристсько-краєзнавчих походів визначними місцями, пошукова робота юних краєзнавців, налагодження контактів з місцевим населенням, установами, підприємствами.

Матеріал, який надходить у фонд музею, необхідно строго обліковувати і бережно зберігати. Все зібране для музею заноситься в інвентарну книгу, ведення якої дуже важлива і відповідальна робота в справі обліку пам'яток.

Книга повинна бути пронумерована, прошнурована та скріплена печаткою закладу освіти. З неї забороняється виривати листи та виправляти записи. Книга повинна мати певні графи.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИОРИТЕТНИХ НАПРЯМКІВ ВИХОВАННЯ**ШКІЛЬНІ ГУРТКИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО
(ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО) СПРЯМУВАННЯ**

Назва гуртка	Категорія учасників, кількість		Керівник (ПБ повністю)	Навчальний заклад	Інформація про навчальний заклад:
«Патріот»	8-11 клас	12 учнів	Лінкіна Яна Олександрівна	ЗОШ I – III ст. № 9	- Тихонова Т.О. м. Держинськ, вул. Держинського, 61 (06247) 3-36-89 dz-school-9@yandex.ru
«Подвиг»	11-Б клас	12 учнів	Баранова Наталія Федорівна	ЗОШ I – III ст. № 10	- Міткалова Т.О. м. Держинськ, с. Кірове, вул. Нова, 4 0505673034 poiskshckola@yandex.ua
«Батьківська спадщина»	9 клас	8 учнів	Унчуленко Валентина Степанівна	ЗОШ I – III ст. № 10	- Міткалова Т.О. м. Держинськ, с. Кірове, вул. Нова, 4 0505673034 poiskshckola@yandex.ua
Клуб «Майбутній воїн»	9-11 клас	13 учнів	Колбаса Тетяна Михайлівна	ЗОШ I – III ст. № 17	- Пилипенко Любов Вікторівна с. Новгородське, вул. Молодіжна, 2 (06247) 2-60-16 suziria17@ukr.net

Організація експозиції

Основою експозиції є музейний предмет, а його структурною одиницею служить тематико-експозиційний комплекс, тобто комплекс речових, документальних та інших пам'яток, що об'єднані між собою тематично, - та є основним ланцюгом експозиції.

При побудові експозиції необхідно враховувати властивість самих музейних предметів, їх різну властивість привертати увагу. Наприклад, об'ємні експонати привертають більше уваги, ніж площинні, багатокольорові – більш, ніж однотонні, раритети – більш, ніж типові і т.д.

Також треба врахувати і психологічну сторону сприйняття. Спочатку треба привернути увагу екскурсантів. Для цього вступний комплекс повинен бути досить захоплюючим і цікавим, багатообіцяючим, що викликає значну цікавість до огляду експозицій. Через 15 – 20 хвилин, коли увага учнів притупляється, вони повинні знову підійти до об'єкту або комплексу, який викликає новий інтерес. Тут потрібні унікальні предмети, діючі моделі, демонстрація слайдів.

Заключний комплекс повинен завершити всю тему так, щоб у школярів виникло бажання відвідати експозицію ще декілька раз, включитися в новий пошук.

Для здійснення принципу логічного зв'язку всіх розділів експозиції потрібний чіткий маршрут, чіткі і короткі заголовки і супроводжуючі тексти.

При виборі експозиційної площі треба користуватись такими правилами:

- експозиції повинні розміщуватися в тіншовій стороні приміщення, щоб не потрапляли прямі сонячні промені; вікна повинні бути зашторені шторами; лампи треба розміщувати на певному віддаленні від експонатів, щоб не було перегрівання;
- музейне приміщення повинно бути сухим, добре провітрюватися ;
- необхідно забезпечити протипожежні заходи;
- для запобігання запиленню експонатів, їх необхідно поміщати в герметичні вітрини, регулярно проводити вологе прибирання приміщення;
- вітрини розміщуються на такій висоті, щоб можна було добре розглянути розміщені в них експонати і читати підписи.

При монтажі різних видів експозиційних матеріалів дотримуються певних умов:

- для збереження музейних предметів використовуються шафи, скрині, комоди, подіуми, стелажі;
- дрібні об'ємні предмети (геологічні, нумізматичні колекції та ін.) зберігаються в коробках вертикально;
- для збереження марок, етикеток, листівок використовуються альбоми, папки;
- документи, листівки, фотографії, малюнки, літографії та інші види письмових і графічних матеріалів, а також гербарії слід зберігати в папках з клапанами, щоб запобігти проникненню в них пилу і шкідників, папки обгортають папером і розміщують на полицях шаф;
- оригінальні твори графіки, акварельного і гуашного живопису, фотографії не можна приклеювати до стендів, прикріпляти кнопками або цвяхами, наклеювати на картон або фанеру;
- одяг зберігається і експонується в шафах, спеціальних вітринах, на вішалках, обшитих по краю м'якою прокладкою;
- зоологічні матеріали експонуються тільки в закритих вітринах або на планшетах, закритих склом і окантованих, колекції комах експонуються в коробках, обклеєних усередині білим папером;
- найчутливіші до світла художні твори доцільно експонувати обмежений час, захищаючи їх не тільки від сонячних променів, а навіть від прямого попадання на них розсіяного денного світла.

Експонування та зберігання зброї у музеях допускається тільки з письмового дозволу відділів внутрішніх справ.

Забороняється збирати, зберігати й експонувати ордени, медалі та посвідчення до них живих громадян.

Нагороди померлих можна збирати, зберігати, експонувати тільки за наявності дарчих документів родичів чи з письмового дозволу відповідних органів влади.

Підготовка текстово-анотаційного матеріалу музейної експозиції

Важливим етапом експозиційної роботи шкільних музеїв є підготовка пояснювальних матеріалів (текстів, анотацій, цитат), які допомагають розкрити зміст експозицій, пов'язують окремі частини, пояснюють кожний експонат і надають їй необхідного наукового характеру. Отже, виготовляти ці матеріали слід уважно. Працюючи над складанням текстів та виготовленням етикеток, керівник шкільного музею повинен в лаконічній формі дати пояснення історичного і музейного значення предметів на основі тих наукових даних, які є в його розпорядженні. В той же час він має створити систему текстово-анотаційного матеріалу експозиції, де усі складові частини мають бути взаємопов'язані і не дублювати, а доповнювати одна одну. Отже, готувати ці матеріали необхідно з самого моменту формування музейної колекції, фіксуючи всі вихідні дані предмету, щоб у подальшому дати йому повне і правильне тлумачення в експозиції.

Сьогодні основна функція текстово-анотаційного матеріалу полягає не в тому, що він замінює розповідь екскурсовода, а в тому, що він підкреслює, посилює те, що показано експозиційно і допомагає правильно зрозуміти і сприйняти його. Надмірна кількість текстів швидко втомлює і зумовлює небажаний ефект: текст стає важким для сприйняття. І в той же час відсутність пояснювальних матеріалів може привести до того, що музейні предмети залишаться непоясненими і втратять своє значення для відвідувачів. За допомогою текстово-анотаційного матеріалу музейна експозиція набуває свого завершення як система, де кожен експонат пов'язаний один з одним внутрішньою логікою, а всі вони виступають у тісній єдності.

Весь текстово-анотаційний матеріал можна за призначенням і оформленням умовно поділити на кілька груп: провідні тексти, анотації, етикетки.

Провідні тексти – це тексти, що сприяють виявленню ідейної спрямованості експозиції в цілому, тематичних розділів та експозиційних комплексів. Провідні тексти мають бути цілеспрямованими, закінченими за думкою, без значних пропусків при цитуванні, легко читатися. Вони немов дають відвідувачам установки для сприйняття експозиції та її окремих тем, формують у них ставлення до побаченого.

Залежно від призначення тексту, його розміщують на початку, в середині або в кінці експозиції. Текст до всієї експозиції необхідно винести на окреме місце. Провідні тексти також можуть подаватися до окремих розділів і окремих експозиційних комплексів з метою чіткішого акцентування їхньої спрямованості.

В той же час, коли провідний текст ніби підсумовує експозицію, завершує думку, висловлену в окремих структурних одиницях, його розташовують в кінці розділу чи комплексу.

Розмір і зміст тексту залежить від його місця в експозиції.

Анотація – це коротка характеристика за змістом та оформленням. Вона є важливою ланкою всієї системи текстового матеріалу експозиції, оскільки немовби пов'язує провідні тексти з конкретними експонатами, допомагає виявити і підкреслити специфічно музейне в експонованих предметах. Анотації можна поділити на дві групи: заголовні (назви розділів, тем, підтем) та пояснювальні.

Головне їх призначення в поглибленому розкритті змісту окремих груп експонатів, подачі нових додаткових даних про ці експонати, характеристиці тієї чи іншої історичної епохи, періоду, оцінці явищ, які розкривають експонати. За допомогою анотацій досягається бажана єдність і цілеспрямованість усієї експозиції.

Етикетка є найменшою одиницею текстового матеріалу, це анотація до окремого предмета. Вона складається з власної назви предмета та пояснювальної частини, яка містить у собі ту інформацію, яка виявляє в предметі його музейне значення. Її зміст залежить від змісту самої експозиції та місця в ній конкретного експоната. Підбір даних для етикетки, складання її пояснювальної частини вимагає ретельної перевірки всіх вихідних даних предмета і ґрунтового наукового їх опрацювання. Сама етикетка повинна бути максимально стислою, досконалою за формою, ретельно відредагованою.

На початку етикетки слід зазначити точну і повну назву експонату, вказати кому він належить, подається місцезнаходження. Слід узгодити розмір етикетки з розмірами самого експонату.

Основні етапи підготовки екскурсій по музейній експозиції

Діяльність музеїв при навчальних закладах різнобічна та широкомасштабна. Особливе значення має науково-просвітницька діяльність, у якій реалізуються важливі функції музею – освіта, виховання та організація вільного часу учнів.

Однією з найважливіших форм наукової пропаганди музею є екскурсії, що мають науково-пізнавальний та морально-виховний аспект.

За змістом екскурсії бувають **оглядові** (комплексні, багатопланові) й **тематичні** (однотемні). Оглядово-комплексні екскурсії побудовані на показі різноманітних об'єктів, на звертанні до історичного й сучасного матеріалу. Розповідь підпорядковується меті – дати загальне уявлення про місто, край, область, державу в цілому. Хронологічні межі змісту такої екскурсії – час існування населеного пункту від першої згадки про нього до сьогодення. Тематичні екскурсії присвячені розкриттю однієї теми.

Тривалість екскурсії – від однієї академічної години до доби. Екскурсії для школярів не повинні тривати довше 2-2,5 академічні години. Існує велика різноманітність форм проведення екскурсій: екскурсія-масовка, лекція, вистава, консультація, демонстрація, екскурсія, пробна екскурсія, показова, рекламна та ін. Поділ екскурсій на чітко визначені групи на практиці має дещо умовний характер. Екскурсії, що поєднують ознаки декількох груп, називають комплексними.

Загальна екскурсійна методика складається з двох головних розділів:

- 1 – підготовка екскурсії;
- 2 – проведення екскурсії.

Методика екскурсійної справи включає наступні аспекти:

- 1 – формування і визначення тематики екскурсії;
- 2 – підготовка екскурсії;
- 3 – проведення екскурсії по експозиції виставки;
- 4 – підвищення якості екскурсії.

Підготовка екскурсії розглядається у двох планах:

- 1- підготовка нової теми екскурсії.
- 2- підготовка екскурсовода до проведення уже розробленої в музеї екскурсії.

Розробка нових екскурсійних тем є одним з головних показників діяльності музею. Вона свідчить про рівень роботи музею, врахування інтересів і потреб учнівської молоді. З всебічного вивчення цих інтересів і слід починати розробку нових тем.

Підготовка музейної екскурсії має певну послідовність і включає такі етапи:

- формування теми екскурсії і визначення мети;
- складання бібліографії;
- вивчення літератури, джерел, експозиції і експонатів;
- відбір об'єктів екскурсійного показу і складання маршруту;
- робота над змістом екскурсії;
- робота над методикою проведення екскурсії, визначення найбільш доцільних методів і прийомів;
- підготовка і оформлення тексту та методичної розробки екскурсії;
- включення екскурсії в загальну екскурсійну тематику;
- робота над удосконаленням екскурсії.

Кожна екскурсія повинна мати мету і тему. Правильне формулювання мети допомагає у виборі і висвітленні матеріалу. Крім того, слід визначити конкретні завдання екскурсовода. Цільова установка формулюється в короткій тезисній формі. Правильно встановлена мета екскурсії підкреслює актуальність теми, яка визначає основний предмет екскурсії.

Тематика екскурсій у кожному музеї визначається його профілем, запитами відвідувачів та актуальними питаннями роботи. Основне завдання музею – розробити цикли екскурсій, які охоплювали б усі аспекти музейної експозиції та задовольняли потреби навчального процесу, інтереси учнів.

У ході підготовки екскурсії доцільно проводити консультації й зустрічі, листуватися з учасниками та очевидцями подій, ветеранами Великої Вітчизняної війни, діячами науки і культури.

Наступним етапом розробки екскурсії буде відбір об'єктів екскурсійного показу. В процесі відбору експозиційного матеріалу для екскурсії необхідно намітити ті теми і комплекси експозиції, які необхідно включити в екскурсію.

Необхідно дуже чітко визначити час, який потрібен екскурсоводу на кожен стенд, комплекс, на переходи від одного експонату до іншого.

У кожній експозиції матеріалів набагато більше, ніж може бути використано під час екскурсії. Тому необхідно відібрати лише ті експонати, за допомогою яких буде розкрито тему екскурсії. Кількість цих експонатів визначається часом, на який розрахована екскурсія, і залежить від вікового складу аудиторії.

Методичні прийоми показу

Прийоми показу дозволяють полегшити спостереження за об'єктом, виділити його особливості, «побачити» вже неіснуючі архітектурні деталі, історичні події минулого.

Прийом попереднього огляду використовується, коли екскурсанти знаходяться на місці розташування об'єкта. Екскурсвод орієнтує групу на те, що саме слід побачити в ході спостереження, які риси рекомендується виділити. Увага спрямовується на формування початкового уявлення про історичну місцевість, де відбувалися події, про природне оточення пам'ятки.

Прийом панорамного показу дає можливість сприйняти широку картину, коли до поля зору екскурсантів потрапляє відразу велика кількість об'єктів: вежі, дзвіниці, мури фортець тощо. Необхідно визначити композиційний центр і звертати увагу на нього, переходячи від загального показу до окремих об'єктів.

Прийом зорової реконструкції полягає в тому, щоб за допомогою розповіді відтворити вигляд зруйнованої частково або повністю історичної будівлі.

Локалізація подій – зв'язок події з конкретною місцевістю.

Абстрагування уявного – виділення з цілого якихось частин з метою подальшого глибшого спостереження.

Прийом зорового порівняння спирається на співставлення різних предметів. Використання цього прийому дає можливість уявити дійсну висоту, довжину предмета у порівнянні з іншими предметами.

Прийом зорової аналогії побудований на порівнянні об'єкта з фотографією, малюнком або з об'єктами, побаченими раніше.

Прийом переключення уваги - з об'єкта, що спостерігається, пропонується перевести погляд на інший предмет. При цьому контраст збагачує дітей новими враженнями.

Прийом руху використовується для відчуття динаміки конкретної події або особливостей певного об'єкта.

Методичні прийоми розповіді побудовані в основному на поясненні, описі предметів, виникненні зорових асоціацій, активізації уваги екскурсантів, репортажі, який дає можливість відстежити зміни, що відбуваються з об'єктами.

Екскурсійна довідка використовується у поєднанні з іншими прийомами: повідомляються стислі дані про об'єкт (дата побудови, реставрації, імена авторів проекту, розміри, призначення тощо).

Опис – виклад характерних рис, прикмет, особливостей зовнішнього вигляду об'єкта в хронологічній послідовності, передбачає образність.

Невербальні засоби спілкування

Невербальні засоби спілкування - це жести, міміка, поза, які дають можливість довести до аудиторії підтекст, внутрішній додатковий зміст розповіді, емоційне ставлення.

Особливість жестів у тому, що вони пов'язані не тільки з мовою, а й із процесом показу. Жести, якими доцільно супроводжувати розповідь:

- Вказівні (для вказання на об'єкти).
- Просторові (дають уявлення про межі об'єкта, окреслюють його розміри).
- Конструктивні (показують особливості конструкції – випуклість, увігнутість).
- Жести, що спонукають (не пов'язані з показом, мають організаційний характер, наприклад, пройти далі, розміститися півколом біля об'єкту тощо).
- Емоційні – відображають почуття, психологічний стан.

Використовуючи жести при проведенні екскурсії, слід уникати надмірності, неточності, відриву від мови, замінуслів жестами.

Не лише естетичне, а й важливе практичне значення має поза, оскільки протягом роботи екскурсводу не слід показувати втому, гарно рухатися, не привертаючи зайвої уваги слухачів.

Вимоги до екскурсвода

Центральною фігурою під час проведення екскурсії є екскурсвод. Він повинен:

- стояти обличчям до групи, не закриваючи експозицію, за необхідності повертатися до вітрин і показувати експонати, про які розповідає;
- розповідати потрібно не дуже швидко, щоб була можливість оглянути експонати;
- екскурсвод має право читати текст цитат, документів, вміщених в експозицію.

ДОДАТКИ

АКТ ОБСТЕЖЕННЯ МУЗЕЮ

Складається комісією (прізвище, ім'я та по батькові, посада)

ВИСНОВКИ КОМІСІЇ

1. Назва музею _____
2. Профіль музею _____
3. Адреса закладу освіти, телефон, факс _____
4. Засновник музею _____
5. Дата заснування музею, № наказу _____
6. Керівник музею (прізвище, ім'я та по батькові, посада, стаж роботи в музеї) _____
7. Заклад, що здійснює методичне керівництво (назва, адреса, телефон) _____
8. Характеристика музейного приміщення (кімната, декілька кімнат, окрема будівля; наявність фондосховища; загальна площа в м² та окремо по кожній кімнаті; технічний стан приміщення) _____
9. Фонди музею (загальна кількість експонатів за інвентарною книгою: з них музейних предметів основного фонду та музейних предметів, що входять до Державного реєстру національного культурного надбання) _____
10. Стан обліку музейних предметів (наявність інвентарної книги; повнота та якість записів) _____
11. Умови зберігання оригінальних матеріалів в експозиції (в сховищі) (ступінь захисту їх від забруднення, вологості, вицвітання, механічних пошкоджень, крадіжок) _____
12. Характеристика експозиційних розділів (назва розділу, дата останньої реекспозиції, кількість експонатів основного фонду) _____
13. Рівень художнього оформлення експозиції (професійне; силами педколективу, учнів; потребує переоформлення) _____
14. Технічне оснащення музею _____
15. Характеристика просвітницької роботи (кількість екскурсій, учбових занять, масових заходів, виставок за 1-3 роки) _____
16. Наявність документації музею (статуту, інвентарної книги, книг обліку відвідувачів, проведення екскурсій, масових заходів, плану роботи тощо) _____
17. Організаційна робота музею (рада музею, її кількісний та персональний склад, основні сектори; опікунська рада, її кількісний та персональний склад) _____
18. Режим роботи музею _____
19. Пропозиції комісії _____

Голова комісії

Члени комісії

М.П.

Дата складання акту

Підпис

Підписи

Примітка: Акт складається в трьох примірниках, які затверджуються печаткою відповідним органом управління освітою.

УНІФІКОВАНИЙ ПАСПОРТ МУЗЕЮ

Код музею

- I. Повна назва музею
II. Профіль музею
III. Форма власності
IV. Засновник, власник
V. Підпорядкування
VI. Заклад, що здійснює методичне керівництво
VII. Статус
VIII. Категорія за групою оплати праці
IX. Адреса музею, телефон, факс
X. Короткі історичні відомості (дата заснування з посиланням на джерела)
XI. Структура музею
XII. Керівний склад музею
1. Директор музею, зав.філіалом чи відділом
2. Заступник директора з наукової роботи.
3. Головний хранитель
XIII. Персонал музею:
1. всього працівників;
2. наукових працівників та екскурсоводів,
з них:
3. мають вчений ступінь;
4. мають вищу фахову освіту;
5. мають вищу освіту
XIV. Нерухомі пам'ятки історії та культури у складі музею:
1. загальна кількість,
з них:
2. музеєфіковані;
3. немусеєфіковані.
XV. Характеристика музейного приміщення:
1. кількість будівель;
2. спеціально побудоване (автори, коли);
3. пристосоване;
4. пам'ятки архітектури чи історії (короткі історичні відомості).
XVI. Технічний стан будівель:
1. потребує реставрації;
2. потребує капітального ремонту;
3. аварійне приміщення;
4. належний стан.
XVII. Площа музею:
1. загальна;
2. експозиційна;
3. фондосховища;
4. кінолекційного залу;
5. виставочних залів;
6. прилеглої території;
7. експозицій просто неба;
8. реставраційної майстерні;
9. фотолабораторії;
10. таксидермічної лабораторії;
11. інші.
XVIII. Охорона музею:
1. дата та номер документа про взяття під охорону;
2. відомча охорона;
3. міліцейська охорона;
4. сторожова охорона;
5. охоронно-пожежна сигналізація;
6. пункт централізованого спостереження;
7. промислова телевізійна установка.
XIX. Технічне оснащення музею:
1. світло-, звуко-, аудіообладнання, монітори, фонотеки, лабораторії для фонозапису;
2. автоматизована система обліку і накопичення інформації;
3. фотокінообладнання, засоби поліграфії;
4. інше.
XX. Фонди музею:
1. загальна кількість одиниць збереження;
2. кількість музейних предметів основного фонду;
3. кількість музейних предметів, що входять до Державного реєстру національного культурного надбання.
XXI. Характеристика експозиційних розділів:
1. назва розділу;
2. дата останньої реекспозиції;
3. кількість експонатів основного фонду.
XXII. Режим роботи музею.
XXIII. Дата складання паспорта.
XXIV. Печатка музею і підпис директора.

Рекомендації до порядку заповненню уніфікованого паспорта музею

Уніфікований паспорт (далі - паспорт) складається у 3-х примірниках: перший примірник - у музеї; другий - у відповідному органі управління освітою; третій - в Українському державному центрі туризму і краєзнавства учнівської молоді Міністерства освіти і науки України.

Після реєстрації (перереєстрації) музею паспорт з відміткою про реєстрацію зберігається в музеї.

Паспортні дані музеїв, які працюють на правах філіалів і відділів, у паспорті головних музеїв не включаються.

Код музею складається:

1. Перші дві-три літери з титульної назви музею.
2. Перша літера профілю музею.
- Дріб
3. Категорія за групою оплати праці.
4. Перша літера статусу музею.

Наприклад:

I. Дніпропетровський історичний музей ім.Д.І.Яворницького

II. Профіль - історичний

VII Статус – не юридична особа

VIII. Категорія за групою оплати праці - 1

Код: ДнІ/1

У разі зміни паспортних даних, відомості про них, завірені печаткою органу, що зареєстрував музей, у 10-денний термін надсилаються до Міністерства освіти і науки України.

До розділу I. Повна назва музею

Вказується повністю і повинна відповідати назві, прийнятій у документах про заснування або в документах про зміну назви музею.

До розділу II. Профіль музею

Визначається відповідно до Закону України "Про музеї та музейну справу" (249/95-ВР).

До розділу III. Форма власності

Вказується належність до однієї з форм власності (державна, комунальна, приватна, колективна та ін.).

До розділу V. Підпорядкування

Назва закладу.

До розділу VII. Статус музею

Вказується, чи є музей юридичною особою, чи працює на правах філіалу або окремого відділу. Музеям, які працюють на правах філіалів і окремих відділів, слід вказати також повну назву головного музею, структурним підрозділом якого вони є.

До розділу IX. Адреса музею, телефон, факс

Вказується повна адреса (поштовий індекс, область, район, населений пункт, вулиця, номер будинку).

До розділу XII. Керівний склад музею

У пунктах 1-3 розділу вказуються прізвище, ім'я та по батькові, освіта, спеціальність, стаж роботи в музеї.

До розділу XIII. Персонал музею

У пункт 3 вноситься кількість наукових працівників та екскурсоводів, які мають вчений ступінь з дисциплін, що відповідають профілю музею. Дані пункту 3 в пункти 4, 5 не включаються.

У пункті 4 вказується кількість наукових працівників та екскурсоводів, які мають вищу освіту з спеціальностей "Музеєзнавство та охорона пам'яток історії та культури", а також спеціальностей, що відповідають профілю музею.

У пункт 5 вноситься кількість наукових працівників та екскурсоводів, які мають вищу освіту з спеціальностей, що не відповідають профілю музею.

Сума даних пунктів 3, 4, 5 повинна відповідати даним пункту 2.

До розділу XV. Характеристика музейного приміщення

Дані пунктів 2, 3, 4 подаються окремо по кожній будівлі.

До розділу XVI. Технічний стан будівель

Дані подаються окремо по кожній будівлі.

До розділу XVII. Площа музею

Дані подаються в цілому по музею і окремо по кожному приміщенні (будівлі).

До розділу XVIII. Охорона музеїв

Дані подаються окремо по кожній будівлі.

До розділу XIX. Технічне оснащення музею

Пункт 1 передбачає дані про наявність у музеї спеціального світлотехнічного, звукотехнічного, проекційного, телевізійного обладнання; аудіовізуальних засобів; засобів захисту від ультрафіолетових, інфрачервоних та інших випромінювань.

У пункті 2 вказується наявність електронно-обчислювальних машин.

У пункті 3 вказується обладнання фотокінолабораторій, апаратура для мікрофільмування і засоби малої поліграфії.

До розділу XX. Фонди музею

У пункт 1 вноситься кількість музейних предметів основного фонду та кількість предметів науково-допоміжного фонду, які перебувають у фондах та експозиції музею.

У пункт 3 вноситься кількість експонатів, що мають виняткову культурну та історичну цінність.

До розділу XXI. Характеристика експозиційних розділів

У пункті 3 вказується кількість експонатів, що знаходиться в стаціонарних експозиціях музею.

До розділу XXII. Режим роботи музею

Слід вказати час роботи музею та вихідні дні.

ІНВЕНТАРНА КНИГА

№	Дата запису	Час, джерело та спосіб надходження, супроводжуючі документи; № акту	Назва і короткий опис речі (автор, назва, дата, місце походження, написи, підписи та інше) або Відомості про предмет	Кількість предметів	Матеріал (бронза, залізо, папір та ін..) і техніка виготовлення	Розмір, вага для дорогоцінних металів, каміння	Стан речі	Вартість	В який відділ або збірку надійшов
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

1 графа – номер по порядку (інвентарний номер) присвоюється кожному предмету, який стає його обліковим номером, якщо надійшло декілька предметів, кожен з них отримує дробовий номер.

Наприклад, чайний сервіз буде мати загальний номер - №50/1-6/, тобто включає 6 предметів. Кожен предмет сервізу отримує свій порядковий номер: №50/1, №50/2 і т.д.

2 графа – дата запису, проставляється дата реєстрації предмета в книзі.

3 графа – час, джерело, спосіб надходження, супроводжуючі документи. Від кого надійшов предмет (прізвище, ім'я, по батькові; назва установи, адреса). Яким чином предмет потрапив у музей: як подарунок, у результаті експедиції. Вказується номер та дата акта прийому, всі супроводжуючі документи.

4 графа – назва і короткий опис речі. Найменування предмета починається з головного предметного слова. Наприклад, костюм чоловічий, сорочка жіноча, годинник наручний.

Опис групових фотографій включає загальну назву групи, поіменне перерахування зліва направо. Опис фотографій, що відтворюють різні події, починається з найменування сюжету.

Опис документальних матеріалів починається з прізвищ та ініціалів, потім дається назва документу. Якщо автор відсутній, опис починається з назви самого документу.

При описі книг, рукописів і документів вказується загальна кількість аркушів, якщо відсутнє точне датування предмета, то зазначається приблизна дата або дата зі знаком питання (?). Вказується призначення предмета, його місце походження, історія використання. Фіксуються всі написи, знаки, помітки на предметі.

Розміри предмета вказуються в сантиметрах або міліметрах: для прямокутних предметів – висота, ширина; для круглих і еліпсоподібних – найбільший діаметр; для об'ємних предметів – три виміри: ширина, висота, глибина.

5 графа – кількість предметів. Відмічається кількість предметів, що становлять одну одиницю зберігання. Наприклад, чайний набір складається із 6 чашок і 6 блюдець, буде позначений в цій графі цифрою 12.

6 графа – матеріал і техніка виготовлення. Тут треба вказати матеріал, з якого виконаний предмет, техніка його виготовлення. Наприклад: мідь, бронза, чеканка, лиття.

7 графа – розмір, вага для дорогоцінних металів, каміння. Вказується вага та розмір експонатів з дорогоцінних металів та каміння.

8 графа – стан збереження предмета. Фіксується те, як предмет зберігається при його надходженні в музей, що має важливе значення для контролю за станом предмета, який передано у фондосховище чи експозицію. Фіксуються всі дефекти: тріщини, поломки і т.д.

При відсутності дефектів пишеться: «повністю зберігся».

9 графа – вартість, акт закупочної комісії. Вказується у разі купівлі експонату.

10 графа - в який відділ або збірку надійшов. Вказується до якого фонду відноситься предмет: основного, допоміжного. У якому відділі знаходиться чи експонується.

КНИГА ОБЛІКУ ВІДВІДУВАЧІВ ТА ЕКСКУРСІЙ

№ п/п	Дата	Тема екскурсії	Організація (клас, колектив), що замовила екскурсію	Кількість відвідувачів	Тривалість екскурсії	Прізвище екскурсовода	Підпис
1	2	3	4	5	6	7	8

КНИГА ОБЛІКУ ПЕРЕСУВНИХ ВИСТАВОК

№ п/п	Назва виставки	Організація, де експонувалася виставка	Час експонування	Кількість відвідувачів	Відповідальний за виставку
1	2	3	4	5	6

КНИГА ОБЛІКУ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ, МАСОВИХ ЗАХОДІВ

№ п/п	Дата	Назва заходу та короткий зміст	Де проведено, з ким	Кількість присутніх	Відповідальний за проведення	Підпис відповідального
1	2	3	4	5	6	7

Навчально-методичне забезпечення діяльності гуртків при музеях

Музей – це інститут людської спільноти, що є засобом свідомого цілеспрямованого залучення людей до культурної спадщини минулих часів і займає особливе місце в житті людства. Об'єктами сучасного музеєзнавства є як загальносвітові, загальноукраїнські культурні святині, так і пам'ятки місцевого значення, особливо ті, що недостатньо вивчені та відомі. У нашій державі прийнято нормативно-правові акти в галузі музейної та пам'яткоохоронної справи, відповідно до яких діють музеї на громадських засадах, у тому числі і музеї при закладах освіти.

Пізнання учнівською молоддю суті національної державності починається з розуміння нею змісту буття близького оточення. Воно стає підґрунтям бажання докласти зусиль до вирішення державних завдань та проблем, працювати на користь нашої України. Однією з форм залучення дітей до вирішення суспільних проблем є діяльність гуртків «Юні музеєзнавці», «Юні екскурсоводи». Для повноцінної діяльності керівника музею при закладі освіти потрібна сучасна навчальна програма, що включає не тільки загальні питання, а й регіональні особливості. Завдання сучасної освіти містять у собі також необхідність урахування індивідуальних здібностей, інтересів і потреб учнів, можливість для їх розвитку та самореалізації, формування у них орієнтації на певний вид професійної діяльності, реалізації особистісно-орієнтованого навчання.

Програма гуртка «Юні музеєзнавці»*Пояснювальна записка*

Програму складено відповідно до вимог навчальних програм і підручників та загальнодидактичних принципів сучасної педагогічної науки. При підготовці змісту програми враховано нові підходи до соціальної ролі музею, трансформації його надбань в освіту у двох аспектах: як сукупності форм, методів навчання та засобів формування громадянсько-патріотичної позиції учнівської молоді.

Мета навчальної програми: залучення учнівської молоді до процесів дослідження, вивчення та збереження історико-культурної спадщини України та рідного краю, формування у її свідомості системи поглядів, принципів та цілісного уявлення про історико-культурний потенціал українського народу.

Завдання:

- Ознайомлення учнів з особливостями формування музеїв як соціокультурного інституту суспільства на загальносвітовому, державному та регіональному рівнях.
- Вивчення основних етапів історичного розвитку музеїв в Україні та створення музейної мережі у своєму регіоні.
- Оволодіння навичками організації громадських музеїв.
- Засвоєння основ музейної термінології, функцій та напрямів діяльності музеїв.
- Оволодіння системою знань про рідний край, його пам'ятки історії та культури.
- Ознайомлення з різними формами і методами музейної роботи.
- Набуття загальноосвітньої культурологічної профільної підготовки, навичок самостійної історико-краєзнавчої діяльності.
- Поглиблення знань з навчальних дисциплін, реалізація завдань особистісно-орієнтованого навчання та розвитку здібностей дітей.
- Виховання національно свідомого громадянина, грамотної освіченої людини.
- Розвиток і продовження кращих краєзнавчих традицій краю.
- Виробленні в учнів умінь практично застосовувати здобуті знання та користуватися історичними джерелами.
- Усвідомлення учнями особистої причетності до подій сьогодення, формування активної громадянської позиції.
- Набуття навичок орієнтування у потоці інформації.
- Розвиток творчого мислення, формування власної точки зору та критичного ставлення до інформації, що надходить.

Програма створена для учнів 8-11 класів і розрахована на три роки навчання за трьома рівнями (початковий, основний та вищий). Гуртки працюють на базі діючих музеїв або у процесі їх створення. Загальна кількість годин курсу: I рік навчання – 144 години, II і III роки – 216 годин.

Під час занять у гуртку учні мають можливість поглибити свої знання з навчальних предметів, отримати практичні уміння і навички, що є важливим складником гуманістичного виховання, культурно-духовного розвитку дітей та молоді.

I рік навчання (початковий рівень)**Навчально-тематичний план**

№	Назва теми	Кількість годин		
		Всього	Теоретичних	Практичних
1.	Вступ. Музей – скарбниця історичної пам'яті українського народу. Основи музейної термінології	10	6	4
2.	Історія музеїв, їх класифікація. Шкільний музей	10	6	4
3.	Основи організації та створення музею	20	10	10
4.	Вивчення бази джерел з історії краю	30	10	20
5.	Історія музейної справи свого регіону. Відомі колекції краю	10	4	6
6.	Пошукова діяльність музею: форми та методи	10	6	4
7.	Експозиційна робота музею	10	4	6
8.	Просвітницька діяльність музеїв	10	6	4
9.	Організація діяльності музейного активу	14	6	8
10.	Участь у Всеукраїнських та краєзнавчих акціях	20	10	10
11.	Підсумкова краєзнавчо-пошукова експедиція	-	-	-
	Всього:	144	68	76

Зміст програми**1. Вступ. Музей – скарбниця історичної пам'яті українського народу. Основи музейної термінології.**

Роль музеїв у збереженні історичного спадку поколінь та культурних надбань України. Музей, його функції. Сучасне українське джерелознавство. Поняття: історичне джерело, джерельна інформація, пам'ятка історії та культури. Класифікація пам'яток. Основи музейної термінології: музеї, фонди, експозиція, музейний предмет тощо.

Практична робота: відвідування державних музеїв. Екскурсії до пам'яток археології, архітектури краю. Термінологічні диктанти.

2. Історія музеїв, їх класифікація. Шкільне музеєзнавство

Історія музеїв України. Державні музеї. Музеї, що працюють на громадських засадах. Профільна класифікація. Музеї-заповідники, музеї просто неба, меморіальні, музеї-садиби. Шкільне музеєзнавство. Особливості музеїв при закладах освіти як осередку освіти та виховання. Географічне розташування музеїв України та їх профільна специфіка. Музеї на карті регіону.

Практична робота: відвідування державних та шкільних музеїв, зустрічі з їх керівниками, гуртківцями, музейним активом. Виготовлення карт-схем музеїв краю з визначенням їх профілів. Ознайомлення з експозиціями музеїв різних профілів. Дидактичні ігри з визначення профілів музейних експозицій.

3. Основи організації та створення музею

Законодавство України про музейну справу. Концепція музею (визначення профілю, ідеї). Концепція музею як всебічне обґрунтування мети і завдань, засобів створення, функціонування і дальшого розвитку конкретного шкільного музею. Етапи розвитку концепції: підготовка та аналіз вихідних даних (особливості регіону – історичні, географічні, економічні, національні, культурні а також стану розвитку шкільної музейної справи в районі; визначення місця майбутнього музею в навчально-виховному процесі, громадському житті, його мети, завдань, обґрунтування потреби в такому музеї). Теоретична розробка «ідейного задуму» музею. Опрацювання структури та засад майбутнього музею. Матеріальна база. Шляхи комплектування фондів. Акт прийому музейних предметів. Рекламна інформація про музей. Оформлення експозицій. Принципи організації та діяльності шкільних музеїв. Основні етапи та методика створення шкільного музею. Роль учнівського та педагогічного колективу, громадськості у створенні музею. Керівник музею, його права та обов'язки. Музейна рада. Формування громадського активу музею, робочих груп, визначення їх функцій. Ознайомлення членів ради із методикою музейної роботи у школі. Допомога методистів-музеєзнавців, фахівців у розробці плану створення музею. Виділення приміщення для музею, забезпечення необхідними меблями, документацією. Комплектування музейного зібрання. Організація періодичних звітних виставок нових надходжень. Робота зі створення експозиції та підготовки музейного активу до її популяризації. Складання документів для реєстрації. Урочисте відкриття. Перспективний план подальшого використання та розвитку.

Практична робота: складання паспорту музею. Ділова гра «Створимо музей у школі».

4. Вивчення бази джерел з історії краю

Пам'ятки історії та культури, їх значення, наукова, історична та художня цінність. Види пам'яток, джерела. Сучасні підходи до їх класифікації. Писемні, речові зображувальні джерела з історії краю, їх охорона та використання. Пам'ятки природи. Ставлення до пам'яток як показника цивілізованості суспільства. Проблеми дослідження і збереження пам'яток в Україні. Діяльність державних та громадських пам'яткоохоронних організацій. Сучасні періодичні видання, часописи. Державна служба охорони культурної спадщини. Державний реєстр культурної спадщини. Внесок видатних державних діячів та представників громадськості у справу збереження історико-культурної спадщини України.

Практична робота: екскурсії до архіву, фондів музеїв та бібліотек, до нерухомих архітектурних та археологічних пам'яток, відвідування виставок відомих колекцій, творів художників, народних майстрів. Складання описів пам'яток. Приклади заповнення опису музейних предметів у реєстраційних картках.

5. Історія музейної справи свого краю. Відомі колекції краю

Перші музейні зібрання. Видатні музеєзнавці. Втрати музейних колекцій під час революції, громадянської війни, культурної революції, репресій, Великої Вітчизняної війни. Музейне будівництво в повоєнні роки. Класифікація музеїв: загальноісторичні, військово-історичні, історико-етнографічні, меморіальні, природничі. Розвиток музеїв навчальних закладів на Україні, в області. Музеї, що мають звання «Зразковий», «Народний». Відомі колекції краю.

Практична робота: відвідування музеїв, ознайомлення з колекціями, зустрічі з керівниками музеїв та музейними активами. Складання біографічних нарисів видатних краєзнавців краю, вивчення їх творчих доробків, заповнення облікових кар

6. Пошукова діяльність музею: форми та методи

Мета та завдання пошукової роботи. Методи комплектування фондів: тематичний, систематичний, комплексний. Форми комплектування: експедиція, походи, подорожі, краєзнавчі екскурсії, поточне комплектування, зустрічі та опитування населення, листування. Форми збору матеріалів під час літньої експедиції.

Практична робота: робота з архівними матеріалами та літературою. Проведення польових робіт під час одноденних походів. Виявлення та збирання рухомих пам'яток історії та культури, вивчення середовища їх побутування. Ведення польової документації. Запис спогадів і розповідей учасників та очевидців подій. Анкетування. Первинна обробка зібраних матеріалів.

7. Експозиційна робота музею

Основні етапи створення експозиції. Загальнотеоретичні положення щодо створення експозиції. Принципи історичності, проблемності, предметності, локальності. Використання в експозиції дидактичних принципів: науковості, системності, послідовності, наступності, вірогідності, переконливості, доступності, наочності. Функції музейної експозиції у навчально-виховному процесі, просвітницькій та культурно-освітній роботі. Етапи опрацювання змісту експозиції в процесі її проектування: (підготовчий – вивчення матеріалів щодо теми експозиції; визначення мети та завдань, обґрунтування ідей (провідних та головних), тематичної структури і особливостей змісту; характеристика джерелознавчої бази; формування основних вимог до просторово-художнього оформлення). Складання тематико-експозиційного плану. Архітектурно-художнє проектування, вимоги та прийоми показу.

Практична робота: знайомство із проектно-експозиційною документацією у музеях. Ділові ігри з проблем формування тематико-експозиційних планів експозицій. Робота творчих груп. Створення індивідуальних проектів тематичних виставок.

8. Просвітницька діяльність музею

Напрями, зміст та форми просвітницької діяльності музею: масові, групові, індивідуальні. Організація культурно-освітньої діяльності, методи та форми: екскурсії, виставки, вечори, тематичні ранки, зустрічі, дидактичні ігри, презентації, творчі майстерні, уроки, позакласні заходи, заняття гуртка, краєзнавчі години, лекції, лекторії, конференції, конкурси, вікторини, брейн-ринги, зустрічі з земляками, вечори та свята, дні відкритих дверей, подорожі, тижні музею, участь в передачах на радіо, публікації в пресі. Екскурсія – основна форма масової роботи в музеї.

Практична робота: складання сценаріїв масових заходів з використанням музейної збірки. Підготовка елементів екскурсій для різних категорій дітей.

9. Організація діяльності музейного активу

Громадська та учнівська рада музею закладу освіти, їх функції. Координація діяльності робочих груп та комісій. Зв'язок ради музею з державними музеями, архівами та іншими організаціями. Фондова комісія музею, організація її роботи.

Практична робота: ознайомлення з роботою фондової комісії одного з державних музеїв. Організація роботи ради музею та творчих (дослідницьких) груп. Складання перспективного плану діяльності ради музею методом суспільно-корисних проектів.

10. Участь у всеукраїнських і місцевих краєзнавчих акціях

Всеукраїнські та обласні історико-краєзнавчі конференції, конкурси, акції. Методика підготовки та участі в них: вивчення Положення, визначення напрямку і теми дослідження, складання плану, опрацювання джерел. Етапи підготовки роботи, підбір ілюстрацій, оформлення результатів.

Практична робота: зустрічі та консультації з фахівцями-краєзнавцями. Складання описів об'єктів та їх фотографування, позначення на картах. Моделювання та узагальнення результатів досліджень. Складання звіту.

11. Організація та проведення підсумкової експедиції

1. Підготовка. Визначення теми, мети, завдань та маршруту. Отримання завдань від державних та громадських організацій. Складання плану підготовки та графіка роботи на маршруті. Розподіл обов'язків між учасниками. Вивчення району подорожі, визначення та вивчення краєзнавчих об'єктів. Отримання консультацій у фахівців. Підготовка картографічного матеріалу, матеріальне забезпечення експедиції. Методика організаційно-підготовчих занять. Батьківські збори. Оформлення документів експедиції.

2. Проведення. Організація роботи груп дітей та збору ними матеріалів, проведення польових досліджень. Особливості пошуково-дослідницької роботи в польових умовах, населених пунктах. Форми і методи досліджень: фотофіксація, аудіозапис, опитування жителів, зустрічі з учителями та учнями шкіл, краєзнавцями, колекціонерами, самостійне обстеження краєзнавчих об'єктів, збір рухомих пам'яток, опрацювання літератури та інших джерел у місцевих бібліотеках, відвідування музеїв, складання та заповнення таблиць, графіків, найпростіших карт-схем, збір статистичних даних в органах місцевої влади, виготовлення замальовок та ескізів. Порядок фіксування результатів досліджень на відео- та фотоносіях. Правила ведення польового щоденника.

3. Підведення підсумків. Складання звіту, обробка зібраних матеріалів, складання описів краєзнавчих об'єктів, поповнення картотек. Аналіз стану виконання завдань. Форми узагальнення матеріалів та представлення широкому загалу. Оформлення виставок про результати експедиції. Проведення конференцій. Підготовка творчих робіт, їх представлення загалу. Випуск стінгазет, репортажів. Написання сценарію та проведення підсумкового вечора учасників експедиції. Представлення результатів на батьківських зборах. Участь у конкурсах. Самоаналіз діяльності керівника експедиції.

II рік навчання (основний рівень)
Навчально-тематичний план

№	Назва теми	Кількість годин		
		Всього	Теоретичних	Практичних
1.	Історія музейної справи в Україні. Туристські можливості краю	10	4	6
2.	Сучасна нормативно-правова база музейної справи. Положення про музей при закладі освіти	10	4	6
3.	Музейна діяльність відомих вчених-краєзнавців. Музеї при навчальних закладах краю	20	10	10
4.	Основні етапи дослідження історії краю	30	10	20
5.	Фонди музею. Інструкція з обліку і збереження музейних фондів	10	4	6
6.	Дослідницька та пам'яткоохоронна діяльність музею	10	6	4
7.	Побудова та оновлення музейних експозицій	10	4	6
8.	Екскурсія – основна форма роботи музею	10	4	6
9.	Планування роботи музею	10	4	6
10.	Музей та сучасні інформаційні технології	20	8	12
11.	Підсумкова краєзнавчо-пошукова експедиція	-	-	-
Всього:	216	86	130	

Зміст програми

1. Історія музейної справи в Україні. Туристські можливості краю.

Перші спроби колекціонування унікальних та рідкісних речей на території України. Виникнення і розвиток музеїв у XIX столітті. Перші згадки про використання пам'яток з освітньою метою. Роль навчальних закладів при університетах, гімназіях, реальних училищах, школах. Музеї громадських організацій; губернських та повітових земств. Зв'язок музеїв з національно-культурним та краєзнавчим рухом. Роль видатних вчених, культурних та громадських діячів у збереженні історико-культурної спадщини (М. Біляшівський, Д. Антонович, І. Франко, М. Грушевський, Д. Яворницький). Піднесення музейної справи в роки УНР. Заснування музеїв національного значення у 20-х роках. Зародження та розвиток шкільних музеїв в системі єдиної трудової школи. Реорганізація музейних закладів у 30-их роках XX століття. Репресоване краєзнавство. Формування музейної мережі у повоєнні роки. Умови присвоєння музею звання «Народний». Формування профільної мережі музеїв. Розвиток музейної справи в незалежній Україні. Рекреаційно-туристичні можливості та районування краю. Пам'ятки історії та культури краю. Пам'ятки природи. Маршрути екскурсій. Музеї області. Мережа шкільних музеїв.

Практична робота: ознайомлення з літературою, документами. Бесіди з працівниками музеїв, колекціонерами, представниками державних та громадських організацій. Опрацювання матеріалів періодичних видань, проспектів туристичних маршрутів.

1. Сучасна нормативно-правова база музейної справи. Положення про музей при закладі освіти

Закони України «Про музеї та музейну справу» та «Про охорону культурної спадщини». Положення про музеї при закладі освіти. Функції шкільного музею, його роль і місце в діяльності навчального закладу.

Практична робота: вивчення фрагментів документів про музейну діяльність. Проблемні завдання на порівняння особливостей діяльності державних та громадських музеїв. Ділові дидактичні ігри.

2. Музейна діяльність відомих учених-краєзнавців. Музеї при навчальних закладах

Внесок у розвиток історичної регіоналістики видатних українських вчених: М. Грушевського, І. Франка, Д. Багалія, Н. Полонської-Василенко, М. Біляшівського, П. Тронька, П. Толочка, Р. Маньковської та інших. Історія краєзнавчих досліджень у нашому краї. Музеї у навчальних закладах області: статистика, географія, профіль. Історія створення та діяльності відомих музеїв при закладах освіти.

Практична робота: перегляд відеофільмів про життя та діяльність видатних учених краєзнавців. Зустрічі з місцевими краєзнавцями, працівниками музеїв. Підготовка рефератів, елементів екскурсій, виступів. Відвідування музеїв.

1. Основні етапи дослідження історії краю

Сучасна хронологія подій з історії краю. Дописемний період, археологічні пам'ятки краю, занесені до Державного реєстру культурної спадщини. Проблеми історії заселення краю, формування адміністративного устрою. Територія краю у складі різних адміністративних одиниць Російської імперії, УРСР. Створення області. Сучасний розвиток області та перспективи. Вивчення історії села, селища, міста, району.

Практична робота: збір та первинна обробка матеріалів щодо історичних періодів розвитку краю, їх класифікація та опис. Складання картотек. Оформлення експозиції.

2. Фонди музею. Інструкція з обліку і збереження музейних фондів

Склад фондів - основний та допоміжний. Правила обліку складання актів прийому, реєстрація в книзі обліку, облікові позначки, облік матеріалів у польових умовах, допоміжні форми обліку. Зберігання предметів основного фонду в запасниках та експозиції. Зразки каталогів. Облік фондів музею на громадських засадах. Реєстрація та опис музейних надходжень.

Практична робота: робота з документами. Ділова гра. Заповнення актів прийому-видачі. Зразки опису предметів, облікових карток, каталогізація. Тренінг зі збереження музейних предметів з посиланням на Інструкцію.

3. Дослідницька та пам'яткоохоронна діяльність музею

Краєзнавчий пошук. Зв'язок профілю і теми. Етапи організації пошукової роботи: визначення напрямку, теми дослідження, підбір джерел та об'єктів, розробка плану, програми, складання запитальників. Методика краєзнавчих досліджень, підготовка та проведення експедицій. Розробка програми пошукової роботи, збирання матеріалів та маршруту. Матеріальне забезпечення. Підготовка польової документації, щоденника, спеціального спорядження для збереження пам'яток в умовах експедиції.

Практична робота: тренінг. Організація пошуку за конкретною темою. Дослідження елементів теми під час походів та експедицій. Робота з архівними матеріалами та літературою. Проведення польових робіт під час дво-, триденних походів та експедицій. Збирання пам'яток для музею, визначення середовища їх використання. Польовий щоденник, облік, опис і шифрування музейних предметів. Робота із запитальниками

4. Побудова та оновлення музейних експозицій

Обрання теми музейної експозиції. Розробка плану. Організація збору матеріалів для експозиції. Методи побудови експозиції. Постійні та змінні експозиції. Виставки з фондів музею. Причини втрати актуальності та шляхи оновлення експозицій.

Практична робота: приклади оформлення експозицій з окремих тем. Підбір матеріалів, ілюстрацій.

5. Екскурсія – основна форма роботи музею

Підготовка та проведення шкільної музейної екскурсії. Поняття музейної екскурсії, її основні ознаки. Класифікація екскурсій. Підготовка екскурсорова та учнів. Складання плану та опрацювання змісту. Етапи індивідуальної роботи під керівництвом педагога над за змістом екскурсії, визначення і формулювання теми, мети, основних питань змісту; виявлення експозиційних комплексів та окремих музейних предметів-об'єктів показу, їх вивчення; розробка плану екскурсії, робота над тезами змісту; пошук логічних зв'язків між частинами, вивчення екскурсійного маршруту і часу, що відводиться на її окремі структурні елементи; знайомство із правилами проведення екскурсії і набуття практичних навичок; прослуховування екскурсії педагогом та членами музейної ради. Подальше удосконалення музейної екскурсії.

Практична робота: підготовка нових екскурсій по експозиціях музею, опрацювання окремих елементів.

6. Планування роботи музею

Завдання планування роботи музею при закладі освіти. Форми планування, перспективне і поточне відображення в планах: основних напрямів і тематики пошукової роботи, участі в експозиціях; основних об'єктів та джерел комплектування; проведення культурно-просвітницьких заходів, екскурсій, співпраця з державними та громадськими організаціями.

Практична робота: ознайомлення з формами і методикою планування роботи одного з державних або громадських музеїв. Складання проекту плану роботи свого музею.

7. Музей та сучасні інформаційні технології

Інформатизація фондів, сучасні підходи до класифікації музейних предметів. Світові музейні зібрання в системі Інтернет. Банк даних про музеї України. Навчальні програми. Демонстрація матеріалів в Інтернет. Музейні ігрові програми.

Практична робота: робота з краєзнавчим матеріалом на електронних носіях. Відвідування Інтернет-сторінок та сайтів українського музеєзнавства.

1. Організація та проведення підсумкової експедиції

III рік навчання (вищий рівень)

Навчально-тематичний план

№	Назва теми	Кількість годин		
		Всього	Теоретичних	Практ.
1.	Українське народознавство. Краєзнавство і туризм в Україні	30	20	10
2	Особливості діяльності профільних музеїв	22	10	12
3	Шкільний музей в системі роботи навчального закладу та громадській діяльності населеного пункту	20	8	12
4	Українська регіоналістика. Діяльність сучасних вчених-краєзнавців	20	8	12
5	Історія музеїв світу	20	14	6
6	Музейна збірка – основа музею. Шляхи і форми комплектування музейної збірки. Виставкова діяльність музею	20	10	10
7	Сучасні технології підготовки екскурсій	30	12	18
8	Основи менеджменту та маркетингу в музейній справі	20	10	10
9	Перспективний план діяльності музею, участь у всеукраїнських та регіональних культурологічних програмах	14	4	10
10	Зв'язки музею з державними та громадськими організаціями. Презентація діяльності	20	6	14
11	Підсумкова краєзнавчо-пошукова експедиція	-	-	-
Вс.	216	94	122	

Зміст програми

1. Українське музеєзнавство. Краєзнавство і туризм в Україні

Розвиток українського музеєзнавства як науки. Наукові центри України, що займаються вивченням історико-культурної спадщини. Відомі музеї України. Громадські пам'яткоохоронні організації. Туризм як один з пріоритетних напрямів розвитку національної культури та економіки. Закон України «Про туризм». Державні та регіональні програми розвитку туризму. Особливості туристичних регіонів України, туристичні потоки. Організація внутрішнього та дитячого туризму в Україні.

Практична робота: зустрічі з науковцями, музеєзнавцями, представниками місцевих організацій та установ, що займаються справами охорони історико-культурної спадщини регіону. Опрацювання рекламних проспектів туристичних агенцій, ознайомлення з популярними туристичними маршрутами України та регіону. Відвідування музеїв України.

2. Особливості діяльності профільних музеїв

Типи і профілі музеїв: історичні, краєзнавчі, художнього профілю, меморіальні природничі, галузеві (технічні, сільськогосподарські, медичні, педагогічні тощо). Музейно-архітектурні комплекси, музеї під відкритим небом.

Практична робота: ознайомлення зі специфікою фондів, експозицій та форм діяльності профільних музеїв краю. Екскурсії та зустрічі з працівниками музеїв. Виконання індивідуальних завдань. Збір матеріалів для шкільного музею.

3. Шкільний музей у системі роботи навчального закладу та громадській діяльності населеного пункту

Урок в музеї. Використання музейних матеріалів для позакласної роботи. Краєзнавчі читання. Викладання факультативів та спецкурсів. Співпраця музею та бібліотеки, підготовка спільних заходів. Діяльність краєзнавчих та музеєзнавчих гуртків. Масові заходи школи. Участь активу музею у збереженні пам'ятників, пам'яток історії та культури краю. Видавнича діяльність музею. Музей як культурно-просвітницький центр села, містечка, мікрорайону.

Практична робота: підготовка матеріалів музею до участі у загальношкільних святах, масових заходах. Виконання індивідуальних завдань при розробці нових екскурсій для школярів різного віку, батьків, гостей.

4. Українська регіоналістика. Діяльність сучасних учених-краєзнавців

Сучасні поняття історичної регіоналістики. Формування поняття «регіон» у науці. Наукові школи. Розвиток та здобутки українського краєзнавства у радянські часи. Діяльність Товариства охорони пам'яток історії та культури та Всеукраїнської спілки краєзнавців. П. Тронько – патріарх українського краєзнавства.

Практична робота: підготовка повідомлень, рефератів про життя та діяльність видатних вчених та краєзнавців України. Зустрічі з місцевими краєзнавцями. Збір матеріалів для шкільного музею, їх опис та систематизація.

1. Історія музеїв світу

Всесвітньо відомі музеї: Афінський акрополь, Лондонський Тауер, Ватиканські музеї, Лувр, Дрезденська галерея, Ермітаж, Британський національний музей, Музей Прадо в Мадриді, Єгипетський музей в Каїрі, музей мадам Тюссо та інші. Роль музею у збереженні традиційної культури країни. Дитячі музеї світу.

Практична робота: перегляд відеофільмів та програм на компакт-дисках. Складання заочних подорожей та реферативний опис музейних колекцій відомих музеїв.

2. Музейна збірка – основа музею. Шляхи і форми комплектування музейної збірки. Виставкова діяльність музею

Джерелознавчі і дидактичні особливості музейної збірки. Поняття та характеристика музейного фонду. Предмет музейного значення, його цінність. Музейний предмет як засіб навчання, його загальні властивості. Музейний предмет: оригінал, справжня пам'ятка, раритет, реліквія. Музейні колекції, їх види. Види виставок: комплексні, тематичні, ювілейні тощо. Організація та проведення виставок.

Практична робота: робота з колекціями. Систематизація та опис музейних предметів. Підготовка тематичних планів виставок. Виконання індивідуальних творчих завдань.

3. Сучасні технології підготовки екскурсій

З історії екскурсійної справи. Основи екскурсознавства. Ознаки та функції екскурсії. Класифікація екскурсій. Методика підготовки та проведення екскурсії.

Практична робота: вибір теми екскурсії, підбір об'єктів, їх опис. Складання маршруту, плану екскурсії. Підготовка та опрацювання тексту екскурсії. Апробація тематичних та оглядових екскурсій з різними категоріями дітей та дорослих.

4. Основи менеджменту та маркетингу в музейній справі

Поняття менеджменту та маркетингу в музейній справі. Проблеми конкуренції на ринку дозвілля та туризму. Додаткові можливості музею для освіти молоді. Складання перспективного плану діяльності музею. Розширення можливостей для його фінансування. Використання методу проектної діяльності. Зв'язки з громадськістю. Організація реклами. Організація клубної роботи при музеї.

Практична робота: розробка перспективного плану музею методом проектної діяльності. Підготовка матеріалів музею для прес-релізів, буклетів, статей, повідомлень з метою співпраці із засобами масової інформації. Розробка проектів сувенірної продукції музею, символіки та матеріалів для презентації діяльності. Складання презентаційних карток для презентації музею в мережі Інтернет.

5. Перспективний план діяльності музею, участь у всеукраїнських та регіональних культурологічних програмах

Врахування змісту та напрямів всеукраїнських та регіональних програм щодо дослідження та збереження культурної спадщини. Перспективи розвитку навчального закладу. Програма дослідження та вивчення регіону.

Практична робота: підготовка дослідницьких та творчих робіт з метою участі у Всеукраїнських та місцевих краєзнавчих конкурсах, акціях, культурних програмах.

6. Зв'язки музею з державними та громадськими організаціями. Презентація діяльності

Вивчення та визначення кола партнерів та друзів музею. Форми і правила звернень до державних та громадських організацій. Планування співпраці. Участь у регіональних проектах, програмах, акціях. Очно-заочні форми презентації діяльності музею. Написання сценаріїв. Опрацювання фрагментів презентації. Творчі звіти. Співпраця з засобами масової інформації.

Практична робота: надання матеріалів про музей до постійних рубрик, циклів передач засобів масової інформації. Творчий звіт музею.

7. Організація та проведення підсумкової експедиції

Прогнозований результат

Гуртківці повинні знати:

- основні поняття та терміни, нормативні акти, класифікацію музеїв;
- етапи історичного розвитку музеїв та формування музейної мережі в регіоні;
- основи організації та діяльності музеїв на громадських засадах;
- функції та напрями діяльності музеїв при закладах освіти;
- основні вимоги до обліку та збереження музейних предметів;
- етапи та прийоми побудови музейної експозиції;
- вимоги до масово-просвітницької діяльності громадських музеїв.

Гуртківці повинні вміти:

- складати плани роботи музею;
- здійснювати облік та створювати умови для зберігання музейних предметів;
- організовувати та проводити краєзнавчий пошук за конкретною темою;
- виконувати наукову обробку зібраного матеріалу;
- створювати та оформляти музейну експозицію;
- здійснювати науково-просвітницьку роботу;
- використовувати технічні засоби в польових умовах і для музейної експозиції.

Програма гуртка «Юні екскурсоводи»**Пояснювальна записка**

Заняття гуртка «Юні екскурсоводи» запропоновані в цій програмі, спрямовані на ознайомлення учнів з історією та культурою рідного краю, оволодіння значним колом знань, умінь та навичок, необхідних юному екскурсоводу, формування у школярів інтересів і творчих здібностей, орієнтацію учнів на професію екскурсовода.

Програма пропонує проведення теоретичних і практичних занять протягом одного року навчання. Вона розрахована на учнів 7 – 11 класів. Деякі теми містять ряд досить складні теоретичні питання. Ступінь їх висвітлення повинен встановити керівник гуртка, виходячи з рівня загальної підготовки та вікових особливостей учнів.

Програма гуртка юних екскурсоводів пов'язана зі шкільними курсами літератури, історії, народознавства, географії, природничих дисциплін.

Дуже ефективним є використання екскурсій у навчальному процесі загальноосвітньої школи. На екскурсіях застосовують такі педагогічні прийоми, як опис, пояснення, коментування, цитування, літературний монтаж та ін. Цікаві і змістовні екскурсії активізують пізнавальну діяльність учнів і дають значно кращі результати, ніж звичайні уроки. На екскурсіях школярі не тільки отримують знання, розширяють свій кругозір, а й відпочивають та оздоровлюються.

Кожен гуртківець повинен знати в загальних рисах історію та теорію екскурсійної справи, володіти навичками та вміннями для ведення краєзнавчої, пошукової екскурсійної роботи.

Програма передбачає самостійну творчу роботу учнів над складанням екскурсійних маршрутів, текстів, проведення краєзнавчих досліджень.

План занять побудований так, щоб перед гуртківцями стояла близька та доступна їм мета. Зміст занять поступово ускладнюється. Теоретичні заняття чергуються з практичними. Під час канікул здійснюються багатоденні екскурсії та подорожі. Їхня тривалість залежить від віку і підготовленості учасників, віддаленості району екскурсій, матеріальних витрат.

Основною навчальною базою для проведення занять гуртка є шкільний музей, краєзнавчий, інші художні та громадські музеї, які мають повноцінну експозицію, пов'язану з туристсько-краєзнавчою роботою в школі.

Керувати гуртком юних екскурсоводів можуть вчителі, працівники центрів творчості, центрів туризму, краєзнавства і екскурсій учнівської молоді та інших позашкільних закладів, які мають досвід педагогічної, музейної, екскурсійної роботи.

Значну допомогу в проведенні окремих занять можуть надавати краєзнавці, працівники музеїв, архівів, заповідників, національних парків.

Навчально-тематичний план

№	Назва теми	Кількість годин		
		Всього	Теоретичних	Практичних
1.	Вступ	4	4	-
2.	Організація туристсько-екскурсійної роботи в Україні	8	4	4
3.	Екскурсія, її суть	10	2	8
4.	Екскурсовод і вимоги до нього	12	6	6
5.	Класифікація екскурсій, їх тематика	14	2	12
6.	Підготовка екскурсій	30	12	18
7.	Методика проведення екскурсій	22	6	16
8.	Опрацювання матеріалів для підготовки екскурсії на тему «Мій край»	24	6	18
9.	Вивчення теми «Історичне минуле рідного краю»	54	22	32
10	Вивчення і охорона пам'ятників історії і культури рідного краю	16	4	12
11	Екскурсії в природу	18	4	14
12	Диференціація екскурсійного обслуговування	2	2	-
13	Залікове заняття	2	2	2
всього	216	76	140	

Зміст програми**1. Вступ**

Мета та завдання гуртка «Юні екскурсоводи». Організація занять гуртка. Правила техніки безпеки під час проведення екскурсій та подорожей.

2. Організація туристсько-краєзнавчої роботи в Україні

Історія екскурсійної справи в Україні. Туристсько-екскурсійні можливості рідного краю, України. Архітектурні, історичні та природні пам'ятники.

Практичні заняття. Туристська прогулянка-екскурсія «Околиці рідного міста».

3. Екскурсія, її суть

Функції екскурсії. Ознаки екскурсії. Показ і розповідь, їх особливості. Екскурсія як процес пізнання. Логіка та вимоги проведення екскурсій.

Практичні заняття. Участь в екскурсії історичними місцями рідного краю. Складання плану екскурсії. Запис маршруту екскурсії.

4. Екскурсовод і вимоги до нього

Робота екскурсовода. Вміння підібрати фактичний матеріал. Складання текстів тематичних екскурсій. Володіння основами культури мовлення. Використання жестів, образність, ясність, точність мовлення, стилістичні прийоми. Моральні якості екскурсовода. Естетичні вимоги до екскурсовода. Індивідуальний план роботи екскурсовода.

Практичні заняття. Екскурсія в краєзнавчий музей, зустріч з екскурсоводами та науковими працівниками музею.

5. Класифікація екскурсій, їх тематика

Класифікація екскурсій за змістом, складом учасників, формою, місцем проведення, способом переміщення. Тематика екскурсій. Тема та об'єкти екскурсії. Назва екскурсії.

Практичні заняття. Екскурсія «Місто літературне» з наступним обговоренням. Екскурсія-прогулянка «Ораторія лісу» з елементами туристської підготовки (рух групи по пересіченій місцевості, розпалювання вогнища). Вивчення тематики екскурсій.

6. Підготовка екскурсії

Визначення мети екскурсії. Вибір теми, літератури. Пошук інших джерел. Вивчення джерел: літературних, архівних, статистичних. Підготовка музейних екскурсій. Знайомство з експозиціями і фондами музеїв. Відбір і вивчення екскурсійних об'єктів. Складання маршруту. Комплектування «портфеля екскурсовода» (схеми маршрутів, фотографії, репродукції, гербарії). Визначення методичних прийомів.

Практичні заняття. Екскурсія в краєзнавчий музей. Зустріч з екскурсоводами та науковими працівниками музею. Аналіз екскурсійних об'єктів (загальні відомості, зовнішній вигляд, місцевий матеріал, узагальнення та висновки). Складання текстів екскурсій, їх обговорення. Проведення пробних екскурсій по місту. Конкурс на краще володіння мовою під час проведення екскурсії.

1. Методика проведення екскурсій

Вимоги до екскурсійної методики. Методичні прийоми показу. Вибір місця для огляду об'єкта. Розміщення і переміщення групи під час екскурсії. Використання «портфеля екскурсовода». Інші прийоми проведення екскурсій. Техніка проведення екскурсій. Вміння розподілити час у процесі екскурсії. Контакт екскурсовода з групою. Вміння зацікавити, ставити запитання, донести знання.

Практичні заняття. Участь в екскурсії «Моє місто». Опрацювання екскурсійних маршрутів, змісту, методів і прийомів проведення екскурсії. Обговорення текстів екскурсій.

8. Опрацювання матеріалів для підготовки екскурсії на тему «Мій край»

Фізико-географічна характеристика рідного краю. Економіко-географічна характеристика. Проблеми охорони природи.

Практичні заняття. Географічна вікторина «Пізнай свій рідний край». Дводенна пішохідна прогулянка-екскурсія. Підготовка тексту автобусної екскурсії «Мій край».

9. Вивчення теми «Історичне минуле рідного краю»

Легенди рідного краю. Перші свідчення про людину. Українські племена, їх побут. Княжа доба. Християнство. Українські землі під владою Литви та Польщі. Доба козацько-гетьманської держави. Україна у складі Російської та Австро-Угорської імперій. Національне відродження України. Перша світова війна. Виникнення українських військових частин – Українських січових стрільців. Державне відродження України (Українська держава 1917-1920 рр.). Україна між двома світовими війнами (1918-1939 рр.) Україна під час Другої світової війни. Україна в повоєнний час. Незалежна Україна.

Практичні заняття. Конкурс на кращий опис творів народних умільців рідного краю. Екскурсія по місцях козацької слави. Збір матеріалів з історії та культури рідного краю.

10. Вивчення і охорона пам'яток історії та культури рідного краю

Види пам'яток. Пам'ятки історії та культури і їх значення: наукове, історичне, художнє. Пам'ятки історії та культури рідного краю. Охорона пам'яток історії та культури.

Практичні заняття. Екскурсія «Архітектурні скарби рідного краю». Створення тематичних фотоальбомів, стендів.

11. Екскурсія в природу

Особливості проведення екскурсій в природу, питання екології й природоохоронної роботи. Правила відвідування екскурсантами заповідників, заказників, національних парків. Пам'ятки природи рідного краю: геологічні, ландшафтні, гідрологічні, ботанічні.

Практичні заняття. Екскурсія в національний парк (заповідник). Конкурс на кращий опис пам'яток природи рідного краю. Складання текстів екскурсій у природу. Проведення екскурсії «Алеями парків» для учнів молодших класів.

8. Диференціація екскурсійного обслуговування

Види групувань екскурсантів. Особливості проведення екскурсій для різних груп населення, для учнів різного віку.

9. Залікове заняття.

Підведення підсумків занять за рік. Проведення екскурсій для учнів.

Прогнозований результат

Гуртківці повинні знати:

- основні поняття та терміни, нормативні акти, класифікацію музеїв;
- методичні прийоми показу;
- основи організації та діяльності музеїв на громадських засадах;
- функції та напрями діяльності музеїв при закладах освіти;
- вимоги до масово-просвітницької діяльності музеїв.

Гуртківці повинні вміти:

- організовувати та проводити краєзнавчий пошук за конкретною темою;
- виконувати наукову обробку зібраного матеріалу;
- використовувати різні прийоми показу;
- складати текст екскурсії;
- комплектувати «портфель екскурсовода»;
- користуватися невербальними способами спілкування;
- створювати та оформляти музейну експозицію;
- здійснювати науково-просвітницьку роботу.

«Євроклуб YOU»

Керівник: Ілларіонова В.М., учитель англійської мови СЗОШ №3.

Робота клубу сприяє поглибленню знань про європейську інтеграцію країн, їх історію, географію, культуру, мистецтво, науку, Євросоюз і Європу в цілому.

Мета Євроклубу:

- створити умови для активного вивчення учнями культури народів, які населяють Європу і Україну, за допомогою пошуково – дослідницької роботи;
- популяризація європейських цінностей серед молоді міста.

Завдання:

- налагодити тісну співпрацю учнів у дослідженні власної культури та історії і культури європейських народів;
- виховати толерантне ставлення до культури та звичаїв різних народів;
- вивчити історію та культуру народів, що населяли місто та район.

Протягом року учні:

- вивчали Європейські країни, країни Євросоюзу;
 - мовну палітру сучасної Європи, культуру, освіту;
 - шукали школи – побратими, зареєстрували школу на «Big Challenge Club»;
 - організували листування електронною поштою з Польщею, Німеччиною, Англією, Туреччиною, Українським Євроклубом «Life»;
 - брали участь у програмі «Connecting Classrooms» («Навчаємося разом») від «British Council»;
 - проводили свято «Ми різні – ми рівні – ми разом!»;
 - прес-конференцію (інтерактивна гра) «Населення Європи»;
- працюємо над власним сайтом клубу

Клуб "Подвиг"

На базі ЗОШ I - III ступенів № 10 вже декілька років поспіль працює військово-патріотичний клуб «Подвиг».

Мета клубу - формувати громадянина-патріота, виробляти в учнів глибоке розуміння громадянського обов'язку, готовність у будь-який час стати на захист Батьківщини, спонукати до фізичного самовдосконалення, вивчення бойових традицій та героїчних сторінок історії українського народу, його Збройних Сил, виховання високих духовних якостей і патріотичних почуттів.

Учні ведуть активну пошукову роботу, під час якої зібрали чимало свідчень очевидців тих жаклих часів. І це дійсно надієвний шлях до вивчення минулого.

Невід'ємною справою клубу є впорядкування могили воїнів - партизанів у селищі.

Плідна робота гуртківців приносить свої результати. Так, члени клубу отримують на свою адресу схвальні відгуки мешканців мікрорайону навчального закладу, листи вдячності.

Закономірним є той факт, що учні визнані переможцями в міському етапі обласного конкурсу пошукових загонів, стали призерами обласного огляду-конкурсу «Вахта пам'яті».

Члени клубу «Подвиг» щороку організовують проведення відкритих виховних заходів, присвячених подіям Великої Вітчизняної війни, виступають з повідомленнями перед учнівськими колективами на лінійці, влаштовують свята до Дня Перемоги, організовують зустрічі з відомими людьми міста, здійснюють екскурсії до музеїв, пам'ятних місць, до кімнати Бойової Слави.

Учні клубу постійно беруть участь у різноманітних конкурсах патріотичного спрямування: «Врятувати від забуття», «З українознавства», «Патріот», «Об'єднаймося, брати мої» та інших.

Клуб «Майбутній воїн» -

Військово-патріотичне виховання учнів є одним з основних напрямків виховної роботи загальноосвітньої школи I-III ступенів №17 Дзержинської міської ради.

Саме цей напрямок виховання учнівської молоді формує людину-патріота, виробляє глибоке розуміння громадянського обов'язку у будь-який час стати на захист Вітчизни, оволодіти військово-технічними знаннями, спонукає до фізичного вдосконалення, вивчення бойових традицій та героїчних сторінок історії українського народу в боротьбі за свою державність та незалежність.

Військово-патріотичне виховання є складовою підготовки юнаків допризовного віку до військової служби, залучення їх до чоловічої справи – захисту Батьківщини, такої актуальної сьогодні.

На виконання Національної програми патріотичного виховання (постанова Кабміну №1697, 1999 р.) у школі створена певна система військово-патріотичного виховання, яка складається з урочної та позаурочної діяльності та відповідає теоретичним засадам загальноукраїнського державного патріотизму у відстоюванні ідей незалежності, державності, соборності України.

Організаційно позакласною роботою з військово-патріотичного виховання опікується клуб «Майбутній воїн», створений 2004 року. Його керівниками є викладачі Захисту Вітчизни школи, залучаються члени ветеранської організації селища, воїни-афганці міста на чолі з Стельмашенко К.М. На діяльність клубу виділяються години гурткової роботи.

Одним із основних напрямків роботи клубу є організація конкурсів серед учнів школи та освітнього округу. Конкурси розподілені за віковими категоріями. Так, для учнів 1-4 класів проводиться конкурс строю і пісні «Ігри патріотів», учні 5-6 класів беруть участь в «Козацьких розвагах», а починаючи з 7 класу хлопці змагаються в конкурсі «Нумо, хлопці» (7-8 класи, 9-11 класи).

До участі в конкурсах хлопців готують їхні батьки та випускники школи, які відслужили в рядах Збройних Сил України. Глядачами є мешканці селища, батьки, дідуся та бабусі учасників, їхні друзі. Це дає позитивний настрій, сприяє спілкуванню та обміну життєвим досвідом поколінь, є гарним прикладом проведення спільного культурного дозвілля. У свою чергу такі конкурси сприяють формуванню військово-спортивних навичок, розбуджують патріотичні почуття учнів, бажання захищати Вітчизну, підвищують самооцінку вихованців, формують риси справжніх чоловіків.

У рамках клубу проводяться щорічні спартакіади з військово-прикладних видів спорту, організовується участь команд-переможців у мітингах до Дня Перемоги та визволення міста від фашистських загарбників часів Другої світової війни, в акції «Вахта пам'яті» тощо.

Клуб «Майбутній воїн» підтримує зв'язки з аналогічними об'єднаннями Донецької області, ветеранськими організаціями селища, міста, є щорічним учасником обласної гри «Майбутній воїн» під егідою Донецької облдержадміністрації і достойно представляє місто в цих змаганнях, за що члени клубу безкоштовно відпочивали в обласному військово-патріотичному таборі, є учасниками обласного патріотичного зльоту активістів військово-патріотичних клубів.

Ця робота дає свої позитивні наслідки. За словами військового комісара м. Дзержинська підполковника Лозбиньова К.П., який часто відвідує військово-патріотичні заходи школи, хлопці селища Новгородське – найкращі солдати.

Клуб «Патріот»

У ЗОШ №9 працює клуб «Патріот», яким керує педагог-організатор Лінкіна Яна Олександрівна.

Мета роботи клубу: формування громадянської позиції підлітків, виховання в учнів почуття патріотизму, гордості за героїчне минуле свого народу, готовності до захисту Вітчизни, почуття поваги до борців за власну державу.

Діяльність клубу поєднує національне, громадянське, моральне, родинно-сімейне, естетичне, правове, екологічне, фізичне, трудове виховання. Навчальна програма базується на національній історії, знанні та відстоюванні конституційних прав та обов'язків, пропаганді здорового способу життя, відповідальності за власне майбутнє, добробут та долю України.

Планування роботи клубу здійснюється з урахуванням національних свят і пам'ятних дат, зокрема Дня Соборності України, Дня пам'яті Героїв Крут, Дня Прапора України і Незалежності, Дня захисника України, Дня Гідності і Свободи, Дня Збройних Сил України, що сприятиме формуванню національної ідентичності, вшануванню подвигу та героїзму захисників української державності.

Клуб проводить інформаційно-просвітницьку, організаційно-масову та навчально-тренувальну роботу.

Керівник клубу надає перевагу активним формам роботи: громадській, волонтерській, пошуковій, дослідницькій, проектній діяльності, навчальним дебатам і дискусіям, проведенням флеш-мобів, різноманітних акціях.

Протягом року активісти клубу організовують у школі військово-спортивні змагання, фестивалі-конкурси патріотичної пісні, прози та поезії, творів образотворчого мистецтва, відвідування музеїв бойової слави, шкільної музейної кімнати «Світлиця», вшанування сучасних Героїв-захисників України та пам'яті про загиблих за свободу, єдність і незалежність Українського народу.

Члени клубу займаються дослідженням маловідомих героїчних та трагічних сторінок другої світової війни; проводять облік учасників Великої Вітчизняної війни та їх нагород; описують бойові і трудові подвиги наших земляків; надають допомогу самотнім ветеранам, вдовам війни.

Матеріали, зібрані членами нашого клубу, спрямовані на усвідомлення величчя подвигу у війні, виховання в учнів шани і поваги до тих, хто ціною свого життя здобув перемогу.

Сучасні дитячі громадські організації в Україні

Якщо держава дійсно хоче змін, вона мусить особливу увагу приділяти дітям та піклуватися про їхнє успішне входження в суспільство. А дитина входить у суспільство через дитячі об'єднання та організації. Ніяке спілкування з дорослими не може замінити дитині спілкування з ровесниками. І діти збираються разом...

1. Спілка піонерських організацій України

СПОУ є однією із найчисленніших дитячих організацій в Україні. Символом СПОУ є веселка. Члени організації носять семиколірні галстуки. Ці кольори символізують напрями роботи піонерської організації: **«Червона калина»** (червоний колір) – вивчення народних традицій, обрядів, збирання легенд, переказів, проведення свят; **«Лідер»** (жовтогарячий колір) – уміння організовувати, справу, повести за собою членів загону; **«Берегиня»** (жовтий колір) – виховання поваги до родини; **«Краю мій лелечий»** (зелений колір) – природоохоронна діяльність; **«Помагай»** (синій колір) – ознайомлення з основами бізнесу, участь у роботі піонерських виробничих ланок, госпрозрахункових об'єднань; **«Повір у себе»** (блакитний колір) – благодійницька робота; **«Котигорошко»** (фіолетовий колір) – спортивно-туристська робота. Девіз піонерів – «За Батьківщину, добро і справедливість!»

Орієнтиром діяльності сучасних піонерів є програма «Я – родина – Батьківщина». Я – це самовиховання, самовдосконалення; родина – вивчення свого родоводу, повага до старших, турбота про молодших; Батьківщина – ставлення до держави. Організація структурно ділить на три вікові групи дітей: 7-9 років – це діти, які працюють стежинами помічників; 10-12 років – стежинами умільців; 130-14 років – стежинами майстрів.

Життя піонерських колективів підпорядковане таким основним законам:

- Стався до інших так, як би ти хотів, щоб ставилися до тебе.
- Щедро даруй людям тепло своєї душі.
- Не бійся бути першим, іди вперед, веди за собою інших.
- Якщо ти вже попереду – зрозумій останнього, допоможи йому стати серед перших.
- Критикуєш – пропонуй, пропонуєш – дій.
- Якщо тобі нелегку справу доручили, не бійся її, повір у свої сили.
- Розпочату справу доводь до кінця.

2. Всеукраїнська дитяча спілка «Екологічна варта»

Всеукраїнська дитяча спілка «Екологічна варта» є всеукраїнською дитячою громадською організацією, яка діє на підставі спільності інтересів і керується принципами гуманізму, відкритості, добровільності, творчої ініціативи та активності.

Засновником Всеукраїнської дитячої спілки «Екологічна варта» є Всеукраїнська екологічна Ліга, яка особливу увагу приділяє вихованню зростаючої особистості. «Екологічна варта» допомагає дитині усвідомити себе частиною світу, у якому вона живе.

Метою діяльності Спілки є виховання екологічно свідомої особистості. «Екологічна варта» об'єднує 20 000 хлопців і дівчат віком від 6 до 18 років, які піклуються про довкілля, досліджують його проблеми, зустрічаються із науковцями та природоохоронцями, беруть участь у конкурсах та вікторинах, подорожують і відпочивають в екологічних таборах.

Основними напрямками діяльності Спілки є :

- участь в організації та проведення природоохоронних, відновлюючих та інших заходів на захист довкілля;
- екологічна просвіта;
- проведення екологічних екскурсій;
- озеленення територій.

3. Всеукраїнське учнівське творче об'єднання КРОКС

КРОКС – це Всеукраїнське учнівське творче об'єднання, створене з метою стимулювання інтелектуального та творчого самовдосконалення учнів, підготовки їх до самостійного життя. Аббревіатура КРОКС розшифровується так: *Культурні, Розумні, Організовані, Кмітливі, Спритні*.

КРОКС – одне з не багатьох і досить потужних дитячих об'єднань, що робить їх менш сприятливими до негативного впливу масової культури, яка пропагує насильство, сектантство, жадобу споживацтва.

Діяльність КРОКСу дещо нагадує предметну олімпіаду, спартакіаду, КВК, «Поле чудес». Але його метою є не разовий захід, а щоденна робота з підготовки дитини до самостійного творчого життя у суспільстві та розвитку в неї здатності зробити своє життя щасливим.

Головним осередком роботи КРОКСу (а для молодших класів КРОКСику) є гуртки розвивальних ігор, що працюють при школах чи будинках дитячої творчості. Орієнтовний річний план роботи гуртка (144 год.), розроблений та апробований В.Косенком, передбачає кілька етапів роботи.

Діяльність КРОКСу базується на таких принципах:

1. *Різноманітність.*
2. *Об'єктивність.*
3. *Рівні умови.*
4. *Доступність.*
5. *Підготовка.*
6. *Культ правил.*
7. *Незалежність.*

КРОКС є творчим учнівським об'єднанням, що знаходиться поза сферою релігії та політики. КРОКС не діє на догоду начальства, бо сферою його інтересів не є влада. В основу функціонування об'єднання покладено сповідування загальнолюдських цінностей – доброти, порядності, чесності, шанування родини, ініціативності, розуму, уміння долати перешкоди.

4. Національна скаутська організація України – ПЛАСТ

ПЛАСТ є скаутською організацією. Це означає, що за основу вона має скаутську методику.

Скаут – це розвідник. Пластун – також розвідник (так називали розвідників в українському козацькому війську). Засадами пластової ідеології, як і Скаутингу, є вірність Богові й Україні, допомога іншим, життя у природі, самовиховання та дотримання пластового закону.

ПЛАСТ – організація неполітична та позаконфесійна.

Діти вчаться самообслуговування, набувають навички планування свого дня, учаться все робити швидко та вправно, спілкуватися з іншими дітьми та старшими. Вони також вивчають, природу: хто живе в лісі? які у нього звички?

як знайти дорогу, коли заблукав? Здобувають і соціальні навички, навчаються моральних норм.

Пластова Присяга: «Присягаюся своєю честю, що робитиму все, що в моїй силі, щоб бути вірним Богові й Україні, допомагати іншим жити за Пластовим Законом та слухатися Пластового проводу». Пластові закони базуються на законах Скаутингу – честі скаута слід довіряти, скаут допомагає іншим, слухається батьків, є ощадливим, усміхається, як би не було важко, він є другом тварин, чистий думкою, словом і вчинком тощо.

Скаутинг має за мету виховувати добрих громадян та щасливих людей, навчати їх жити у демократичному суспільстві, дотримуючися загальнолюдських та християнських моральних принципів. Але насамперед, він дає нагоду кожній дитині зростати особистістю. ПЛАСТ – це школа особистісного зростання. Ідея особистісного зростання відображена у гаслі скаутів: «Будь готовий!» Це гасло мають і пластуни: новачки й новачки вітаються «Готуйсь!» А коли стають юнаками та юнками, то вітаються між собою «СКОБ», нагадуючи одне, одному, яким має бути пластун – Сильним, Красним, Обережним, Бистрим. Скоб – це птах, скельний орел, якого здавна люди мали за сильного, відважного й мудрого.

ПЛАСТ – це можливість навчатися, мати хороших друзів, гартуватися фізично та набувати професійні навички.

5. Асоціація гайдів України

Основним методом роботи у діяльності Гайдінгу є метод малих груп – патрулів. До патруля входять 4-8 дівчат. Кілька патрулів об'єднуються в гайдівські загони.

Усе, що відбувається в організації, проводиться через-життя маленького патруля. Він є «живою одиницею» організації: у ній відображено її ідеологію, принципи, методи. Вступаючи до організації, гайд дає обіцянку: «Честю своєю обіцяю докласти всіх зусиль для того, щоб: служити своїй країні – Україні, прагнути до вищих духовних ідеалів; допомагати людям; виконувати закони гайдів». Усі частини обіцянки гайда втілюються у конкретні справи в патрулі та гайдівському загоні. Так, при-міром, обов'язок служіння своїй країні реалізується через вивчення пісень свого краю, турботу про чистоту річки, що протікає біля школи, тощо. Обіцянка допомагати людям реалізується через здійснення бодай би однієї доброї справи щодня.

Поведінка гайдів реалізується такими законами:

1. Честі гайдів треба довіряти.
2. Гайд вірна.
3. Обов'язок гайда – бути корисною та допомагати іншим.
4. Гайд – подруга для всіх та сестра кожній гайдівці.
5. Гайд ввічлива.
6. Гайд – подруга тварин, любить та оберігає природу.
7. Гайд – свідомо.
8. Гайд усміхається і не сумує за будь-яких труднощів.
9. Гайд бережлива.
10. Гайд чиста у думках, словах та справах.

Гайди працюють за програмами, які сприяють особистісному становленню дівчат, навчають їх співпраці з іншими людьми та виховують громадянські якості. Ось їх перелік:

- *Українознавство.*
- *У світі Гайдінгу.*
- *Школа медицини.*
- *Вічні істини.*
- *Світова культура.*
- *Господарочка.*
- *Життя у природі.*
- *Планета – наш дім.*

Звичайно ж, діяльність гайдів сповнена романтики та пригод. Однією з найцікавіших форм роботи є таборування. У гайдівських таборах дівчатка не тільки набираються сили і здоров'я, а й набувають уміння й навички, необхідні для самостійного життя.

6. СПОК

Це гуманістична самодіяльна громадська організація, що об'єднує на основі добровільності, зголи, спільної мети, принципів та методу дітей віком із 7 років. Мета Спілки – сприяти розвитку молоді для досягнення ними інтелектуального, громадського, духовного потенціалу як особистостей, громадян України, членів місцевих, національних та міжнародних співтовариств.

СПОК організовує свою діяльність на принципах:

- відданість вищим духовним цінностям світу, повага гідності інших, гармонія з довкіллям;
- громадська активність: участь у суспільно корисній праці, розвиток взаєморозуміння та співпраці, соціальна допомога, забезпечення миру;
- особиста відповідальність за свій духовний, інтелектуальний, фізичний розвиток.

Метод діяльності СПОКУ – це система прогресивного самовиховання за допомогою Обіцянки та Закону, навчання через діло, членства в малих групах (загін, патруль), самоконтролю, прогресивних і стимулюючих програм. Використання даного методу сприяє розвитку особистої відповідальності, упевненості в собі, здатності як до співпраці, так і до лідерства. З цією метою використовуються різноманітні заходи, що будуються на зацікавленості учасників у виробленні корисних навичок і служінні суспільству.

«Центр соціального дитячого проектування «Данко»

Становлення української державності, інтеграція у європейське і світове співтовариство, відмова від тоталітарних методів управління державою і побудова громадянського суспільства передбачають орієнтацію на Людину, націю, пріоритети духовної культури, визначають основні напрями реформування навчально-виховного процесу.

Саме тому школа-інтернат, як і кожний сучасний навчальний заклад створив виховну систему, яка забезпечує національно-патріотичне виховання через проектну діяльність.

Один з них - «Створення центру соціального дитячого проектування «Данко».

Цілі та завдання проекту: набуття молодим поколінням соціального досвіду, формування у молоді, незалежно від національної приналежності, рис громадянина Української держави, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Цей проект потрібен для організації позаурочної діяльності школи, об'єднання дітей біля корисних, цікавих ідей, направлених на формування національно-патріотичної свідомості та активної життєвої позиції учнів, таких необхідної нашій державі в період перетворень і реформування всіх сфер життя українського суспільства.

Діяльність ДО планується та координується дитячим Кабінетом міністрів. Пріоритетними напрямками роботи цих міністерств є основні завдання та напрямки Концепції національного виховання. Кожне міністерство, крім основних планових заходів, розробляє для своєї роботи певний проект, який реалізується міністерською командою в певні строки.

Своїм досягненням учасники проекту вважають розробку національно-патріотичного проекту «Джура» міністерства туризму та краєзнавства ДО, який одержав перемогу у міському конкурсі робіт в межах обласного туристсько-краєзнавчого руху «Донбас – мій рідний край».

Важливим надбанням цього проекту є історичні відомості про козацтво України.

Зараз дитяча організація працює ще над декількома міні-проектами національно-патріотичного напрямку:

- соціальний проект «Патріотичне виховання та громадянська освіта»

- еко-прект «Думати глобально – діяти локально»

Дитяча організація є постійним активним учасником історико-патріотичної акції "Вахта пам'яті" і за підсумками цієї роботи постійно нагороджується грамотами, подяками, цінними подарунками і грошовою премією.

Пошукова робота у рамках туристсько-краєзнавчої експедиції "Донбас - мій рідний край" принесла загону ДО "Планета гарячих сердець "Данко" перемогу в міському етапі і грамоту в обласному етапі експедиції.

Педагоги ЗОШ-інтернату сподіваються, що їх учні в майбутньому – це по-справжньому небайдужі, творчі, активні молоді люди, які ставлять собі за мету змінити на краще життя нашого суспільства.

Національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді засобами проектної діяльності

Проект «З Укаїною в серці»

Актуальність проекту: національно-патріотичне виховання займає провідну роль у вихованні молодого покоління. Процес державотворення, національно-культурне відродження, оновлення і переосмислення життя в Україні вимагають нового бачення громадянського виховання учнівської молоді. Мета сучасного освітнього процесу – не тільки сформувати необхідні компетенції, надати ґрунтовні знання з різних предметів, а й формувати громадянина, патріота; інтелектуально розвинути, духовно і морально зрілу особистість, готову протистояти викликам глобалізації.

Проблема проекту: формування системи ціннісних орієнтацій громадян України.

Мета проекту: формування системи знань і усвідомлення значущості особистих, родинних, громадянських, національних та загальнолюдських цінностей також активної моральної позиції, духовно-моральної культури й компетентності особистості.

Очікувані результати: формування зрілої особистості, якій притаманні: любов до родини, свого народу, Батьківщини; високі почуття обов'язку та відповідальності; активна життєва позиція; почуття гідності;

Учасники проекту: учні, батьки, вчителі, громадськість

Керівник проекту: Гетт Людмила Василівна, директор ЗОШ №16

Ми прагнемо, щоб у кожного підлітка поступово формувалося особисте ставлення до Батьківщини: бажання, духовний порив утвердити її гідність, велич, честь, славу, могутність.

Структура проекту:

«Я-громадянин України»		«Я – патріот батьківщини»	
Завдання - виховувати самостійну особистість, гідного патріота України; - розвиток особистих рис громадянина України, національної свідомості та самосвідомості учнів;		Завдання : - утвердження принципів загальнолюдської моралі на основі відновлення історичної пам’яті; - формування високої патріотичної свідомості , патріотизму, любові до свого народу, його традицій та цінностей	
	Тематичний зміст виховної роботи		
Підготовчий	1. Розробка проекту разом з органами учнівського самоврядування , вчителями та батьками.	1. Розробка проекту разом з органами учнівського самоврядування та батьками	
	2. Батьківські збори (спільно з учнями) "Не примушувати, а зацікавлювати!"	2. Шефство над братською могилою випускника школи, Героя Радянського Союзу Миколи Гужви	
	3. Бесіда "Основні державні та національні свята України".	3. Операція «Ветерани поруч»	
	4. Перший урок « Ми –діти твої ,Україно !»	4. Акція « Милосердя», « З повагою і гордістю до захисників Вітчизни»	
Основний	5. Усний журнал «Символи моєї Батьківщини»	5. Участь у операції « Вахта пам’яті»	
	6. День Соборності України , День Незалежності України, День Конституції України .	6. Виховний захід « Моя країна -Україна»	
	7. Участь у експедиції «Пізнай свій рідний край»	7. Участь у святі «День селища»	
	9. Спортивні змагання до Дня українського козацтва	8. Святкова зустріч з ветеранами Великої Вітчизняної війни»	
	10.. Конкурс знавців української мови імені Петра Яцика	9 . Година скорботи «Чорнобиль – мій біль»	
Заклюоч ний	13. Конкурс інсценованої пісні « Я – україночка» 14. Міський конкурс малюнків « Я – громадянин України» 15. . Підготовка та захист мультимедійних презентацій « Моя країна –Україна», « За що шанують українців», « Народі промисли», « Донбас – мій рідний край», « Видатні українці» (учні 9- 11 класів)	10. Зустрічі з воїнами –інтернаціоналістами « Відлуння афганських гір» 11. Оформлення фотовиставки за результатами проекту «З Україною в серці»	

Проект «Твоя країна - Україна»

Мета: збагачувати знання учнів про Україну, пробудити інтерес до вивчення рідного краю; розширити знання про народні, історичні та культурні символи українського народу; спонукати до творчої та пошукової діяльності; виховувати почуття патріотизму.

Провідна проблема: дослідження символів рідного краю, традицій та звичаїв українського народу.

Актуальність проекту: національно-патріотичне виховання займає провідну роль у вихованні молодого покоління. Мета сучасного освітнього процесу - не тільки надати ґрунтовні знання з різних предметів, а й формувати громадянина, патріота, інтелектуально розвинену, духовно і морально зрілу особистість.

Проблема проекту: формування ціннісних орієнтацій громадянина України.

Опис проекту : проект спрямовано на формування громадянина України та на виховання в учнів бажання берегти, примножувати традиції українського народу, на розвиток інтелектуальних і творчих здібностей учнів.

Учасники проекту: учні 3 -Б класу

Національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді засобами позашкільної освіти

Керівник проекту: Солянова Людмила Іванівна, учитель початкових класів ЗОШ №16

Реалізація проекту «З Україною в серці»**Реалізація проекту «Твоя країна - Україна»**

**Навчальна програма з позашкільної освіти
гурток історико - патріотичного напрямку «Паросток» (1 роки навчання)**

Упорядник:

Винник Тетяна Євгеніївна –керівник гуртка «Паросток» Центру дитячої та юнацької творчості.
м. Дзержинськ – 2013р.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність навчальної програми полягає в тому, що вона допоможе вихованцям здобути знання з матеріально-духовної культури рідного народу, а також збагнути споконвічну мудрість і доцільність народних традицій і звичаїв, осмислити глибоку символіку культури українського етносу. Специфіка навчальної програми обумовлено необхідністю створення умов для виховання в гуртківців високої моралі, формування позиції громадянина, який живе турботами свого краю та регіону, залучення до вивчення історії, культури, традицій, звичаїв, обрядів народів України, розширення кругозору у галузі національних відносин та загальнолюдських цінностей.

Навчальна програма реалізується у гуртку «Паросток» та спрямована на вихованців віком від 7 до 10 років.

Навчальна програма побудована на основі програми «Гурток народознавства «Джерело», сторінка 94 (Програми для гуртів, секцій, творчих об'єднань позашкільних закладів суспільно- громадського та художньо-естетичного напрямку, видавництво «Київ», 1996 рік).

Мета навчальної програми:

- ознайомити гуртківців з природою рідного краю;
- пробуджувати інтерес до української пісні, фольклору;
- виховувати любов до батьків, пошани до людей праці;
- ознайомити з історією рідного краю, місцевості, де ми живемо;
- навчити працювати з науковою, художньою літературою; збирати потрібні матеріали для оформлення робіт у русі « Моя Земля - земля моїх батьків»;
- виховувати дбайливе ставлення та пошану до народних традицій, обрядів, пропагандувати їх;
- виховувати повагу до людей похилого віку; розвивати творчість, активність, навички людського спілкування, працелюбство, наполегливість у досягненні мети, відповідальність за результати власної діяльності.

Навчальна програма поєднує теоретичні знання з практичними / екскурсійними, музичними, індивідуальними/.

Програма передбачає проведення бесід, конкурсів, роботу з книгою, словником, періодичною пресою, вікторин, заочні подорожі, екскурсії, проведення свят.

Методами опрацювання навчального матеріалу є розповідь, пояснення, бесіда, проблемно-пошуковий метод, інструктування вихованців ,що до їх діяльності.

Формами контролю за результативністю навчання є підсумкове заняття, захист творчої роботи, участь в конкурсах.

Програма розрахована на учнів початкових класів і один рік навчання.

Основний рівень, перший рік навчання

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Пам'ять родоводу	12	12	24
2.	Моє рідне село	12	18	30
3.	Культурна спадщина мого народу	14	24	38
4.	Україна сонячна моя	12	16	28
5.	Етнографія України	18	16	34
6.	Слово наше рідне	14	12	26
7.	Народні ігри - школа виховання	4	16	20
8.	Свято «Пісні рідного краю»	4	12	16
	Разом	90	126	216

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Розділ 1. Пам'ять родоводу (24 год.)

Предки батьків, якою працею вони займалися, в якій місцевості проживали. Любов до землі. /Дерево родоводу/. Моя матуся. Легенди про матір, її любов до дитини. Колискові пісні, пісні про неньку. Мій татусь. Його праця, ставлення до дітей, до дружини. Діти в сім'ї, взаємостосунки між ними. Ставлення до батьків. Вивчення українських слів з побутового словника. Хата, в якій зростали діти, реліквії сім'ї в описах і малюнках. Ваша допомога старшим. Родинні стосунки з родичами. Де вони проживають, що ріднить вас з ними.

Розділ 2. Моє рідне село (30 год.)

Назва селища, моя адреса. Історія та легенда про виникнення селища Щербинівка. Заочна і очна подорож. Екскурсія по вулицях рідного селища, з якими межує мій дім. Моя вулиця, сусіди, друзі. Екскурсія за старим руслом річки, з метою дослідження змін. Старовинні назви вулиць селищ Щербинівка та Петрівка. Складання карти-схеми селищ із старовинними та сучасними назвами вулиць. Шанобливі звертання до людей українською мовою. Робота зі словником. Конкурс на кращий малюнок «Моє подвір'я», розучування пісень про рідне селище.

Розділ 3. Культурна спадщина мого краю (38 год.)

Традиції та обряди рідного краю. Вивчення художньої та спеціальної літератури про християнські та язичні свята в нашому регіоні. Збір та вивчення народних пісень, ігор. Обряди колядування, меланкування, посівання. Їх показ. Українська світлиця.

Розділ 4. Україна сонячна моя! (28 год.)

Київ - столиця України. Пам'ятні місця. Пісні про столицю, про Україну. Українські композитори, співаки. Розучування пісень. Вірші, легенди про Україну. Заочна подорож славетними містами України. Конкурс малюнків «Найкраще місто України».

Розділ 5. Етнографія України (34 год.)

Етнографічне вивчення українського народу. Історико - етнографічне районування України. Етнічні групи українців. Походження українського народу. Традиційні види господарської діяльності. Шляхи сполучення. Традиційне народне житло. Сучасне сільське житло. Фольклор народів України.

Розділ 6. Слово наше рідне (26 год.)

Моя любов до рідного мови. Чому вона близька нам. Що подобається в ній? Вірші про мову. «Молитва до мови» Катерина Мотрич. Тарас Шевченко і Леся Українка. Їх вірші про чудову українську мову. Конкурс малюнків за творами Тараса Шевченка та Лесі Українки. Український словничок, дитячі журнали, газети.

Розділ 7. Народні ігри - школа виховання (20 год.)

Словесний текст ігор. Ігри кожної пори року, що вони вшановують. Весела перерва. Розучування ігор «А ми просо сіяли, сіяли», «Панас», «Гуси» тощо.

Розділ 8. Свято «Пісні рідного краю» (16 год.)

Підготовка до свята. Вивчення віршів, пісень. Оздоблення класу до свята. Підведення підсумків роботи за навчальний рік. Творчий звіт гуртка. Нагородження активних членів.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- походження назви свого селища та міста;
- історичні пам'ятники культури;
- визначні події в житті нашого народу;
- описи свого родинного дерева;
- традиційні ігри, звичаї українців;
- вірші та пісні про мову, Україну.

Вихованці мають вміти:

- працювати з довідковою, науковою та художньою літературою;
- проводити обряди, традиційні народні свята, показувати їх молодшим школярам і дітям дошкільного віку;
- розповідати про виникнення свого селища та міста.

Вихованці мають набути досвід:

- в оформленні робіт у русі «Земля моїх батьків - моя земля»;
- знаходження необхідного матеріалу в пошукових експедиціях, екскурсіях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вудвуд І. М. Вудвуд Л. Ф. Родина йде з життя людини. Народнознавство. - Донецьк. 1998
2. Геберт Даркса. Угнали в Германию. — Издание : «Круг друзей мемориала концлагеря Нойенгамма». - 1998
3. Музей бойової та трудової слави ЗОШ № 20. Листи Іванова Ф. до Гамаюна І.І. - 27.12.1968
4. Музей бойової та трудової слави ЗОШ № 20. Спогади Тіліжинського Г. І.
5. Немиро М. М. Хрестоматія з народознавства. Рівне - 1993
6. Надра Д.С., Сабина А.М. Дзержинск - Донецк: Донбасс. 1982
7. Пушкарьов Е.І. Дзержинськ. Донецьк: «Каштан» 2010
8. Савченко В.И. Славный путь 51-й армии. Дзержинский шахтер - 1993-№ 98
9. Савченко В.И. Наш Дзержинск. - Донецк: ТОВ «Алин» 2003

**Навчальна програма з позашкільної освіти
гурток декоративно - прикладної творчості «Дивосвіт» (2 роки навчання)**

Упорядник:

Синенко Тетяна Володимирівна – керівник гуртка декоративно - прикладної творчості «Дивосвіт» Центру дитячої та юнацької творчості. м. Дзержинськ – 2013р.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Національно-культурне відродження України передбачає формування національної самосвідомості, творчого мислення особистості.

Робота гуртка народної творчості тісно пов'язана з українським народним мистецтвом, відомими промислами та ремеслами — вишивкою, бісероплетінням, писанкарством, ліпленням. Заняття в гуртку залучають дітей до творчості, розвивають їхні інтереси, підвищують пізнавальну активність, розвивають допитливість, творчі здібності, навички гуртківців.

Метою програми є формування компетентностей особистості засобами колективу народної творчості.

Основні завдання полягають у формуванні таких компетентностей: Пізнавальної, що забезпечує ознайомлення з поняттями та знаннями, що стосуються народної творчості.

1. Практичної, що сприяє оволодінню навичками виготовлення різноманітних виробів.
2. Творчої, що забезпечує формування творчих здібностей.

3. Соціальної, що сприяє вихованню дбайливого, шанобливого ставлення до народних традицій, національної свідомості, формування естетичного смаку; популяризації народних промислів.

Програма гуртка народної творчості розрахована на роботу з вихованцями віком 6-9 років. Вона передбачає навчання дітей у групах початкового рівня і розрахована на 2 роки навчання: початковий рівень — 144 год. на рік,

Заняття проводиться по 4 год. на тиждень.

Програмою передбачаються теоретичні й практичні заняття, а також різноманітні форми їхнього проведення. Програма передбачає основні етапи навчальної роботи за операційно-комплексною системою, а саме:

- тренувальні вправи вихованців гуртка щодо виконання окремих прийомів, з яких складається операція (технологія), яку вивчають;
- практичні роботи із застосування вивчених прийомів;
- послідовність у вивченні та засвоєнні декількох основних операцій, які становлять певний ступінь у засвоєнні навчального матеріалу;
- обґрунтування трудових операцій із дидактичної точки зору.

Під час навчання вихованці поступово опановують різні техніки, прийоми виготовлення різноманітних виробів. Вони отримують початкові дані про взаємозв'язок матеріалу, форми й декорування виробів, їхню залежність від призначення, поняття про ритм, рапорт, симетрію, асиметрію, кольорову гармонію.

На заняттях початкового рівня вихованці знайомляться з культурою українського народу, історією народної творчості різних видів. Вони здійснюють перші кроки у традиційних українських промислах вишивки, розпису, ліплення, бісероплетіння тощо. Програмою передбачено ознайомлення вихованців з особливостями позашкільного закладу, правилами поведінки під час занять, вимогами техніки безпеки, організацією робочого місця, а також правилами збирання, сортування та зберігання різноманітних матеріалів для роботи в гуртку.

На заняттях 2 року навчання початкового рівня учні закріплюють набуті навички та вміння, опановують нові. Вони самостійно складають план роботи над виробом, працюють з ескізами, кресленнями, поглиблюють й удосконалюють знання за розділами шкільних програм трудового навчання. Програма інтегрує знання гуртківців з історії, народознавства, креслення. Створення за власним задумом виробів для оформлення шкільних приміщень і житла сприяє розвитку творчого потенціалу учнів. Для вихованців дуже корисними є екскурсії до місцевих музеїв, зустрічі з народними умільцями.

Щороку рівень базових знань і вмінь гуртківців оцінюється за спеціально розробленими критеріями.

Контроль знань і навиків передбачає такі форми: усне опитування у вигляді діалогу з педагогом або іншими вихованцями; письмове опитування, яке періодично використовується на підсумкових заняттях у формі тематичних диктантів тощо; різноманітні вікторини та ігри; врахування результатів участі вихованців гуртка у різних конкурсах і виставках. Необхідно рецензувати роботи учнів, які працюють у творчих групах. Результати участі в конкурсах, змаганнях, виставках також є критерієм для оцінювання здобутих гуртківцями знань.

Програма гуртка «Дивосвіт» є складальною і складена на основі програми «Народна творчість» стор.57 (Програми для творчих об'єднань позашкільних та загальноосвітніх навчальних закладів МОН України, художньо-естетичний напрямок, випуск 2, Київ, «Грамота», 2009 рік).

До програми гуртка «Дивосвіт» внесено доповнення, що відображають такі особливості:

- у зв'язку з навантаженням у 2 році навчання змінено кількість годин;
- враховуючи інтереси дітей та можливості матеріальної бази, змінено види практичних робіт у розділах: «Витинанки», «Вироби із соломки», «Новорічні та Різдвяні прикраси», «Ліплення із солоного тіста», «Українська народна вишивка», «Бісероплетіння» (1 рік навчання початкового рівня); «Ліплення з глини», «Художня вишивка», «Лозоплетіння», «Виготовлення штучних квітів», «Бісероплетіння», «Вироби зі шкіри» (.2 рік навчання початкового рівня).

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Розділ, тема	Кількість годин		Усього
	теоретичних	практичних	
Вступ	4	-	4
Розділ 1. Витинанки	2	6	14
Розділ 2. Вироби із соломи	2	6	8
Розділ 4 . Декоративно-прикладні вироби:			18
4.1. вироби з гофрованого картону	2	8	10
4.2. мозаїка яєчною шкаралупою	2	6	8
Розділ 5. Новорічні і Різдвяні прикраси	2	16	18
Розділ 6. Ліплення із солоного тіста	2	14	16
Розділ 7. Петриківський розпис	2	22	24
Розділ 8. Писанкарство	2	14	16
Розділ 9. Українська народна іграшка	2	6	8
Розділ 10. Бісероплетіння	2	6	8
Екскурсії, конкурси, свята, виставки	8	-	8
Підсумок	2	-	2
Разом	110	34	144

Початковий рівень НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Вступ (4 год.)

Ознайомлення з планом роботи гуртка на навчальний рік.

Правила поведінки в колективі.

Організаційні питання.

Робоча кімната. Інструменти та матеріали.

Правила безпеки на заняттях.

Види народної творчості: бісероплетіння, вишивка, ліплення, писанкарство, розпис.

Розділ 1. Витинанки (14 год.)

Теоретична частина. Витинанки — художнє вирізування з паперу. Правила виготовлення витинанок.

Практична частина:

- виготовлення ескізів витинанок;
- виготовлення різноманітних витинанок: овальні, круглі, прямокутні, квадратні, стрічкові.

Розділ 2. Вироби із соломки (8 год.)

Теоретична частина. Використання українцями соломи злакових культур у побуті. Використання соломи для виготовлення іграшок і сувенірів. Орнамент. Аплікація. Інкрустація.

Практична частина:

- розробка ескізів майбутніх виробів;
- площинна аплікація соломкою за ескізами;
- плетення смужок із соломки з двох-чотирьох соломинок;

Розділ 3. Декоративно-прикладні вироби (18 год.)**3.1. Вироби з гофрованого картону (10 год.)**

Теоретична частина. Призначення та будова гофрованого картону. Прийоми виконання декоративних елементів із гофрованого картону. Інструменти для його обробки.

Практична частина:

- виготовлення вітальних листівок та декоративних панно з гофрованого картону.

3.2. Мозаїка яєчною шкаралупою (8 год.)

Теоретична частина. Поняття мозаїки. Яєчна шкаралупа як матеріал для виготовлення декоративних виробів.

Практична частина:

- підготовка яєчної шкаралупи до роботи: сушіння, подрібнення, сортування за розміром і кольором;
- розробка ескізів мозаїки;
- виготовлення мозаїк за темами «фрукти», «квіти», «тварини» тощо;

Розділ 4. Новорічні та різдвяні прикраси (18 год.)

Теоретична частина. Бесіда про історію виникнення та традиції святкування Нового року і Різдва в Україні. Новорічні прикраси, матеріали для їхнього виготовлення.

Практична частина:

- виготовлення новорічних і різдвяних листівок;
- виготовлення масок;
- виготовлення новорічних іграшок.

Розділ 5. Ліплення із солоного тіста (16 год.)

Теоретична частина. Бесіда про традиції виготовлення ритуальних виробів із тіста в Україні.

Практична робота:

- розробка ескізів для ліплення;
- ліплення птаха (жайворонка та ін.);
- ліплення сюжетного панно за власним задумом;
- ліплення казкового птаха;
- ліплення казкового міста.

Розділ 6. Петриківський розпис (24 год.)

Теоретична частина. Розпис як вид декоративно-ужиткового мистецтва в Україні. Петриківка — осередок розпису по дереву. Елементи петриківського розпису: «бігунець», «зернятко», «колосок», «пірчасте листя», «пуп'янок», «травичка» тощо.

Практична частина:

- виконання елементів петриківського розпису;
- поєднання різних елементів у групи. Створення орнаментів і композицій;
- розпис вітальної листівки, закладки для книжок;

Розділ 7. Писанкарство (16 год.)

Теоретична частина. Бесіда про традиції народного святкування Великодня. Крашанки, писанки. Мистецтво писанкарства. Традиції розпису у різних районах України. Значення окремих елементів на писанках і прийоми їхнього виконання. Інструменти та матеріали для писанкарства.

Практична частина:

- виконання різних символів на писанках;
- прикрашення писанок геометричними символами;
- розпис вихованцями писанок за власним задумом;
- розпис писанок різних регіонів.

Розділ 8. Українська народна вишивка (8 год.)

Теоретична частина. Значення кольору та елементів вишивки. Особливості візерунків і сполучення кольорів на вишивках різних районів України. Різновиди швів, традиційних для української вишивки. Класифікація швів. Прийоми оздоблення рушників, білизни, одягу різними швами.

Практична частина:

- виконання ескізів з імітацією вишивки;
- оздоблення носовичка швами «штапівка» та «занизування»;
- оздоблення листівки «косим хрестиком» у червоно-чорній гамі;
- виконання листівки вишивки.

Розділ 9. Бісероплетіння (8 год.)

Теоретична частина. Бесіда про виникнення прикрас із бісеру та особливості бісероплетіння. Найпоширеніші візерунки з бісеру. Прийоми роботи з бісером. Матеріали та приладдя.

Практична частина:

- виготовлення листівки з використанням бісеру;
- виготовлення нескладних ланцюжків і браслетів;
- виготовлення декоративної біжутерії з бісеру.

Екскурсії, конкурси, свята, виставки (8 год.)

Дитячі ранки, родинні свята, пізнавально-ігрові програми, конкурси. Екскурсії для ознайомлення з природою, історією та культурою краю. Відвідування краєзнавчих, природничих та історичних музеїв. Зустрічі з народними майстрами. Святкування Дня знань, Дня вчителя, Нового року, Різдвяних свят, Днів іменинника тощо.

Підсумок (2 год.)

Творчий звіт вихованців. Виставка кращих робіт. Відзначення кращих учнів грамотами й призами. Завдання на літо.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ*Вихованці повинні знати:*

- основні види народної творчості;
- значення символіки на декоративному розписі, писанках, вишиванках;
- властивості різних матеріалів: бісеру, паперу, соломки, тканини;
- прийоми роботи з різними матеріалами;
- прийоми ліплення з глини, пластиліну, полімерної глини;
- прийоми плетіння;
- прийоми простого знизування бісеру;
- правила поведінки та техніки безпеки під час занять.

Вихованці повинні вміти:

- виконувати ескізи виробу;
- відрізняти види народної творчості;
- володіти елементами декоративного розпису;
- використовувати елементи писанкарства;
- виготовляти нескладні вироби з бісеру, соломки та солоного тіста;
- виготовляти нескладні вироби з глини та лози.

Вихованці повинні набути досвід:

- оволодіння навичками різноманітних виробів;
- формування творчих здібностей;
- шанобливого ставлення до національної свідомості, формування естетичного смаку.

**Основний рівень
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН**

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	4	-	4
Розділ 1. Ліплення з глини	2	24	26
Розділ 2. Художня вишивка	2	18	20
Розділ 3. Лозоплетіння	2	8	10
Розділ 4. Виготовлення штучних квітів	2	22	24
Розділ 5. Бісероплетіння	2	22	24
Розділ 6. Вироби зі шкіри	2	22	24
Екскурсії, конкурси, свята, виставки	10	--	10
Підсумок	2	-	2
Разом	28	16	144

ЗМІСТ ПРОГРАМИ**Вступ (4 год.)**

Ознайомлення з планом роботи гуртка на навчальний рік. Правила поведінки в колективі. Організаційні питання. Робоча кімната. Інструменти та матеріали. Правила безпеки на заняттях.

Розділ 1. Ліплення з глини (26 год.)

Теоретична частина. Бесіда з історії кераміки в Україні. Способи ліплення з глини: ручне ліплення, гончарство. Обпалювання глиняних виробів.

Практична частина:

- ескізи робіт;
- ручне ліплення глиняних іграшок, глиняних виробів у формі фруктів і овочів;
- декорування виробів наліпкою, вдавленням різних фактурних матеріалів (тканини, листя, гілочок);
- розпис глиняних виробів та їхнє сушіння;
- оформлення готових робіт.

Розділ 2. Художня вишивка (20 год.)

Теоретична частина. Бесіда на тему: «Традиції оздоблення вишивкою рушників та одягу в Україні». Значення символів і кольорів на українських рушниках.

Практична частина:

- ескізи одягу українців різних регіонів, оздоблених вишивкою;
- ескізи рушників з імітацією вишивки;
- вишивання рушника за обраною тематикою і технікою;
- оздоблення серветки мережкою.

Розділ 3. Лозоплетіння (10 год.)

Теоретична частина. Бесіда на тему: «Мистецтво лозоплетіння в Україні». Утилітарне й декоративне значення виробів із лози.

Практична частина:

- плетіння стрічками;
- виготовлення панно з використанням плетених виробів;
- ажурне плетіння панно з лози.

Розділ 4. Виготовлення штучних квітів (24 год.)

Теоретична частина. Прийоми виготовлення пелюсток, листя, стебла, гілочок. Матеріали та інструменти для виготовлення штучних квітів. *Практична частина:*

- виготовлення майбутніх виробів;
- виготовлення квіток з паперу;
- виготовлення квіток з гофрованого паперу;
- виготовлення квіток з тканини;

Розділ 5. Бісероплетіння (24 год.)

Теоретична частина. Прийоми роботи з бісеру.

Матеріали, приладдя.

Практична частина:

- розробка ескізів;
- використання бісеру у різноманітних панно;
- виготовлення листівок.

Розділ 6. Вироби зі шкіри (24 год.)

Теоретична частина. Народні традиції обробки шкіри.

Прийоми роботи. Способи з'єднання деталей зі шкіри. Інструменти. *Практична частина:*

- ескізи виробів зі шкіри;
- виготовлення колажів з використанням шкіри;
- виготовлення бутон'єрки, гаманця;
- декорування пляшок шкірою.

Екскурсії, конкурси, змагання, свята, виставки (10 год.)

Пізнавально-ігрові програми, вікторини, конкурси. Екскурсії для ознайомлення з природою, історією та культурою краю. Відвідування краєзнавчих, природничих та історичних музеїв. Замальовки з музейних експонатів. Зустрічі з народними майстрами. Святкування Дня знань, Дня вчителя, Нового року, Різдвяних свят, Днів іменинника тощо.

Підсумок (2 год.)

Творчий звіт — виставка робіт вихованців. Виставка кращих робіт. Відзначення кращих учнів грамотами та призами. Завдання на літо.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці повинні знати:

- види народної творчості України;
- види орнаментів і їх застосування;
- символічне значення візерунків;
- властивості різних матеріалів, застосування у декоруванні виробу;
- виготовлення декоративних елементів, штучних квітів;
- прийоми знизування бісером, декорування;
- прийоми з'єднання деталей, шкіри;
- правила поведінки та техніки безпеки під час занять.

Вихованці повинні вміти:

- працювати з різноманітними джерелами інформації;
- виконувати ескізи та малюнки виробу;
- користуватися технологічними картками;
- підбирати необхідні матеріали для виготовлення виробів;
- володіти основами петриківського розпису;
- прикрашати писанки з використанням вивчених елементів;
- декорувати вироби з бісеру;
- виготовляти вироби з пластичних матеріалів: глини, пластиліну, пластику;
- самостійно аналізувати якість виконання своїх робіт.

Вихованці повинні набути досвід:

- оволодіння навичками різноманітних виробів;
- формування творчих здібностей;
- шанобливого ставлення до національної свідомості, формування естетичного смаку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артамова Е. Бисер. — М., 2000.
2. Бардина Р. А. Изделия народных художественных промыслов и сувениры. — М.: Высшая школа, 1990.
3. Ворочай О. Звичаї нашого народу. — К.: 1998.
4. Глухенька Н. О. Петриківські майстри декоративного розпису. — К., 1959.
5. Глухенька Н. О. Петриківські декоративні розписи. — К., 1965.
6. Гура Л. П. Прикрась свій дім. — К.: Техніка, 1990.
7. Данкевич Е. В., Жакова О. В. Большая книга поделок для девочек и мальчиков. — СПб., 2000.
8. Історія українського мистецтва 1941 — 1967 рр. — К., 1968.
9. Ковальчук О. В. Українське народознавство. — К.: Освіта, 1994.
10. Кондратюк А. З вишневого саду. — К.: Молодь, 1991.
11. Кочережко О. Сонячні барви. — К.: Веселка, 1978.
12. Красичкова Е. И. Художественное вышивание. — Минск: Редакция научно-технической литературы, 1959.
13. Легенький Ю. Г. Від ремесла до творчості. — К.: Час, 1990.
14. Лепим из соленого теста: украшения, сувениры, поделки, декор. — М., 2003.
15. Литвинец Е. Изготовление украшений из бисера и стекляруса. — СПб, 1992.
16. Литвинец Є. Голки, нитки, намистинки. — К.: Веселка, 1989.
17. Лукина М. Бисер. — М.: 1998.
18. Парулина О. Мир игрушек и поделок. — Смоленск, 2000.
19. Попивцзя С. Искусство вышивки. — СПб., 2002.
20. Рейли С. Лепка. — СПб.: Зксмо-пресс, 2002.
21. Сувенири из кожи. — Донецк, 2005.
22. Українська народна іграшка. — Львів, 1980.
23. Уроки детского творчества. — М.: Внешнесигма, 2000.
24. Художественная аппликация и узоры из бумаги. — Донецк, 2005.
25. Художні промисли України. — К.: Мистецтво, 1979.
26. Чиотти. Фантазии из бисера. — М.: Континент, 2003.

**Навчальна програма з позашкільної освіти
гурток «Прикладні мистецтва» (початковий, основний і вищий рівень)**

Упорядник:

Синенко Тетяна Володимирівна – керівник гуртка декоративно - прикладної творчості «Дивосвіт» Центру дитячої та юнацької творчості.
м. Дзержинськ – 2013р

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Національно – культурне відродження України передбачає зростання ролі курсу народознавства в навчально – виховному процесі. Важливого значення набуває відродження народних традицій, ознайомлення учнів з надбанням народної культури, оволодіння технікою народних ремесел.

Природа декоративно – прикладної творчості своїм корінням зв'язана з народним мистецтвом, яке поєднує в собі дві важливі функції – практичну й художню.

Мета гуртка – залучити гуртківців до активної праці, прищепити любов до народної культури, збагатити духовний світ дітей, навчити їх розуміти прекрасне, цінувати його, створювати самим.

Основні завдання полягають у формуванні таких компетентностей:

- *методичні* - розвиток естетичного і емоційного ставлення до творів мистецтва, вміння розуміти їх художній образ, вміння розуміти та цінувати народну художню творчість; виховання активного естетичного відношення до дійсності;
- *пізнавальні* - ознайомити та розкрити соціальні ролі декоративно-ужиткового мистецтва, народного мистецтва; знайомство з професіями художників - прикладників, з їх творчою та практичною діяльністю; вміти користуватися різними матеріалами та мати поняття про існуючі техніки, що передбачають роботу як на площині, так і в об'ємі;
- *практичні* - формування практичних навичок художньо-творчої діяльності; виготовлення поробок у різних техніках, застосування основних прийомів роботи;
- *виховні* - виховувати у дітей працьовитість, відповідальність до виконання завдань, дисциплінованість, самостійність;
- *соціальні* – виховання культури праці; формування дружніх стосунків в колективі; відчуття відповідальності, колективізму, взаємодопомоги.

Програма дає можливість майже на кожному занятті реалізувати навчально-виховні завдання: *формування творчої особистості, дружніх стосунків, відчуття відповідальності, колективізму, взаємодопомоги, творчого використання національних традицій*. Програма передбачає навчання учнів в групах початкового, основного та вищого рівня по 6 годин на тиждень. Для учнів молодшого шкільного віку – *початковий рівень*, молодшого і середнього шкільного віку – *основний рівень* і середнього і старшого шкільного віку – *вищий рівень навчання*. Кількісний склад навчальної групи становить 12 – 15 учнів.

Теоретичні заняття поєднуються з практичними. Останнім надається значна перевага. В процесі виконання гуртківцями практичних робіт необхідно суворо дотримувати правил техніки безпеки. Повторення раніше вивченого матеріалу дасть можливість гуртківцям глибше засвоїти програму, стимулювати розвиток пам'яті, а дітям, які прийшли, швидше адаптуватися до роботи в гуртку.

Виготовлення поробок здійснюється в техніці живопис, аплікація, декоративний розпис, художнє плетіння, пап'є – маше, ліплення, витинанки, писанкарство, вишивка, в'язання. Учням слід надавати можливість проявити свої творчі здібності при вивченні кожної теми.

В процесі роботи діти братимуть участь у різноманітних виставках та конкурсах, святах „ Народні традиції ”, „ З роду в рід ”; з ними проводяться бесіди для поглиблення знань з історії, побуту, культури свого народу тощо.

Щоб учні краще усвідомили, яке значення в їх подальшому житті, буде мати навчання в гуртку, на останньому занятті варто проводити творчі зустрічі з колишніми учнями.

Програма гуртка «Прикладні мистецтва» складена на основі „ Програми для гуртків, секцій, творчих об'єднань позашкільних закладів суспільно – громадського та художньо – естетичного напрямку”, Київ 1996 р. Тематичне планування програми, кількість годин розрахована на дітей ЦСПРД. Так як гостра проблема дітей, які потрапляють до притулку - вільний час. Невміння розумно і цікаво, з користю для себе проводити своє дозвілля заповнити цю порожнечу. Мета через заняття в гуртку допомогти дитині набути досвіду самоствердження, вміння та навички самоорганізації, планування свого часу, формування інтересів, вміння добиватися поставленої мети.

Теми й розподіл годин за темами вказано орієнтовно. Керівник гуртка може вносити зміни, доповнення, у разі необхідності переставляти порядок тем і доповнювати їх.

ПРОГРАМА**1. Моя земля - земля моїх батьків**

- Українські символи та обряди. Види образотворчого мистецтва в Україні. Виховні традиції народного календаря. Ігри і забави мого краю, українські народні ігри.

2. Золоті барви осені

- Живопис, як вид образотворчого мистецтва. Відомі художники світу. Українські художники. Види живопису. Кольори, тони, пензлі, фарби.
- Осінь в природі. Екскурсія в природу. Правила дорожнього руху та поведінки під час екскурсії.
- Композиція з природного матеріалу на тему „Золота осінь”
- Робота з фарбами. Натюрморт. Робота з натури.
- Робота по пам'яті „Осінній дощ”.
- Робота кольоровою крейдою „Птахи відлітають”.

3. Аплікація

- Види аплікації. Техніка роботи, Т Б при роботі з ріжучими інструментами. Аплікація з паперу на вільну тему.
- Аплікація з сухого листя (за зразком, за власним задумом).
- Аплікація з сухих квітів. Панно „Квіти осені”.
- Аплікація з тканини. Техніка роботи. Види тканини. Виготовлення декоративного килима.
- Об'ємна аплікація з паперу. Виставка – конкурс на кращу аплікацію.
- Українська витинанка, як вид декоративно – прикладного мистецтва. Техніка роботи. Виготовлення простіших витинанок.
- Виготовлення симетричних витинанок (за зразком, за власним задумом).

4. Папір як виразжальний формоутворюючий матеріал.

- Основні прийоми формування паперових конструкцій з паперу. Деформація паперового листа (згинання, скручування, розрізування, плетіння, гофрування тощо).
- Різаний та рваний колаж.
- Розмова про наближення Новорічних та Різдвяних свят. Виготовлення новорічних прикрас.
- Виготовлення вітальних листівок, подарунків та іграшок, карнавальних масок.
- Відвідування дитячого садку з даруванням новорічних подарунків.
- Виставка робіт. Вечір розваг.

5. Плетіння з паперу

- Естетичне значення плетених виробів, їх зручність. Матеріали та інструменти для роботи. Види плетіння.
- Плетіння зі смужок паперу «Плетіння і соняшник». Плетіння з газети, «кольчужне плетіння». Об'ємне плетіння з газети.

6. Пап'є – маше

- Огляд інформаційних джерел.
- Розробка ескізу рельєфного виробу. Ліплення з пластиліну його моделі. Технологічна послідовність виготовлення виробів способом виклеювання у техніці пап'є-маше (за зразком, за власним задумом). Клеї та ґрунтовки. Остаточна обробка та художнє оформлення готових виробів.

7. Кераміка. Ліплення

- Кераміка, як вид декоративно – прикладного мистецтва. Огляд інформаційних джерел. Техніка роботи, інструменти і матеріали (пластилін, глина). Ліплення малих форм.
- «Мукозол», техніка роботи з солоним тістом. Іграшки, сувеніри, вироби для інтер'єру.

8. Декоративний розпис, як вид декоративного мистецтва

- Історія виникнення та поширення декоративного розпису в Україні. Петриківський розпис у системі народного мистецтва. Короткий огляд творчості видатних майстрів українського декоративного розпису.
- Основні прийоми виконання елементів декоративного Петриківського розпису («зернятко», «кривеньке зернятко», «цибулька», «пірчасте листя»). Малювання «перехідного мазка». Малювання частин рослин за допомогою елементів декоративного розпису.
- Виконання простого рослинного орнаменту. Виконання композицій розпису у колі, квадраті, прямокутнику.
- Розпис кухонної дощечки за розробленим ескізом.

9. Серцем почути весну - чарівницю

- Екскурсія в місцевий парк, спостереження за весняними явищами.
- Малювання на тему „Весна прийшла ,весні дорогу...”
- Весняні квіти - символ пробудження природи. Виготовлення штучних квітів із паперу.

- Виготовлення жайворонків – символів українського обряду зустрічі весни.
- Конкурс «Малюємо Україну»
- «Свою Україну любіть» - конкурс знавців.

10. Писанкарство

- Писанкарство , як вид декоративно - прикладного мистецтва в Україні. Різновиди писанок.
- Техніки роботи в писанкарстві. Фарби , писачки . Виготовлення листівок і сувенірів до свята.

11. Наші обереги

- Свято українських звичаїв та традицій. Ставлення українців до Сонця, Землі, Води. Птахи, трави, квіти, дерева й кущі в українських обрядах.
- Мати, дім, сім'я – вічні символи українського народу. Малювання „ Моя родина”.
- Рушник вишиваний – незмінний символ і незрадливий супутник буття українців. Український одяг. Види. Особливості. Символіка українського орнаменту.
- Виготовлення з природного матеріалу „Оберегу”.
- Сувенір «Домовичок».

12. Вишивка, як вид художнього промислу

- Огляд інформаційних джерел. Характерні особливості української вишивки. Характеристика орнаментальних форм. Домінуючі мотиви української народної орнаментики. Композиційні принципи побудови орнаменту.
- Техніка й основні прийоми роботи. Кольори нитки. Вишивання серветки.

13. Плетіння гачком та спицями

- Плетіння гачком. Види візерунків. Плетіння закладки до книги.
- Плетіння на спицях. Техніка роботи. Набір петель. Візерунки. Плетіння шарфика.

14. Підсумкове заняття

- Підведення підсумків за рік .

Орієнтовний тематичний план занять

№	Тема	Кількість годин			
		разом	теорія	практика	екскурсії
1	Моя земля – земля моїх батьків	9	9	-	-
2	Золоті барви осені	18	4	11	3
3	Аплікація	27	4	23	-
4	Папір як виражальний формоутворюючий матеріал.	18	3	12	3
5	Плетіння з паперу	18	2	16	-
6	Пап'є - маше	18	2	16	-
7	Кераміка. Ліплення.	12	2	10	-
8	Декоративний розпис, як вид декоративного мистецтва	21	3	18	-
9	Серцем почути весну - чарівницю	18	1	14	3
10	Писанкарство	9	2	7	-
11	Наші обереги	15	6	9	-
12	Вишивка, як вид художнього промислу	12	3	9	-
13	Плетіння гачком та спицями	18	3	15	-
14	Підсумкове заняття	3	3	-	-
Усього		216	47	160	9

Прогнозований результат

У результаті реалізації цієї програми *вихованці будуть знати* :

- назви матеріалів ,інструментів ,що використовуються на заняттях гуртка;
- прийоми і правила безпечної роботи з інструментами;
- види живопису;
- правила дорожнього руху та поведінки під час екскурсії;
- види аплікації;
- види паперу;
- прийоми з'єднання деталей;
- кольори, тони, пензлі, фарби;
- прийоми ліплення, плетіння;
- види розпису;
- різновиди писанок;
- правила Т Б у процесі на всіх етапах роботи;
- характерні особливості української вишивки;
- українські народні ігри.
- промисли в Україні.

Вихованці будуть уміти:

- готувати і прибирати своє робоче місце;
- правильно користуватись інструментами та матеріалами, передбаченими програмою;
- економно використовувати матеріали;
- працювати фарбами;
- плести з паперу;
- працювати в техніці пап'є – маше;
- ліпити з пластиліну, глини, солоного тіста;
- виготовляти та розписувати кухонні дощечки;
- розписувати писанки;
- виготовляти обереги;
- виконувати де які шви в вишивці;
- виконувати де які візерунки гачком та спицями;
- співпрацювати зі однолітками, розподіляти обов'язки під час колективної роботи;
- оцінювати власні вироби і результати праці інших учнів.

Перевірка та оцінювання знань та умінь учнів здійснюється під час виконання ними практичних робіт, а також у формі проведення вікторин, конкурсів, змагань і підсумкових виставок.

Література

1. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. - Львів: Світ, 1993. - 272 с.
2. Бабіченко Д. Художні промисли України // Образотворче мистецтво. — 1979. - №1. - С. 16-17.
3. Белкіна Ф. Вікон в минуле // Мистецтво і освіта. -2000. - №1. - С. 7-11.
4. Біляшевський С.В. Українські писанки. - К.: Мистецтво, 1968. - 93 с.
5. Богатеева З.А. Мотивы народных орнаментов в детских аппликациях. - М.: Просвещение, 1986. - 207 с.
6. Витковская Н. С. , Щербо А. Б. , Джола Д. Н. Формирование эстетической культуры младших школьников. - К.:Рад. Школа. 1980.
7. Гасюк О.О. Степан М.Г. Художнє вишивання // Альбом. - К.: Вища шк., 1984.
8. Герчук Ю.Я. Что такое орнамент? - М.: Гаралт, 1998.
9. Греков А.А. Світлиця моя рідна: Про виховання засобами народного мистецтва // Україна. - 1989. - №16.
10. Гукасова А. М. Внеклассная работа по труду. – М. : Просвещение, 1981.
11. Гура Л. П. Прикрась свій дім. – К. : Техніка, 1990.
12. Гукасова М. А. Аппликация . – М. Просвещение, 1982.
13. Копышева Н. М. Лепка в начальных классах. – М.: Просвещение., 1985.
14. Литвенець Е. Шийте, вишивайте. – К. Веселка., 1983.
15. Макаренко О. М. Казковий світ іграшки.- К.: Веселка.,1984.
16. Мищенко И. П. Трудовое обучение в 3 – м классе. – К.: Рад. Школа.,1988.
17. Мищенко И. П. Трудовое обучение в 1 – м классе. – К.: Рад. Школа., 1985.
18. Мищенко И. П. Трудовое обучение во 2 – м классе. – К. : Рад. Школа., 1987.
19. Осмачкин П. П. Сувениры своими руками. – К.: Рад. Школа.,1987.
20. Степанова Н. И. Поделки из природной мастерской. – Кишинев., 1985.

**Пісні патріотичного змісту у репертуарі зразкового художнього колективу «Співаночки»
Центру дитячої та юнацької творчості м. Держинська**

ПІДГОТОВЧА ГРУПА

1. Муз. В. Шаїнського, сл. М. Таніча
«Пісенька про бабусю»
2. Муз. А. Журбіна, сл. С. Козлова
«Черевички»
3. М. Май
«На нашій Україні»
4. Муз. О. Злотник, сл. З. Петрової
«Мамо»
5. Муз. О. Злотник, сл. З. Олександрової
«Барви рідної землі»
6. Муз. та сл. Н. Май
«Перший дзвоник»

МОЛОДША ГРУПА (основний рівень)

1. Муз. І. Арсєєва, сл. А. Бочковской
«Слушай, страна»
2. Муз. В. Шаїнського, сл. М. Таніча
«Сім тропинок»
3. Муз. Є. Туманян, сл. Я. Серпіна
«Світлий дощ»
4. Муз. Ю. Чичкова, сл. П. Синявського
«Рости, колосок»
5. Муз. М. Минкова, сл. Ю. Ентіна
«Дорога добра»
6. Муз. І.Іванціва, сл. Ольги Климців,
«Мамині долоні»
7. Муз. В. Куртяк, сл. В. Крищенко
«Це мій рідний край»
8. Муз. О. Янушкевича, сл. Н. Погребняк
«Дитинства світ»
9. Муз. В. Шаїнського, сл. М. Таніча
«Якщо з другом вийшов на шлях»
10. Муз. и сл. В. Началов
«Ах, школа, школа»
11. Муз. С. Суэтова, сл. Е. Пекки
«Лесная песенка»
12. Муз. С. Стаценко, сл. И. Сусленко
«Моя мама»
13. Муз. М. Парухоладзе, сл. Ю. Полухіна
«Зелений мир»
14. Муз. Богословського, Сл. М. Вольпина (з мульт-ма «Кораблик»)
«Песенка четырех друзей»
15. Муз. Космачева, сл. Л. Дербенева (з мульт-ма «Волшебник Изумрудного города»)
«Песня о дружбе»
16. Муз. О. Янушкевич, сл. Н. Погрібняк
«Я - Українка»

СЕРЕДНЯ ГРУПА (основний рівень)

1. Муз. А. Жилинського, сл. В. Вікторова
«Знов до нас прийшла весна»
2. Муз. І. Арсєєва, сл. В. Орлової
«Мамин оберіг»
3. Муз. Я. Дубравина, сл. В. Суслова
Попури із пісень Великої Вітчизняної війни
4. Муз. та сл. І. Тарнавської
«Розкажи про Україну»
5. Муз. Р. Галаган, сл. Л. Буц
«Мій край»
6. Муз. Р. Галаган, сл. О. Домницький
«Моя Україна»
7. Муз. Р. Галаган, сл. О. Оністрат
«Мамина пісня»
8. Муз. Л. Захлівного, сл. М. Ясеня
«Милосердие»
9. Муз. Є. Гребеннікова та Н. Добронравова, сл. Є. Крилатова
«Школьная песня»
10. Муз. и сл. В. Началова
«Остров детства»
11. Муз. и сл. О Розембаума
«А, может, не было войны»
12. Муз. и сл. В. Д. Трубачових
«Будущий солдат»
13. Муз. Н. Мухамеджанова, сл. Г. Веденіова
«Вызываю я их из бессмертия»

СТАРША ГРУПА (вищий рівень)

1. Муз. О. Злотника, сл. О. Аратарєва
«Музика рідного дому»
2. Муз. Л. Желтонової, сл. Є. Буровцевої
«Вчительський вальс»
3. Муз. І. Поклада, сл. Ю. Рибчинського
«Скрипка грає»
4. З р-ру гр. «Кватро»
«Ромашковые поля»
5. Муз. Л. Желтонової, сл. Є. Баркової
«Прощання зі школою»
6. Муз. О. Янушкевич, сл. Н. Погрібняк
«Україні»
7. Муз. Р. Галагана, сл. Г. Шарого
«Мамина хатина»
8. Муз. Є. Мартинова, сл. А. Дементьєва
«Баллада о матери»
9. Муз. В. Харитонova, сл. Д. Тухманова
«Военный вальс»
10. Муз. П. Дворського, сл. В. Крищенко
«Батькова криниця»
11. Муз. О. Злотника, сл. М. Ткача
«Чуєш, мамо»
12. Муз. П. Дворського, сл. В. Кудрявцева
«Батькова сорочка»
13. Муз. та сл. В. Івасюка
«Зоря на моїй долоні»
14. Муз. В. Михайлова, сл. Т. Мухамедшиной
«Давайте жить»

Науково-методичне забезпечення Програми національно-патріотичного виховання

Науково-методичне забезпечення Програми здійснюється Академією педагогічних наук України та її підрозділами – Інститутом проблем виховання, Департаментом загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки, Управлінням стратегічних розробок Апарату Ради, науковим центром Національної Академії оборони України. Ці підрозділи спільно окреслюють напрями фундаментальних досліджень, спрямованих на реалізацію Програми, визначають шляхи вирішення завдань патріотичного виховання, основними з яких є:

- здійснення послідовного системного моніторингу реальної практики виховання патріотизму дітей та учнівської молоді в різних регіонах з урахуванням етнокультурних особливостей;
- включення проблематики патріотичного виховання до дослідницьких програм та планів навчальних і наукових закладів з метою створення інноваційного комплексу технологій оптимізації виховного процесу на різних освітніх рівнях;
- проведення науково-теоретичних конференцій, семінарів, нарад, засідань методичних об'єднань, створення творчих колективів з актуальних проблем патріотичного виховання особистості в різних регіонах України:
 - ✓ «Патріотизм – нагальна потреба України і українців»;
 - ✓ «Особливості патріотичного виховання підростаючого покоління в умовах становлення правової держави»;
 - ✓ «Особистісно орієнтовані технології виховання патріотизму молоді»;
 - ✓ Взаємодія школи і громадських організацій у вихованні патріотизму підростаючого покоління»;
 - ✓ «Проблеми патріотичного виховання молоді в умовах розгортання світової інтеграції та взаємозближення націй»;
 - ✓ «Виховання патріотизму особистості засобами гуманістичної та християнської моралі»;
- розробка та видання методичних посібників, рекомендацій, матеріалів для практичних працівників з патріотичного виховання підростаючого покоління;
- створення оперативної системи підвищення професійної кваліфікації педагогів та вихователів з патріотичного виховання особистості на базі обласних інститутів післядипломної освіти;
- створення на базі кращих освітянських закладів експериментальних майданчиків для опрацювання інновацій патріотичного виховання;
- взаємодія АПН України і її підрозділів із засобами масової інформації з метою висвітлення проблем та кращого досвіду патріотичного виховання дітей та молоді;
- організація та забезпечення психолого-педагогічного всеобучу батьків з метою підвищення рівня патріотичної вихованості дітей в родині;
- вивчення та узагальнення світового педагогічного досвіду патріотичного виховання особистості, адаптація і поширення його в навчальних закладах України.

ПОЛОЖЕННЯ про Всеукраїнський конкурс з українознавства «Патріот»

1. Загальні положення

1.1. «Патріот» – щорічний всеукраїнський конкурс з українознавства (надалі – Конкурс).

1.2. Авторські права на всі завдання Конкурсу належать спільно ТОВ «ЦТІ “Клевер”» та Горлівському державному педагогічному інституту іноземних мов.

2. Цілі та завдання Конкурсу

2.1. Цілями та завданнями Конкурсу є:

- розвиток інтересу до української культури, української мови, літератури, історії;
- виховання відчуття патріотизму у школярів;
- підвищення кваліфікації вчителів української мови, літератури, історії тощо;
- активізація позакласної та позашкільної роботи з української мови, літератури, історії тощо;
- надання учням можливості змагатися в масштабі, що виходить за рамки регіону, не виїжджаючи з нього.

3. Учасники Конкурсу

3.1. Учасниками Конкурсу можуть бути учні 2-11 класів середніх навчальних закладів України, які заплатили організаційний внесок.

3.2. Право безкоштовної участі в Конкурсі надається дітям-сиротам, учням шкіл-інтернатів (окрім ліцеїв, гімназій та шкіл для обдарованих дітей), а також учням шкіл при лікарнях й санаторіях. Право безкоштовної участі підтверджується довідкою у вільній формі, завіреною печаткою та підписом директора навчального закладу.

4. Організація і проведення Конкурсу

4.1. Організатором Конкурсу є Товариство з обмеженою відповідальністю «Центр творчих ініціатив “Клевер”» за участю Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов.

4.2. Безпосереднє керівництво проведенням Конкурсу здійснює Оргкомітет, який формується ТОВ «ЦТІ “Клевер”».

4.3. До функцій Оргкомітету належать: розробка правил проведення Конкурсу, які не врегульовані цим Положенням, розробка документації Конкурсу, взаємодія з регіональними представниками, підготовка, друк і розсилка матеріалів Конкурсу (бланки відповідей, бланки завдань, інструкції з проведення конкурсу і заповнення бланків відповідей, сертифікати учасників), забезпечення комп'ютерної обробки бланків відповідей, підведення підсумків і нагородження переможців Конкурсу, підготовка інформації про підсумки Конкурсу для засобів масової інформації, вирішення спірних питань, що виникають у зв'язку з проведенням конкурсу.

4.4. Наукове керівництво Конкурсом здійснює Методична комісія, яка створюється на базі Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов. Голова Методичної комісії затверджується Оргкомітетом. Методична комісія за замовленням Організатора Конкурсу ТОВ «ЦТІ “Клевер”» проводить розробку і відбір завдань, складає варіанти Конкурсу, готує написання рішень відповідей.

4.5. Організацією і проведенням Конкурсу в регіонах займаються регіональні представники. Регіональними представниками можуть бути юридичні особи й фізичні особи-підприємці, що діють на підставі договорів з ТОВ «ЦТІ «Клевер»». Для безпосереднього керівництва організацією і проведенням Конкурсу в регіонах регіональні представники можуть призначати координаторів.

4.6. Конкурс проходить безпосередньо в навчальних закладах в один і той же день, 24 лютого 2011 року, для всіх учасників в усіх регіонах України за однаковими завданнями для кожної вікової категорії в межах одного туру.

4.7. Термін проведення Конкурсу визначається оргкомітетом щорічно не пізніше, ніж за три місяці до дня проведення Конкурсу. Про це повідомляють зацікавлених осіб та організації шляхом розсилки інформації та публікації в Інтернеті.

4.8. Конкурс проводиться для всіх бажаючих, без попереднього відбору. Відмова в участі в Конкурсі не допускається. Участь у Конкурсі є добровільною, залучення учнів проти їх бажання забороняється.

4.9. Конкурс проводиться за п'ятьма варіантами відповідно для учнів 2-3, 4-5, 6-7, 8-9 й 10-11 класів. Кожний варіант містить 30 завдань, які розбиті на три групи складності (по 3, 4 і 5 балів за правильну відповідь), на кожне завдання пропонується чотири варіанти відповіді. Пакети з текстами завдань розкриваються безпосередньо перед початком виконання конкурсних завдань. На виконання завдань відводиться 1 година 15 хвилин, збільшувати або зменшувати цей час не можна. Бланки з відповідями і даними учасника здаються відповідальними за проведення Конкурсу в школі і надсилаються регіональним представникам, які після попередньої обробки передають в оргкомітет для перевірки й обробки результатів.

4.10. Після перевірки кожна школа, яка взяла участь в Конкурсі, отримує відомість, що містить прізвища всіх учасників з вказівкою отриманих балів і місця кожного учня в загальному заліку по Україні, області (АР Крим), школі. Всім конкурсантам видаються Сертифікати учасника. Переможці Конкурсу в загальному заліку та переможці конкурсу в областях нагороджуються призами Оргкомітету.

4.11. Учасникам Конкурсу забороняється виконувати завдання колективно і/або з будь-якою сторонньою допомогою, користуватися при виконанні завдань Конкурсу книгами, конспектами, Інтернетом і будь-якими іншими зовнішніми джерелами інформації, а також будь-якими технічними засобами передачі й обробки інформації, включаючи засоби мобільного зв'язку. Забороняється публікувати й обговорювати завдання конкурсу в Інтернеті до 8:00 дня, наступного за днем проведення Конкурсу.

4.12. Батьки учасників, уповноважені на те батьківськими зборами або комітетами, мають право контролювати проведення Конкурсу в навчальному закладі на всіх його етапах, включаючи право бути присутнім при відкритті конвертів із завданнями і виконанні завдань учасниками, а також перевіряти правильність обробки бланків відповідей перед їх відправкою.

5. Фінансування

5.1. Конкурс фінансується за рахунок організаційних внесків учасників. Розмір організаційного внеску в 2011 році складає 12 гривень.

5.2. Розмір призового фонду складає не менш 10% від загальної суми організаційних внесків учасників Конкурсу.

5.3. Збір в рамках Конкурсу додаткових коштів понад встановленого Центральним оргкомітетом організаційного внеску забороняється.

5.4. Кошторис Конкурсу затверджується Оргкомітетом Конкурсу.

ПОЛОЖЕННЯ про Міжнародний конкурс з українознавства для учнів 8-11 класів

I. Загальні положення

1. Міжнародний конкурс з українознавства (далі Конкурс) проводиться Національним науково-дослідним інститутом українознавства (далі ННДІУ), Міжнародною асоціацією «Україна і світове українство» спільно з місцевими органами виконавчої влади, громадськістю та міжнародними організаціями.

2. Мета Конкурсу: утвердження українознавства як окремої навчально-виховної дисципліни і методології освітньо-виховного процесу на засадах гуманітарної науки як синтезуючої і цілісної системи наукових інтегративних знань; реалізація державних програм, статутних завдань, напрямів та проектів наукових досліджень; формування в учнів знань про Україну та українство як органічну спільність із вселюдством, сприяння самореалізації кожної особистості та нації; виховання патріотизму, любові до своєї Батьківщини, глибокої поваги до держави, історії, традицій, культури українського народу.

3. Основними завданнями Конкурсу є пошук і розвиток дієвих форм:

- впровадження українознавства в освітній процес як окремої навчально-виховної дисципліни і методології національної освіти;
- розвиток інтелектуального потенціалу учнівської молоді;
- виховання творчої особистості на засадах українознавства як цілісної системи освіти та виховання;
- залучення учнівської молоді до пізнання України і українського світу через індивідуально-пошукові форми;
- визначення перспектив наукових досліджень та їх подальше прогнозування;
- пропаганда сучасних досягнень науки про Україну та український народ;
- інтеграція у навчальний процес інноваційних освітніх технологій, активізація ефективних форм і методів навчання і виховання;
- активізація міжнародного співробітництва з науковими та освітніми установами зарубіжних країн, впровадження українознавства у навчальний процес освітніх закладів зарубіжжя.

II. Учасники Конкурсу

1. Конкурс має відкритий характер. У ньому за власним бажанням можуть брати участь учні 8–11 класів загальноосвітніх закладів усіх типів та форм власності України та зарубіжжя.

2. Учасники Конкурсу (до підбиття остаточних підсумків) мають право подавати до журі апеляції з приводу оцінювання конкурсних робіт та Інтернет-олімпіади.

III. Умови проведення Конкурсу

1. Організаторами і координаторами Конкурсу є Національний науково-дослідний інститут українознавства, Міжнародна асоціація «Україна і світове українство».

2. Для організації та проведення Конкурсу створюються Оргкомітет (Додаток 1) та журі Конкурсу (склад затверджується наказом директора ННДІУ).

3. Конкурс проводиться на добровільних засадах.

4. Конкурс проводиться у два етапи:

I етап – заочний для учнів 8-11 класів – до 1 березня поточного року.

II етап – очний для учнів 8-11 класів – 23-26 березня поточного року.

5. **I етап** передбачає написання науково-дослідної роботи за такими орієнтовними напрямками: Україна і українці у світі; дослідження українського етносу, його психології та ментальності; розвиток національної ідеї, державотворення; дослідження самотності української мови, культури, освіти, науки, природи.

У роботах учні мають визначати перспективи власного наукового дослідження, висвітлювати результати самостійної пошукової роботи в геолого-географічних, краєзнавчо-екологічних, фольклорно-етнографічних, літературно-краєзнавчих експедиціях, використовувати порівняльний аналіз різних навчальних дисциплін, мають виявити своє ставлення до досліджуваних тем. Учасники Конкурсу можуть представляти карти, технологічні програми та схеми, розроблені статистичні таблиці.

II етап передбачає виконання письмових конкурсних завдань, публічний захист науково-дослідних робіт (до 8 хвилин), виконання завдань Інтернет-олімпіади.

6. Для участі в Конкурсі необхідно надіслати на поштову адресу Національного науково-дослідного інституту українознавства такі матеріали:

- науково-дослідну роботу, оформлену відповідно до вимог (розділ IV);
- заявку-анкету учасника Конкурсу, де автор зазначає повну інформацію про себе (**форма додається**).

7. Заявка-анкета на участь у Конкурсі та науково-дослідна робота подаються до **1 березня за адресою:**

Національний науково-дослідний інститут українознавства, вул. Ісаакяна, 18, м. Київ, 01135.

Тел. (044) 236-01-02.

Кінцевий термін подання науково-дослідних робіт – **1 березня (за поштовим штемпелем).**

9. Роботи, які не відповідають тематиці Конкурсу, оформлені з порушенням встановлених правил, як щодо самої роботи, так і заявки-анкети учасника, надійдуть несвоєчасно, до участі в Конкурсі допускатися не будуть.

10. Матеріали, подані на Конкурс, не повертаються.

11. До місця проведення II етапу Конкурсу учасники прибувають у супроводі керівників груп або батьків, маючи при собі паспорт або свідоцтво про народження, учнівський квиток, копію наказу загальноосвітнього закладу про направлення учнів на Конкурс, медичну довідку про стан здоров'я та відсутність інфекційних хвороб.

12. Керівники груп, батьки несуть відповідальність за збереження здоров'я та життя учнів під час проведення Конкурсу та перебування в м. Києві.

13. Керівники груп, батьки після прибуття на Конкурс проходять реєстрацію, отримують направлення на проживання, консультації щодо подальшої роботи Конкурсу.

IV. Вимоги до робіт учасників Конкурсу

1. До розгляду приймаються науково-дослідні роботи:

- а) написані українською мовою;
- б) становлять результат самостійного дослідження;
- в) виявляють власну думку та позицію конкурсанта;
- г) містять висновки, посилання на фундаментальні праці вчених;
- д) у кінці роботи обов'язково подається список використаної літератури.

2. Титульні сторінки робіт не повинні містити інформацію про автора дослідження.

3. Текст роботи має бути набраний на комп'ютері (шрифт Times New Roman – 14 pt, інтервал – 1,5).

4. Обсяг науково-дослідної роботи – 20-25 сторінок.

5. Науково-дослідна робота оцінюється за такими критеріями:

- ☐ оригінальність;
- ☐ актуальність;
- ☐ глибина розкриття теми;
- ☐ обґрунтованість висновків власного дослідження.

V. Визначення переможців Конкурсу

1. Переможців визначає журі Конкурсу за сумарною кількістю балів, отриманих за рецензію науково-дослідної роботи, публічний захист, виконання письмових конкурсних завдань.

2. У рамках Конкурсу окремо визначаються переможці Інтернет-олімпіади.

VI. Нагородження учасників Конкурсу

1. Порядок нагородження учасників Конкурсу встановлюють Оргкомітет та журі.

2. Призери учнівського Конкурсу та Інтернет-олімпіади нагороджуються дипломами та призами.

VII. Повноваження Оргкомітету та журі Конкурсу

1. Склад Оргкомітету затверджується наказом директора ННДІУ. Голова обирається з членів Оргкомітету.

2. Провідні відділи у проведенні Конкурсу призначаються наказом директора ННДІУ і є виконавчим органом Конкурсу. Провідні відділи забезпечують своєчасну підготовку всіх матеріалів щодо організації та проведення Конкурсу. Роботу провідних відділів очолює голова Оргкомітету.

2. Журі створюється із числа наукових працівників. Його очолює голова, який має одного або кількох заступників, секретаря. Решта – члени журі, обов'язки між якими розподіляє голова або його заступник.

3. Журі Конкурсу перевіряє та оцінює рівень і якість учнівських робіт, проводить консультації щодо завдань для учасників Конкурсу і керівників груп, розглядає апеляції, визначає переможців.

4. Голова журі бере участь у формуванні складу журі, несе відповідальність за об'єктивність перевірки та оцінювання робіт учасників Конкурсу, очолює робочу групу зі складання завдань. Результати Конкурсу із зазначенням прізвищ переможців, керівників і назв навчальних закладів висвітлюються на сайті Національного науково-дослідного інституту українознавства, публікуються у всеукраїнських тижневиках «Освіта», «Освіта України», у журналі «Українознавство».

5. Провідні відділи забезпечують ведення документації Конкурсу.

VIII. Фінансування Конкурсу

1. Конкурс фінансується меценатами, спонсорами, якими можуть бути як юридичні, так і фізичні особи.

2. У разі надання коштів фізичними особами, за бажанням спонсорів, переможці нагороджуються іменними преміями.

ПРАВИЛА**Всеукраїнської гри «Соняшник»****1. Загальні положення**

- 1.1. «Соняшник» – щорічна гра з української мови, літератури та українознавства (далі – Гра).
- 1.2. Авторські права на Гру належать колективу її Авторів.
- 1.3. Авторські права на всі завдання Гри належать Методичній комісії Гри.
- 1.4. Офіційний сайт Гри в Інтернеті: <http://gra-sonyashnyk.com.ua/>.

2. Цілі та завдання Гри**2.1. Цілями та завданнями Гри є:**

- формування у школярів сталої зацікавленості українською мовою, літературою та українознавством;
- підвищення кваліфікації вчителів української мови, літератури та українознавства;
- активізація позакласної та позашкільної роботи із зазначених вище дисциплін;
- надання учням можливості змагатися в міжрегіональному масштабі, не виїжджаючи зі свого району.

3. Учасники Гри

- 3.1. Учасниками Гри можуть бути учні 1–12-х класів загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та форм власності, які сплатили організаційний внесок. Рішення про звільнення учасників від сплати організаційного внеску може бути ухвалено лише оргкомітетом.

4. Суб'єкти Гри**4.1. Суб'єктами Гри є:**

- учасник;
- координатор у школі;
- адміністратор у кабінеті;
- регіональний представник;
- методична комісія;
- організаційний комітет.

5. Організація та проведення Гри

- 5.1. Організатором Гри за договором з Авторами є творче об'єднання «Соняшник» за сприяння кафедри українознавства Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», Харківської обласної спеціалізованої школи-інтернату II-III ступенів «Обдарованість», творчого об'єднання «Гімназія».
- 5.2. Керівництво проведенням Гри здійснює оргкомітет, що формується рішенням творчого об'єднання «Соняшник». До функцій оргкомітету належать: розробка інструктивних документів та листів з питань, що не врегульовані цими Правилами, документації Гри, взаємодія з регіональними представниками, іншими установами та організаціями, підготовка оригінал-макетів, друк та розсилка матеріалів Гри (бланків відповідей, бланків завдань, інструкцій з проведення Гри та заповнення бланків відповідей, сертифікатів учасника тощо), обробка бланків відповідей, підбиття підсумків та нагородження переможців, вирішення спірних питань (спільно з творчим об'єднанням «Соняшник» та методичною комісією Гри), що виникають у зв'язку з проведенням Гри. Функції членів оргкомітету за необхідності визначаються окремими угодами з творчим об'єднанням «Соняшник».
- 5.3. Наукове керівництво Грою здійснює методична комісія Гри. Методичну комісію Гри формує її голова, який затверджується оргкомітетом. До функцій методичної комісії Гри належать розробка та відбір завдань, укладання варіантів Гри, розробка відповідей, укладання та редагування підсумкових збірок матеріалів Гри й інших публікацій її матеріалів.
- 5.4. Організацією та проведенням Гри в регіонах займаються регіональні представники. Регіональними представниками можуть бути юридичні та/або фізичні особи-підприємці, що діють на підставі договорів з творчим об'єднанням «Соняшник», або вирішується індивідуально.
- 5.5. Гра проходить в один тур безпосередньо в загальноосвітніх навчальних закладах в один день для всіх учасників. Строк проведення Гри визначається оргкомітетом щорічно не пізніше ніж за три місяці до дня проведення та доводиться до відома зацікавлених осіб та організацій шляхом розсилки інформації регіональним представникам та публікації в Інтернеті.
- 5.6. Гра проводиться для всіх бажаючих, без попереднього відбору, відмова в участі у Грі не допускається. Участь у Грі є добровільною, залучення учнів до участі в Грі проти їх бажання забороняється. Гра проводиться за п'ятьма комплектами завдань, призначеними для учнів 1–2, 3–4, 5–6, 7–9, 10–11 класів відповідно. Комплект містить 30 (у 1–2, 3–4 класах – 20) завдань, розбитих на три рівні складності (по 1, 3 і 5 балів за правильну відповідь), на кожне завдання пропонується п'ять варіантів відповідей, серед яких є лише одна правильна. Писати повні відповіді непотрібно, достатньо лише на спеціальному бланку відповідей позначити одну правильну відповідь.

- 5.7. Пакети з тестовими завданнями відкриваються безпосередньо перед початком їх виконання. На виконання завдань відводиться 60 хвилин, збільшувати чи зменшувати вказаний час не можна. Бланки з відповідями учасника для перевірки та обробки результатів здаються координатору гри у школі та направляються до творчого об'єднання «Соняшник» не пізніше наступного дня після проведення Гри.
- 5.8. Збір та обробка результатів учасників Гри проводиться відповідно до законодавства України, що регламентує збір та обробку персональних даних. Збору та обробці підлягають прізвища та імена учасників, дані про їх загальноосвітні навчальні заклади, класи, а також відповіді на завдання Гри. Факт відправки загальноосвітніми навчальними закладами бланків (баз даних) відповідей учасників Гри на обробку означає, що загальноосвітній навчальний заклад гарантує наявність згоди батьків (законних представників) на необхідну для проведення Гри обробку персональних даних авторів відправлених відповідей та несе всю зумовлену цим відповідальність і дає свою згоду на оприлюднення результатів школи в регіональному та всеукраїнському рейтингах.
- 5.9. Після перевірки кожен загальноосвітній навчальний заклад, що взяв участь у Грі, отримує відомість, що включає всіх учасників із зазначенням отриманих балів та місця кожного учня в загальному заліку, регіоні, школі. Усім учасникам видаються сертифікати учасника. Переможці Гри в загальному заліку нагороджуються подарунками оргкомітету, переможці Гри в регіонах – подарунками регіональних представників.
- 5.10. Результати Гри, отримані шляхом обробки бланків відповідей учасників, оприлюднюються не пізніше ніж через шість тижнів з дня отримання оргкомітетом усіх заповнених бланків відповідей. Результати разом із сертифікатами розсилаються в усі місцеві осередки проведення Гри. Оргкомітет на основі інформації, отриманої при перевірці бази даних, робить статистичний аналіз результатів, опрацьовує всі зауваження щодо завдань Гри та його проведення. Підсумкова збірка матеріалів Гри надсилається до Міністерства освіти і науки України, регіональним представникам Гри та координаторам Гри у школі.
- 5.11. Учасникам Гри заборонено виконувати завдання колективно та/або з іншою сторонньою допомогою, користуватися при виконанні завдань Гри книгами, конспектами, Інтернетом та іншими зовнішніми джерелами інформації, а також іншими технічними засобами передачі та обробки інформації, у тому числі засобами мобільного зв'язку.
- 5.12. Для забезпечення достовірності та об'єктивності результатів Гри оргкомітет контролює дотримання правил її учасниками. За результатами цього контролю можуть бути, згідно з Правилами дискваліфікації (додаток 1 до даних Правил), дискваліфіковані з обнуленням результатів як окремі учні, так і, за умови грубого порушення правил Гри, – класи або цілі загальноосвітні навчальні заклади, у яких зафіксовані такі порушення. Рішення про дискваліфікацію може бути оскаржене в оргкомітеті протягом двох місяців з дня проведення Гри. Регіональні представники також мають право ставити малоімовірні результати окремих учасників та навчальних закладів під підозру у дискваліфікації. Результати у цьому випадку не обнуляються, але нагородження тих, чиї результати підпали під підозру, подарунками оргкомітету та регіональних представників не здійснюється. За підозри, що в загальноосвітньому навчальному закладі були істотно порушені правила проведення Гри, рішенням оргкомітету загальноосвітньому навчальному закладу або окремим паралелям його класів може бути дозволена подальша участь у Грі тільки за умови її проведення під незалежним зовнішнім контролем. У разі дискваліфікації організаційний внесок не повертається.
- 5.13. Батьки учасників, уповноважені на те батьківськими зборами або комітетами, мають право контролювати проведення Гри в загальноосвітньому навчальному закладі на всіх її етапах, включаючи право присутності при розкритті конвертів із завданнями та при виконанні завдань учасниками, а також перевіряти правильність пакування бланків відповідей перед їх відправкою до оргкомітету Гри.

6. Фінансування

- 6.1. Гра фінансується за рахунок організаційних внесків учасників. Розмір організаційного внеску щорічно визначається оргкомітетом. Учасники сплачують організаційні внески не пізніше ніж за півтора місяця до дня проведення Гри.
- 6.2. Право безкоштовної участі у Грі надається дітям-сиротам, а також учням шкіл при лікарнях та санаторіях. Право безкоштовної участі підтверджується довідкою в довільній формі, завіреною печаткою та підписом директора загальноосвітнього навчального закладу.
- 6.3. Ураховуючи специфіку окремих регіонів, розмір організаційного внеску в них може бути змінений за згодою з оргкомітетом.
- 6.4. Кошторис Гри затверджується учасниками творчого об'єднання «Соняшник».
- 6.5. Розмір подарункового фонду для нагороди призерів усіх рівнів у сукупності має складати не менш 10 % від загальної суми організаційних внесків учасників Гри.

Творчість. Молодь пише про війну**Богдан Маркусь. Два Миколи.**

Стояла неймовірна спека. Микола зняв обридливу каску і провів правицею по чуприні. Долоня вмить стала мокрою від рясного поту.

- Чорти б узяли цих клятих сепаратистів! — вилаявся всерцях.
- Стеценко, одягни каску! — пролунав владно наказ.
- Товаришу сержанте, та який дурень стрілятиме в цьому пеклі. У них, мабуть, розпочався обідній сон, з самого ж ранку жити не дають. — спробував виправдатися Микола.

Сержант-одноліток вмить здався і поблажливо махнув рукою. Він би і сам, з превеликим задоволенням, роздягся до трусів і облився холодною водою, так статут не дозволяє. А Миколі то що, він рядовий. Сержант з заздрістю дивився як той обливається прямо з пластикової пляшки. Вода струмочками стікала з чорного "оселедця" і виблискувала звабливими краплинками на добовій щетині. Микола щасливо відфоркнувся і всміхнувся сержанту.

- Класно! — білозуба посмішка осяяла змарніле смагляве обличчя, дивної гуцульської вроди.

Сержант втомлено посміхнувся у відповідь. Так, ця безглузда війна вже всім добряче обридла. Солдати мають право хоч якось розслабитися. Він приклав бінокль до очей і оглянув периметр. Наче все чисто. Виснажений тривалою перестрілкою, не помітив, як "зеленкою" промайнула згорблена постать.

Івашкін зручно вмовстився в високій траві. Густа рослинність надійно маскувала його від пильного погляду молоденького сержанта. Зухвалий снайпер професійно притулювся до вічка прицілу. Серед безладно розкиданих одягнених касок різко виділялася голомоза голова, з чорним як смола "оселедцем". Івашкін розігнуса і крива посмішка перекосила уста. Ох вже ці "бандерівці"! Як небудь аби лиш виділитися, аби лиш не по статуту. І куди дивляться їхні командири?! Ну та нічого, йому це тільки на руку. Ще парочку таких "гречкосіїв" і його стареньку Мазду замінить новеньке Шевроле. В уяві вже вкотре виникла виблискуюча фарбою машина. Шкода тільки що ніхто окрім нього не зрадіє цьому новому придбанню. Скоро й "п'ятдесятка" стукне, а сім'єю він так і не обзавівся. В величезному будинку ні жінки, ні дітей. Жадана картинка трохи потьмарилася. Івашкін спересердя сплюнув і знову нахилився. Приціл надійно стояв на самовпевненій довбешці "хохла". Вказівний палець плавно натиснув на курок.

Микола вилив залишки води на самісіньку маківку і недбалим рухом відкинув порожню пляшку. Примружився і зиркнув на сонце, яке так безжально шкварило. Раптом шию неначе обпекло.

- А шоб тобі! — вилаявся Микола і хлопнув себе долонею, щоб вбити знахабнілого гедзя. Та пальці намацали щось гаряче і липке. Чоловік глипнув на руку. Вона вся була в чомусь червоному. Микола здивовано роззирнувся.

Івашкін на мить розгубився. Вперше в житті він схибив. Людина чомусь не впала.

Резинове кільце до болю врзалося в брову і снайпер ясно побачив що влучив не в голову, а в шию. Поранений крутив навсібіч головою не розуміючи, що відлік його життя йде вже не на роки й місяці, а на хвилини, а то й секунди. Щаслива посмішка на смаглявому обличчі змінилася якоюсь дитячою розгубленістю і безпорадністю. Щось до болю знайоме узрілося Івашкіну в цьому погляді. Враз снайпер неначе перемістився в минуле.

Кінець весни. За стільки часу це незнайоме місто стало йому майже рідним. Вулиці немов оповиті яскравою зеленню, помережені рясними квітами каштанів. Грайливо дзюркотять фонтани і усюди веселі, усміхнені люди, зовсім не схожі на заклопотаних, завжди поспішаючих жителів білокам'яної.

Він з ніжністю тримає за руку тендітну дівчину, а вона з грацією балерини гордовито крокує по бордюру фонтана в якому хлюпочеться дівтора. Та ось якийсь малюк підковзнувся і з головою занурився під воду. Його кохана вмить забуває про все на світі і кидається на допомогу необережному пустуну. Вона вправно вихоплює малого, зовсім не турбуючись що новеньке плаття може зіпсуватися. Переляканий малий репетує, і на цей лемент підбігає матуся-роззява. Марічка передає їй "нирця", а сам Івашкін з поспіхом знімає свій китель і накидає коханій на плечі. Літнє, напівпрозоре плаття геть змгло і не в змозі приховати зваблivi принади молодого дівочого тіла. Він нервується від зацікавлених поглядів зовсім незнайомих юнаків на його кохану. Марічка теж знічена. Дівчина ганьбиться свого вигляду і тому вони поспіхом забігають у якийсь незнайомий двір. Там кохана соромливо повідомляє, що у них теж скоро буде малюк. Таким щасливим Івашкін себе ніколи не пам'ятав. До темна закохані сиділи на лавці і мріяли про спільне сімейне життя. Того вечора молодший лейтенант Івашкін Микола Васильович вперше запізнився у частину.

Коли рушав додому, то запевнив Марічку що все розповідь батькам і незабаром повернеться за коханою. Та Радянський Союз розвалився і тепер вони жили по різних державах. Як військовому Івашкіну не дозволялося залишати свою країну, а всі його листи коханий чомусь поверталися з поміткою: "Адресат вибув." З часом зрозумів, що певно, Марічка повернулася у своє село на Галичині, а цієї адреси він не знав. Кохані загубилися.

Спогади промайнули миттєво і снайпер повернувся до дійсності. Він гарячково припав до прицілу. З чорної чуприни так само стікала вода, а з-під густих брів виблискували темно - карі очі які безпорадно блукали ушибіч. Та тепер вони здавалися до болю знайомі і рідні, так само як і пухкі, по дитячому наївні уста.

— Марічка... — прошепотів мов зачарований Івашкін, адже поранений так схожий на його загублену кохану. Усвідомив, що людина, в яку поцілів не "бандерівець", не "хахол" і не ворог. Він встрілив сина... Єдиного рідного сина...

Марічка ввійшла в палату і щільненько причинила двері. На відміну від коридора тут було незвично тихо. Вона навшпиньки підійшла до ліжка.

— Ну як він? — запитала пошепки.

— Саме їсть. — відповіла їй молода чорнява жінка.

— Любомирчику, мій маленький... — Оксана схилилася і ніжно поцілувала голівку щойно народженого сина. — Якби Микола був тут...

— Так. — погодилася з невісткою Марічка. Вона швиденько змахнула непрохану сльозу і замилювалася новонародженим онуком.

Світленьке волоссячко, кирпатенький носик, блакитні оченята. Він зовсім не схожий на своїх чорнявих батьків. Марічка придивилася пильніше. Та цей малий викапаний Івашкін Миколка! Жінка сумно всміхнулася. Так ось як повернувся до неї коханий! Серце ніжно затрепетало, та вмить зірвалося кудись у безодню. Мати закам'яніла. Смагляве обличчя враз посіріло, а подих перехопило. Їй здалося що вона вмирає. Вмирає тут і зараз! Жінка не розуміла що з нею відбувається. Немовля прицмокувало, поглинаючи життєдайну рідину, а їй нестерпно кортіло плакати. Складеними очима дивилася на онука і боялася навіть видихнути. Мозок проштрикнула страшна здогадка: щось трапилося з сином...

Микола впав навколішки. Він зрозумів, те липке і червоне на руці - кров. Його кров. І з кожним поштовхом серця життєдайна рідина залишає його тіло. Він з силою притис долоню до шиї.

— Мамо... — прошепотів безпорадно.

Івашкін дивився в приціл і мовчки кричав. Найманець зрозумів: він не людина. Влучною кулею вистрелив не ворога - сам себе, свою кохану, знищив своє життя. Снайпер дивився як біля пораненого метушаться вояки і від цього йому ставало дедалі гірше. Занадто добре знав, що всі їхні намагання марні. Всім еством вмить зненавидів цю безглузду війну. Кому вона потрібна?! Для чого!? Що він тут робить!? Гроші? Та до біса вони здалися! Синоубивця... Батько не знав що йому робити. Та враз пазл склався. Усвідомив, він має покарати того хто це затіяв... Снайпер зціпив зуби і вмить розчинився в "зеленці". Вночі перетне кордон і за декілька днів буде на місці. І ніяка охорона йому на заваді не стане. Він не схибить! Навіть ціною власного життя!

Від автора:

Дорогі читачі! Ця коротка розповідь є намаганням довести безглуздість братовбивчої війни, що затіялась з нічого. Коли батько йде на сина, а брат на брата, то стає зрозумілим жах ситуації. Коли два народи нацьковують один на одного як собак, є лиш одна думка: майдану ще не кінець. Він має розростись, але розростись не ще на одну вулицю чи станцію метро — на весь світ. Щоб усі знали, щоб усі почули волення народу "Або будемо вільні або згинемо за волю" Щоб тим "зекам" та бандюгам стало соромно, вперше в житті соромно за те, що вони посягнули на людське життя на людську свободу, свободу українців.